

UNIVERZITA PALACKÉHOV OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Daniel Rejman

**Fenomén malých stran s liberálním elektorátem
zastoupených v českém parlamentu v letech 1992-2010**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Doc. PhDr. Tomáš Lebeda PhD.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Litomyšli dne 7. dubna 2011

Na tomto místě bych chtěl poděkovat Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi PhD. za vedení této práce, pomoc, a cenné rady při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	4
1. Teoretická část.....	9
1.1. Co jsou malé politické strany?.....	9
1.1.1 Vymezení pojmu malá politická strana	9
1.1.2 Pojem malá politická strana v českém prostředí.....	10
1.2 Vymezení liberalismu jako ideologie.....	11
1.2.1. Liberalismus v historickém vymezení	12
1.2.2 Současný liberalismus.....	13
2. Občanská demokratická aliance	15
2.1 Charakteristika ODA.....	15
2.1.1 Ideový profil ODA.....	15
2.1.2 Vymezení ODA v rámci typologií malých stran	15
2.1.3 Historický vývoj ODA	16
2.2 Analýza volebních výsledků ODA.....	23
2.2.1 Výsledky voleb	23
2.2.2 Chování voličů ODA	27
3. Unie svobody	28
3.1 Charakteristika Unie svobody	28
3.1.1 Ideový profil Unie svobody.....	28
3.1.2 Vymezení US-DEU v rámci typologií malých stran.....	29
3.1.3 Historický vývoj Unie svobody	29
3.2 Analýza volebních výsledků Unie svobody.....	40
3.2.1 Výsledky voleb	40
3.2.2 Chování voličů.....	42
4. Strana zelených.....	44
4.1 Charakteristika Strany zelených	44
4.1.1 Ideový profil Strany zelených.....	44
4.1.2 Vymezení SZ v rámci typologií malých stran	44
4.1.3 Historický vývoj Strany zelených	45
4.2 Analýza volebních výsledků Strany zelených.....	57
4.2.1 Výsledky voleb	57
4.2.2 Chování voličů SZ.....	58
Závěr	61
PRAMENY A LITERATURA	67
PRAMENY	67
LITERATURA	68
Přílohy	71
Seznam příloh:	71
A. Mapy:	71
B. Grafy	71
C. Tabulky.....	71
Abstrakt.....	81
Abstract.....	82

Úvod

Stranický systém České republiky vykazuje od roku 1992 mnohem vyšší stabilitu ve srovnání s okolními postkomunistickými zeměmi. Většina parlamentních stran zastoupených v dolní komoře parlamentu působí v naší politice už od voleb do tehdy ještě České národní rady v roce 1992. Jedná se o ODS, ČSSD, KSČM a do roku 2010 i KDU-ČSL.

Ve volbách, ať už se jednalo o volby prvního či druhého řádu se až do roku 2010 dařilo uspět i dalším stranám. Po roce 1992 existovala vždy poptávka po alternativě ke stranám ODS a KDU-ČSL, které nedokázaly dostatečně uspokojit poptávku některých voličů se spíše liberálním smýšlením: Staly se jimi postupně Občanská demokratická aliance, Unie svobody a Strana zelených. Jednalo se vesměs o uskupení, která můžeme považovat za menší. Za přelomové lze proto považovat volby v roce 2010. Straně TOP 09, která přes svůj deklarovaný konzervatismus oslovovala také na spíše liberální voliče, se zde podařilo dosáhnout výsledku výrazně přesahujícího všechny tři předchozí strany. Podrobnější zkoumání této strany však přesahuje rámec této práce.

Přítomnost uvedených tří stran a jejich pravidelné střídání mezi lety 1992 a 2010 je zajímavým fenoménem na naší politické scéně. Prozatím nevznikla práce, která by se pokusila srovnat tři tyto subjekty a úkolem mé práce bude tuto mezeru zaplnit. Cílem této práce bude najít společné rysy všech tří stran srovnáním jejich nejdůležitějších aspektů týkajících se jejich celkové charakteristiky (ideový profil, typ strany, okolnosti vzniku a historický vývoj stran) a rozložení volební podpory po stránce geografické, ale i v rámci jednotlivých voličských skupin.

Ani jedna z těchto menších stran, jejichž velkou část elektorátu tvořili právě liberální voliči, se ale nedokázala dlouhodobě etablovat na naší politické scéně. Nejprve ztratila svůj politický vliv ODA, jejíž roli začala po předčasných volbách roku 1998 suplovat Unie svobody. Unie svobody ale vydržela v parlamentních lavicích pouze dvě volební období. V evropských volbách v roce 2004 nečekaně zazářil s 11 % blok SNK-Evropští demokraté. Svůj úspěch ale nedokázal zopakovat o dva roky později v parlamentních volbách. Tehdy dokázala část liberálních voličů přilákat Strana zelených. Ani ta však nebyla schopná uspokojit mnohé liberální

voliče a odklon příznivců se u ní projevil při podzimních volbách v roce 2008 a několik měsíců nato ve volbách do Evropského parlamentu. O svůj vliv úplně přišla po prohraných parlamentních volbách v roce 2010.

Za celou dobu trvání České republiky se v různých typech voleb dokázalo prosadit více subjektů se zaměřením na liberální voliče. Jako první bych chtěl uvést koaliční uskupení s názvem Liberálně sociální unie, jejíž součástí byla i zmíněná Strana zelených. Práce se jím ale podrobněji zabývat nebude, protože má za cíl zkoumat pouze strany, které bylo možné alespoň po dobu jednoho volebního období považovat za relevantní. Pojmem relevantní strana se rozumí politické uskupení, které má podle Sartoriho definice koaliční nebo vyděračský potenciál.¹ V českých podmínkách se tedy zákonitě bude jednat o strany, které se samy dokázaly prosadit ve volbách do Poslanecké sněmovny.

Z důvodů uvedených v několika předchozích odstavcích nebudou předmětem mé práce ani SNK-ED, kteří sice zaznamenali úspěch při volbách do Evropského parlamentu, ale totéž nebyli schopni zopakovat v nadcházejících parlamentních volbách. Ze stejného důvodu nebudou mým cílem strany, které měly či mají zastoupení v Senátu, ale ne v Poslanecké sněmovně. Týká se to jmenovitě zejména Strany pro otevřenou společnost (SOS).

Všechna tři uskupení, jimiž se budu v této práci zabývat, zaujímaly prakticky stejné místo v českém stranickém systému. V pozici ve středu či napravo od středu jim náležela pozice alternativy k ODS a KDU-ČSL. Z toho vyvstává otázka: Jaké byly další společné rysy těchto tří stran?

Pro výzkum malých politických stran existují podle F. Müller Rommela celkem čtyři přístupy. Svým pojetím je můžeme považovat za vyčerpávající a budou proto vytvářet rámec pro tuto práci:²

1. První přístup nazýváme koncepčně definiční (conceptual defitional approach) a spočívá v samotném vymezení pojmu malá politická strana a jejich klasifikace v evropském systému stran. Problematiku definice menších politických uskupení se pokusím nastínit v kapitole věnované teorii malých stran. Výchozím bodem tohoto přístupu je zde relevance malých stran podle Sartoriho definice, o níž jsem se zmiňoval v úvodu. Tento přístup budu také uplatňovat v částech věnovaným

¹ SARTORI, Giovanni: *Parties and Party systems: A Framework For Analysis*. New York, Cambridge University Press 1976. S. 121-125.

² NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran*. Praha, Slon 1997. S. 147.

zkoumaným stranám, kde se je pokusím zařadit do jednotlivých kategorií malých stran.

2. Dále rozeznáváme přístup numerický a stranických rodin (numerical and party family approach). Tento přístup se zaměřuje na volební výsledky a trendy různých skupin malých politických stran. Zmíněný přístup zde budu aplikovat v kapitole věnované volebním výsledkům každého z uskupení. Problémem zde však může být krátká přítomnost stran na politické scéně, což výrazně ztěžuje či dokonce znemožňuje jejich srovnání.
3. Třetí přístup nazýváme diachronický. Zaobírá se zejména analýzou vývojových cyklů malých stran, jejich vytvářením, úspěchy či zániku. Přístup bude aplikován v částech věnovaných charakteristice jednotlivých uskupení, zejména podkapitolách, v nichž se budu zabývat jejich historickým vývojem.
4. Systémový přístup (systematic approach) se zaměřuje na výzkum role stran vůči státu a společnosti či vztah k ostatním politickým uskupením. Jelikož se jedná o práci, zkoumající segment českého stranického systému, zaměřím se zejména na vztahy jednotlivých stran k ostatním politickým subjektům, a to v částech zkoumajících historii jednotlivých stran. Mnohé zde může zodpovědět i příslušný oddíl zabývající se vymezením strany v příslušné typologii malých stran.

Pomocí těchto přístupů zde budu ověřovat platnost celkem pěti hypotéz:

1. hypotéza: Strany ODA, US-DEU a SZ lze zařadit do stejných kategorií malých stran.
2. hypotéza: Strany ODA, US-DEU a SZ se shodovaly v oblasti ideologického zařazení.
3. hypotéza: Strany ODA, US-DEU a SZ vykazovaly shodné rysy ve svém historickém vývoji.
4. hypotéza: Strany ODA, US-DEU a SZ měly stejné geografické rozložení volební podpory.
5. hypotéza: Strany ODA, US-DEU a SZ měla podporu jedné větší voličské skupiny, která postupně měnila svoji volbu.

Práci bude nejprve potřeba podložit teoretickým rámcem, který umožní lepší vymezení tématu. Vzhledem k tématu práce bude důležité nastínění pojmu malá strana, jimž se budu zabývat v první části teoretického oddílu. Dále se nevyhnu ani vymezení pojmu liberalismus, protože bude dále důležité při ověřování platnosti druhé hypotézy.

Každé ze zkoumaných stran bude věnována jedna kapitola. Jednotlivé kapitoly budou rozděleny na dvě části: V první části každé z nich budu zkoumat platnost hypotéz 1-3 a bude se zabírat charakteristikou jednotlivých stranických uskupení. Půjde zde hlavně o zařazení stran do příslušných kategorií, jejich ideovému profilu a historickému vývoji.

Ve druhé části se zaměřím na ověření čtvrté a páté hypotézy. Soustředím se tedy hlavně na chování voličů těchto stran a jejich volební výsledky v době, kdy měly parlamentní zastoupení. Zabývat se budu výsledky ve volbách prvního řádu, tedy voleb do Poslanecké sněmovny, které mají v České republice největší význam.

Při zkoumání parlamentních voleb a s tím spojeného ověřování čtvrté hypotézy bude klíčová otázka územního rozložení volební podpory jednotlivých stran. Zaměřím se proto jednak na vymezení území volební podpory, které bude hrát velkou roli při komparaci všech tří stran, a celkové zhodnocení volebních výsledků pro dané subjekty. Území volební podpory ve volbách do Poslanecké sněmovny vymezím na úrovni okresů. Srovnání okresů se jeví jako nejpřehlednější a představuje též možnost zkoumat voličskou podporu na relativně malém území. V případě krajů by byla problematická jejich srovnatelnost. V roce 2000 došlo ke změně krajského uspořádání, resp. ke zvýšení jejich počtu z osmi na čtrnáct.

V části věnované chování voličů strany a jejich charakteristice, kde budu ověřovat poslední hypotézu, se soustředím na jejich srovnání na základě jejich společenského zařazení. Dále se budu věnovat zjišťování míry stranické identifikace, která mohla přispět k nestabilní podpoře zkoumaných politických uskupení. Důležitým faktorem pro posouzení, zda se z voličů ODA, US-DEU a SZ rekrutovala větší skupina, která během několika po sobě jdoucích volbách postupně vystřídalala všechny tři strany, je zjištění přesunů voličů mezi volbami.

U Občanské demokratické aliance se proto zaměřím na chování jejich voličů a výsledky v parlamentních volbách v letech 1992 a 1996. V případě Unie svobody budu věnovat pozornost parlamentním volbám v roce 1998, což byly jediné pro ni úspěšné parlamentní volby, v nichž kandidovala samostatně.

Strana zelených je oproti předchozím dvěma stranám specifická v tom, že se samostatně dokázala dostat do Poslanecké sněmovny teprve 16 let po svém založení. Například ODA se prosadila už v roce 1992 do tehdy ještě České národní rady, z níž se po rozdělení Československa roku 1993 posléze stala Poslanecká sněmovna. Unie svobody se poprvé úspěšně v parlamentních volbách hned několik měsíců po svém

založení v roce 1998. Pokud jde o charakteristiku voličů SZ a výsledky parlamentních voleb, zaměřím se zde logicky na rok 2006, protože se jedná o zatím jediné úspěšné volby této strany.

O ostatních volbách (komunálních, senátních, krajských a evropských) se pouze v případech, kdy to bylo důležité pro vývoj stran, stručně zmíním v kapitole věnované historickému vývoji jednotlivých politických uskupení.

Obecně lze říci, že literatura k českému stranickému systému, z níž bylo možné čerpat i pro tuto práci je relativně bohatá. Problémem některých publikací zabývajících se českým stranictvím je však starší datum jejich vydání, což se negativně projevuje na aktuálnosti některých tvrzení v nich uvedených.

Teoretických vymezení pro malé politické strany (a strany vůbec) můžeme nalézt několik a nejdůležitější z nich zmíním v příslušné kapitole.

Jako další zdroje, zejména při podrobnějším zmínění událostí, budu využívat i článků z tištěných či elektronických periodik. Tento typ zdrojů je potřeba hlavně v případech, kde se stávající odborná literatura dostatečně podrobně nevěnuje událostem ve vývoji zmíněných stran. V případech, kde o událostech dostatečně neinformovala média, bude nutné co nejvíce využít primárních zdrojů, jako jsou programové dokumenty stran či jejich usnesení

Data pro výsledky průzkumů veřejného mínění budu čerpat převážně z tiskových zpráv Centra pro výzkum veřejného mínění, které se jeví jako nejlépe dostupný zdroj. V případě starších výzkumů představuje jedinou možnost přístupu k datům stránky Sociologického datového archívu.

V nezanedbatelné části práce budu rozebírat volební výsledky jednotlivých stran. Zde budu odkazovat na server volby.cz, provozovaný Českým statistickým úřadem, který slouží jako primární zdroj informací o volebních výsledcích. Pro zmapování chování voličů zkoumaných stran budu čerpat převážně z dat vycházejících z průzkumů uskutečněných ve volebních místnostech, tzv. exit polls.

1. Teoretická část

1.1. Co jsou malé politické strany?

1.1.1 Vymezení pojmu malá politická strana

Jedním z hlavních problémů při zkoumání malých stran je vymezení její přesné definice, resp. nalezení hlavních kritérií, které by ji mohla definovat. Přístupů k jejich vymezení existuje několik a zabývat se jimi budu v následujících řádcích.

Jeden z nich navrhl Peter Mair a nazýváme ho kvantitativním. Podle něhož musí strana splňovat tři podmínky. Dvě z nich se zaměřují na pevné vymezení horní a dolní hranice jejich volebních zisků. Volební zisk je prakticky hlavním faktorem pro určení velikosti strany. Podmínky jsou následující:

1. Musí se třikrát po sobě zúčastnit voleb do „národního zákonodárského sboru.
2. Dolní hranici voličské podpory malé strany je 1 %.
3. A naopak horní hranici voličské podpory stanovil Mair na 15 %.³

Malé strany můžeme klasifikovat i podle charakteru systému politických stran. V této části se teoreticky zmíním o několika přístupech v rámci této klasifikace, nicméně aplikaci těchto modelů se budu věnovat v příslušných podkapitolách věnovaných jednotlivým uskupením, protože se jedná o specifickou záležitost každé strany a na každou z nich bude potřeba uplatnit jiná měřítko.

Výhodou klasifikace dle stranického systému je její schopnost určit relevanci strany v rámci partikulárního stranického systému. Gordon Smith rozděluje menší subjekty na tři typy: marginální strany (tzv. Hinge Parties) a strany mimo parlamentní osu.⁴

Za marginální jsou označovány takové strany, které se nachází zpravidla na okrajích pravolevé osy. Mohou být poměrně velké, nicméně jejich role je limitována jejich omezeným koaličním potenciálem. „Hinge parties“ jsou stranami nacházejícími se v blízkosti politického středu. Disponují tak velkým koaličním potenciálem a jsou schopny vytvořit koalici jak s levicovými, tak pravicovými stranami. Třetím typem jsou strany mimo parlamentní osu (oddělené). Zaměřují se na

³ MAIR, Peter: The Electoral Universe of Small Parties in Postwar Western Europe. In: MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991, s. 44.

⁴ SMITH, Gordon: *In Search of Small Parties: Problems of Definition, Classification and Significance*. In: MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991, s. 36.

specifickou skupinu obyvatel. Pohybují se zpravidla mimo pravolevou osu, nicméně jejich koaliční potenciál nemusí být omezený. Zájmy ji těchto stran jim většinou nebrání v účasti na vládě.

Maurice Duverger dělí malé strany na strany osobností a strany menšin.⁵ Malé strany osobností se vyznačují svojí menší členskou základnou a praktickou absencí svého společenského zázemí. U těchto stran můžeme navíc rozlišovat mezi nezávislými stranami (neorientují se přímo ani na jednu ze dvou větších stran) a naopak tzv. satelity, které se naopak pohybují okolo jedné silnější strany. Od těchto stran je dle Duvergera potřeba odlišovat „strany vzpurných,“ které sdružují disidenty z jiných stran. Snaží se udržovat čistotu jejich nauky či dát straně mladší a modernější tvář.⁶

Oproti tomu malé strany menšin se vyznačují pevněji vytvořeným společenským zázemím. Reprezentují zájmy nějaké minoritní skupiny společnosti. Může se jednat o skupiny národnostní, náboženské, etnické, ale i politické. Protože se jedná o skupiny zastupující minoritní zájmy, mají tato uskupení zpravidla omezený koaliční potenciál a většinou se nachází v opozici.

1.1.2 Pojem malá politická strana v českém prostředí

Při vymezení pojmu malá strana je nejprve potřeba vzít v úvahu relevanci strany, definovanou v této práci už zmiňovaným Giovanni Sartorim. Strana musí disponovat koaličním nebo vyděračským potenciálem.⁷

V českých podmínkách lze považovat v některých ohledech za problematický Mairův kvantitativní přístup. Za spornou zde můžeme považovat zejména první a druhou podmínku.

První podmínku by zde nedokázala splnit ODA, která se účastnila pouze dvou po sobě jdoucích voleb (v letech 1992 a 1996) a v následujících volbách se rozhodla nekandidovat. Podmínka je obtížně splnitelná pro politická uskupení v zemích s méně stabilním stranickým systémem.

⁵ DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor & Francis 1963, s. 290-299.

⁶ Tamtéž.

⁷ SARTORI, Giovanni: *Parties and Party systems: A Framework For Analysis*. New York, Cambridge University Press 1976, s. 121-125.

Také druhá podmínka je v českém systému politických stran těžko aplikovatelná, má-li být strana považována za relevantní. Aby strana v Česku splňovala kritérium relevance, musí dosáhnout alespoň pětiprocentní podpory voličů v hlavních volbách, nutné pro získání zastoupení v dolní komoře parlamentu. Pět procent může tedy sloužit jako dolní hranice pro vymezení malé (relevantní) politické strany.

Mnohem obtížnější je však určit horní hranici volební podpory, aby mohla být některé politické uskupení v Česku ještě nazývána malou stranou. Mairova 15% horní hranice se jeví jako nejpřijatelnějším řešením při hledání otázky na tuto odpověď. Má však také některá úskalí, která je zde potřeba zmínit. Hranice mezi malou a velkou stranou je zde výrazně rozostřená a horní mez 15 % lze považovat za relativně vysokou.

1.2 Vymezení liberalismu jako ideologie

Ve většině evropských zemí dnes představuje liberalismus menšinový politický proud. Ačkoli politologové jako Daniel Bell a Francis Fukuyama mluví o liberalismu jako dominantní ideologii, vliv samotného liberalismu se postupně snižuje, a to mnohdy paradoxně proto, že jeho hodnoty se postupně staly všeobecně přijímanými.

Kořeny liberalismu coby koherentní ideologie založené na myšlence svobody jednotlivce můžeme hledat v 19. století. Liberalismus však nezastává myšlenku neomezené svobody člověka. John Stuart Mill napsal ve svém díle *O svobodě*, že „*moc smí být oprávněně uplatněna na kterémkoli příslušníku civilizované společnosti proti jeho vůli jen za jediným účelem, a tím je zabránit mu, aby škodil jiným.*“⁸

Liberálnímu pojetí myšlenky individuální svobody je také blízký individualismus. V extrémní formě může být liberální společnost vnímaná jako celek složený z jedinců, z nichž každý usiluje o dosažení svých cílů.⁹

Vzniku liberalismu samotného však předcházely myšlenky osvícenských filozofů, jakými byli například John Locke či Adam Smith. Základy liberálního pojetí lidských práv položil první z nich John Locke, který přišel s myšlenkou práva

⁸ MILL John Stuart: *Utilitarianism, On Liberty and Consideration on Representative Government*. London, Dent 1972, s. 73.

⁹ HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň, Aleš Čeněk 2008, s. 25.

na život, svobodu a majetek.¹⁰ Ideu ekonomické svobody rozvinul ve svém myšlení Adam Smith, hlásající princip nezasahování státu do ekonomiky coby nejlepší způsob jak jí prospět.¹¹

Liberalismus můžeme zařadit do dvou hlavních větví: Klasický a moderní. Oba hlavní směry budou podrobněji rozebrány v dalších odstavcích. Jak liberalismu klasickému, tak modernímu je však kromě svobody jednotlivce vlastní i důraz na rovnost práv daných zákonem. Jednotlivé směry tohoto ideového proudu se rozcházejí v pohledu na sociální spravedlnost a s ní spojenou společenskou rovnost.

1.2.1. Liberalismus v historickém vymezení

1.2.1.1 Klasický liberalismus

Klasický liberalismus, známý též díky době svého vzniku pod pojmem „liberalismus 19. století.“¹² Za zemi původu této starší z obou větví liberalismu je pokládána Velká Británie, kterou spolu s dalšími anglosaskými zeměmi můžeme považovat za oblasti nejvíce ovlivněné touto ideologií. Vychází zejména z myšlení už zmíněných autorů Johna Locke a Adama Smitha. Je spojen se vznikem kapitalistické společnosti a jeho neodmyslitelnou součástí je obhajoba tržní ekonomiky a víra v její schopnost samoregulace. Po většinu 20. století však sehrál větší roli moderní liberalismus, který se v mnohém odchýlil od klasického. Oživení zájmu o ekonomický liberalismus 19. století nastalo v 70. letech 20. století v důsledku krize keynesiánského pojetí ekonomiky v podobě tzv. neoliberalismu. Neoliberalismus vycházel z myšlenek ekonomu F. A. Hayeka a Milтона Friedmana a přijaly ho za svůj některé pravicové strany.

Protože klasický liberalismus považuje individuální svobodu za svoji prioritu, staví se negativně k zasahování státu do záležitostí jednotlivce, společnosti či ekonomiky. Požaduje, aby byla míra státních zásahů ve všech oblastech omezena na co nejnižší možné minimum. Oceňuje tzv. negativní pojetí svobody, které Isaiah Berlin definoval jako „*prostor, ve kterém mohu jednat bez překážek druhých lidí.*“¹³

¹⁰ LOCKE, JOHN: *Second Treatise of Government*. New York, Barnes & Noble Publishing 2004, s. 45.

¹¹ SMITH, Adam: *An Inquiry Into the Nature and Cause of the Wealth of Nations*. Indianapolis, Hackett Publishing Company, Inc. 1993.

¹² HEYWOOD, Andrew: *c. d.*, s. 36.

¹³ BERLIN, Isaiah: *Dva pojmy svobody*. Česká mysl, 1993, s. 22.

1.2.1.2 Moderní (sociální) liberalismus

Impulzem ke vzniku tzv. moderního liberalismu bylo přesvědčení, že klasický liberalismus a na něm založená tržní ekonomika nedokázaly přinést všem blahobyt a svobodu.¹⁴ Moderní liberalismus se tedy svým pojetím distancuje od klasického liberalismu a jeho přesvědčení o „laissez faire“ přístupu k ekonomice. Ludwig von Mises dokonce označil sociální liberalismus, který se uchýlil v USA za „*soubor idejí a politických postulátů, které jsou v každém ohledu opakem toho, co liberalismus znamenal pro předchozí generace.*“¹⁵

Jeden z hlavních představitelů moderního liberalismu John Rawls zde tvrdí, že sociální a ekonomická nerovnost je přípustná pouze za předpokladu, že povede ku prospěchu všech, především těch nejméně zvýhodněných členů společnosti.¹⁶

Negativní svobody (svoboda projevu, shromažďování a vyznání), hlávané klasickým liberalismem, jsou z pohledu moderního liberalismu nedostatečné, protože jejich naplnění musí předcházet uspokojení svobod pozitivních, které spočívá ve snížení nerovnosti.

Na rozdíl od klasického liberalismu je stát ve světle liberalismu moderního vnímán pozitivně jako prostředek, který neomezuje svobodu jednotlivce, ale naopak ji pomáhá rozšiřovat pomocí snižování společenské nerovnosti příležitostí. V minulosti se snaha o překonání nerovnosti ve společnosti projevila například v politice pozitivní diskriminace z důvodu uvedeného Johnem Rawlsem. To znamenalo, že příslušníků menšin, které měly být dříve znevýhodňovány, byl usnadňován např. přístup k vyššímu vzdělávání či do některých pracovních pozic.

1.2.2 Současný liberalismus

Současný liberalismus, k němuž se dnes nějakým způsobem hlásí některá politická uskupení, představuje pestrout paletu různých názorových proudů a v otázkách, jako sociální spravedlnost či míra zasahování státu do ekonomiky si dokonce protirečí. Jednotlivé liberální strany je dnes možné hledat prakticky v celé šíři politického spektra, snad s výjimkou extrémů na pravolevé ose.

¹⁴ HEYWOOD, Andrew, c.d., s. 45.

¹⁵ MISES, Ludwig von: *Liberalismus*. Praha, Ekopress, s. 9.

¹⁶ RAWLS, John: *Theory of Justice*. Cambridge, The Belknap Press s of Harvard University Press, s. 14-15.

Každá liberální strana vychází z jedné ze zmíněných větví liberalismu. Existují i strany, které kombinují prvky obou z nich. Strany vycházející z myšlenek klasického liberalismu řadíme dnes na pravou část politického spektra. Mnohé z nich přijaly i některé zásady konzervatismu jako důraz na právo a pořádek a dnes je poměrně běžné nazývat je liberálně konzervativními či konzervativně liberálními. Naopak myšlenky klasického liberalismu dokázaly v druhé polovině 20. století absorbovat mnohé konzervativní strany v Evropě. Jednalo se zejména o oblast ekonomickou

Naopak strany sociálně liberální řadíme v politickém spektru zpravidla směrem od středu nalevo. Na rozdíl od klasického liberalismu, hlásajícího především ekonomické svobody, se moderní liberalismus zaměřuje na zmírnění společenské nerovnosti. Strany náležející k této větvi liberalismu proto mají ve svých programech zakotvenou i ochranu práv žen či menšin. Nechybí u nich ani odkazy na postmateriální hodnoty jako kvalita života. Sociálně liberální prvky přejaly ve snaze zaměřit se na aktuálnější témata i mnohé západoevropské strany sociálně demokratické orientace.

2. Občanská demokratická aliance

2.1 Charakteristika ODA

2.1.1 Ideový profil ODA

ODA se podobně jako Občanská demokratická strana sama profilovala jako liberálně konzervativní strana. Svůj liberalismus se snažila ve svých programových zásadách prosazovat v oblasti ekonomiky a otázky svobody jednotlivce. V ostatních společenských otázkách zastávala konzervativní postoje.¹⁷

Za zmínku stojí výrazný hodnotový konzervatismus zejména u jejích zakládajících členů Pavla Bratinky a Jaromíra Žegklitze. Obě jména jsou spojována s konzervativně orientovaným think tankem Občanský institut.

Přes některé konzervativní důrazy se ODA na evropské úrovni nestala členem žádné z konzervativních stran, ale stala se v roce 2001 přidruženým členem rodiny Evropských liberálně demokratických stran.¹⁸

2.1.2 Vymezení ODA v rámci typologií malých stran

Aliance se od počátku profilovala jako subjekt založený na osobnostech. Podle typologie malých stran Maurice Duvergera by odpovídala definici „stran osobností“, pro něž je charakteristická malá členská základna.¹⁹ Později bylo možné stranu charakterizovat také jako stranu „satelitní“, již Miroslav Novák popsal jako uskupení, „které se točí okolo silné hvězdy.“²⁰ V tomto případě se v roli „hvězdy“ octla mnohem silnější Občanská demokratická strana.

O tom, že se jednalo o stranu stojící na malém počtu osobností, svědčí fakt, rok po svém založení na počátku roku 1991 měla pouhých 150 členů. Jedná se o velmi malý počet ve srovnání například s tehdejší sociální demokracií, která uvedla

¹⁷ <http://www.oda.cz/clanek.asp?id=926>, (7.7.10)

¹⁸ CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel: *Politický systém České republiky*. Praha, Portál 2007, s. 231.

¹⁹ DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor&Francis 1963, s. 291

²⁰ NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran*. Praha, Slon 1997, s. 147.

k počátku roku 1991 rovných 12468 členů.²¹ Počet se sice během dalších let zvyšoval a na svém vrcholu čítala v roce 1998 členská základna ODA 2925 lidí,²² nicméně se jednalo o stále menší číslo než například Unie svobody, na níž se zaměřím v další kapitole.

ODA ani nikdy neusilovala o masovější členskou základnu. Její tehdejší členové Jaromír Žegklitz a Ivan Mašek dokonce o Alianci prohlásili, že „*koncepte ODA vycházela z přesvědčení, že moderní politická strana nemusí mít nutně masovou členskou základnu.*“²³

2.1.3 Historický vývoj ODA

Občanská demokratická alianci lze považovat za jednu z prvních politických stran vzniklých bezprostředně po listopadové revoluci v roce 1989. Její založení se datuje na 17. prosinec 1989. Ve stejný den vznikl její přípravný výbor. Strana vzešla z podhoubí převážně konzervativně smýšlejících intelektuálů sdružených před Listopadem v Hnutí za občanskou svobodu. Za hlavní postavy, které stály u zrodu ODA, můžeme považovat Daniela Kroupu a Pavla Bratinku, který také stál u návrhu názvu strany.²⁴

ODA byla jednou z prvních politických stran vzniklých těsně po Listopadu. Vznikla 17. prosince 1989 – přesně měsíc od začátku sametové revoluce. Nicméně počátky existence ODA jsou spojeny s její zaangažovaností v rámci Občanského fóra (OF), jehož byla součástí až do zániku OF v březnu 1991.

Členové ODA se také zúčastnili prvních svobodných voleb v roce 1990 na kandidátní listině OF. Volby dopadly pro ODA relativně úspěšně. Přestože strana měla tehdy pouze 70 členů, ve Federálním shromáždění a České národní radě usedlo sedm jejích zástupců. Místo ve Federálním shromáždění zasedli Pavel Bratinka, Daniel Kroupa a Jiří Skalický. Poslanci České národní rady se stali Čestmír Hofthanzl, Ivan Mašek, Tomáš Ježek a Viktor Dobal.²⁵

²¹ LINEK, Lukáš: „České politické strany a jejich členové. K postupné proměně charakteru členství.“ In: KABELE, Jiří- POTUČEK, Martin- PRAŽOVÁ, Irena, (eds.): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii I – Sociologie, prognostika a správa*. Praha, Matfyzpress 2004, s. 181.

²² Tamtéž.

²³ MAREŠ, Miroslav-PŠEJA, Pavel: *Vývoj Občanské demokratické aliance*. Politologický časopis, 5, 1998, č. 3, s.265.

²⁴ <http://www.oda.cz/clanek.asp?id=925> (7.7.10)

²⁵ PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj*. Brno, CDK 2005, s. 122.

Uvnitř Občanského fóra se po volbách začaly čím dál tím více projevovat rozdíly mezi jednotlivými názorovými skupinami. ODA náležela jednoznačně k pravému křídlu OF. 20. října roku 1990 se v Praze konala první celostátní konference této strany. Bylo zde fakticky potvrzeno dosavadní vedení v čele s předsedou Pavlem Bratinkou. Postoje, které tehdy přijala, se dají „nejlépe charakterizovat jako „ekonomický neoliberalismus a neokonzervatismus západního typu.“²⁶

Mezníkem byl pro ODA rozpad Občanského fóra v březnu 1991. Aliance musela od té doby vystupovat jako samostatné politické uskupení. K ODA se v té době přihlásilo 16 zástupců zastupitelských sborů, mezi nimiž byli i Jan Kalvoda a Vladimír Dlouhý.²⁷ Oba sehráli později významnou úlohu v rámci této strany.

Právě Jan Kalvoda se stal v březnu 1992 druhým předsedou Aliance. Jeho volba byla kompromisem mezi dvěma stranickými křídly: konzervativním a liberálním.²⁸ Pnutí mezi těmito dvěma frakcemi zmítalo stranou s menší či větší intenzitou prakticky po celou dobu její parlamentní existence. Roztříštěnost strany byla do budoucna zdrojem jejích dalších problémů, zejména ve způsobu definování vlastní identity.

O tři měsíce později se 5. a 6. června konaly parlamentní volby. Květnový průzkum dával straně podporu dokonce až 10 %. I místopředseda Aliance Pavel Bratinka očekával zisk své strany na minimálně deset procent hlasů.²⁹

Volby ale přinesly straně zklamání. Neuspěla ve volbách do Federálního shromáždění. Ve volbách do Sněmovny lidu skončila s 4,98 % hlasů³⁰ těsně pod pětiprocentní hranicí nutnou pro získání zastoupení. Lépe si nevedla ani v hlasování do druhé komory FS – Sněmovny národů. Zde jí podpořilo dokonce jen 4,08 % voličů.³¹

Pětiprocentní hranici se podařilo Alianci překonat pouze ve volbách do České národní rady, která se po rozdělení federace stala dolní komorou českého parlamentu a byla přejmenována na Poslaneckou sněmovnu. Ani zde se však její výsledek zdaleka neblížil předpokládaným deseti procentům. 383 705 voličů jí zde přineslo

²⁶ Tamtéž.

²⁷ PŠEJA, Pavel: c.d. s. 123.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ MLYNÁŘ, Vladimír: *Trh je výsledkem demokratické volby*. Respekt, 3, 1992, č. 16, s. 9.

³⁰ www.volby.cz/pls/sl1992/u4 (23.7.10)

³¹ www.volby.cz/pls/sn1992/u4 (23.7.10)

zisk 5,93 % hlasů.³² V ČNR byla zastoupena celkem 14 poslanci.³³ Na celkovém volebním výsledku strany bylo patrné nerovnoměrné rozložení voličské podpory. Samotnou problematikou volebních výsledků se budu podrobněji zabývat v příští podkapitole, věnované právě volební podpoře strany.

Po těchto volbách se ODA podílela spolu s ODS, KDS a KDU-ČSL na vládě Václava Klause. Případla jí zde celkem tři křesla. Její předseda Jan Kalvoda obsadil post místopředsedy vlády.³⁴

Po volbách zažila ODA nárůst počtu svých členů. Kromě toho zažila opětovný nárůst popularity mezi voliči. Podle průzkumů agentury IVVM uskutečněných v letech 1993 a 1994 by pro tuto stranu hlasovalo 8 – 12 % voličů.³⁵

V roce 1995 ale musela strana čelit prvnímu skandálu, který měl vést k poškození pověsti strany mezi jejími voliči. Týkala se půjčky 52 milionů korun, kterou si Aliance vzala těsně před volbami 1992 u ČSOB a Živnostenské banky. Po volbách převedla strana dluh nejprve na Kreditní a průmyslovou banku a poté na společnost Marklap. Firma Marklap poté uhradila za Alianci celou část dluhu. Problematický byl ale způsob, jakým náměstek ministra financí Miroslav Téra (ODA) zařídil autorský posudek, firmě Marklap, který pomohl navýšit základní jmění společnosti o 52 milionů korun.³⁶ Celá kauza měla za následek vyšetřování, které skončilo roku 1995 obviněním šéfa sekretariátu ODA Josefa Reichmana z několika trestných činů. Přestože byl Reichman v září roku 1995 zproštěn obvinění, kauza výrazně poškodila pověst strany.³⁷

Snížení preferencí zaznamenaly v té době i průzkumy volebních preferencí IVVM. Zatímco ještě na začátku roku by volilo ODA 9,9 % rozhodnutých voličů, v dalších měsících začaly preference postupně klesat, až v červnu dopadly na své minimum 4,5 %. Jednalo se sice o výzkum volebních preferencí (tj. započítávaly se i hlasy nerozhodnutých) a výsledek ve volbách by byl pravděpodobně vyšší. Výsledky se až do září pohybovaly kolem 5 %.³⁸

Další kauzou, která v té době rozhodně nepřispěla ke zlepšení obrazu strany v očích veřejnosti, bylo obvinění předsedy Jana Kalvody, vznesené na adresu BIS.

³² www.volby.cz/pls/cnr1992/ur (23.7.10)

³³ www.volby.cz/pls/cnr1992/u610 (23.7.10)

³⁴ www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/vaclav-klaus-1/prehled-ministru-24631/

³⁵ PŠEJA, Pavel: c.d. s. 125.

³⁶ MACHÁČEK, Jan: *Otesánek ODA*. Respekt, 5, 1994, č. 52, s. 2.

³⁷ PŠEJA, Pavel: c.d. s. 125.

³⁸ Viz příloha č. 7

Kalvoda zde v lednu 1995 nařkl BIS ze sledování činnosti politických stran. Parlamentní orgán, který měl na starosti vyšetřování tohoto obvinění, musel ukončit svoji činnost s konstatováním, že obvinění jsou neprokazatelná. Aliance se poté obtížně a neúspěšně bránila obviněním, že nařčením BIS zamýšlela odpoutat pozornost od kauzy zmíněné v předchozím odstavci.³⁹

Preference strany se na podzim roku 1995 postupně ustálily na 6-8 %⁴⁰ a na úrovni před zmíněnými kauzami se tedy její kauza nedostala.

V následujícím roce byly pro ODA důležité parlamentní volby. Podobně jako ty minulé je provázelo obrovské očekávání ze strany členů. Průzkumy pro ni ale tentokrát nevyznávaly i vlivem kauz tak dobře jako čtyři roky nazpátek. Dle šetření IVVM a se vykazovaly preference ODA v prvních měsících roku 1996 podobnou tendenci jako na konci předchozího roku.⁴¹

V samotných volbách se ODA rozhodlo dát svůj hlas 6,36 % voličů.⁴² Ve srovnání s předešlými volbami se jednalo z hlediska voličské podpory o nepatrně lepší výsledek. Navzdory lepšímu výsledku ale získala o jeden mandát méně, čili celkem 13 poslanců⁴³, což bylo způsobeno i nižším počtem tzv. propadlých hlasů stran, které nepřekročily hranici 5 %.

Občanská demokratická aliance získala i po těchto volbách zastoupení ve vládě Václava Klause, na níž se stejně jako v té první podílely tři strany ODS, ODA a KDU-ČSL. Vláda měla paritní zastoupení ODS a obou menších stran. ODA zastupovali ve vládě celkem čtyři lidé a předseda Aliance ODA v ní zasedl na místě jednoho z jejích místopředsedů a ministra spravedlnosti.⁴⁴

Volby do Poslanecké sněmovny nebyly jedinými volbami, které se uskutečnily v roce 1996. Na podzim se v listopadu konaly i první volby do Senátu. Aliance zde mohla dokázat, že je stranou, schopnou nabídnout voličům výrazné osobnosti. V senátních volbách zaznamenala ODA výrazný úspěch v podobě sedmi křesel získaných v horní komoře.⁴⁵ Za připomenutí také stojí, že ve druhém měli

³⁹PŠEJA, Pavel: c.d. s. 125.

⁴⁰ Viz příloha č. 7.

⁴¹ Viz příloha č. 8.

⁴² www.volby.cz/pls/ps1996/u5, (28.7.10)

⁴³ www.volby.cz/pls/ps1996/u610, (28.7.10)

⁴⁴ <http://icv.vlada.cz/cz/historie/1993-2007-cr/vaclav-klaus-2/prehled-clenu-vlady-58293/>, (28.7.10)

⁴⁵ <http://www.volby.cz/pls/senat/se1215?xjazyk=CZ&xdatum=19961116&xobvod=0&xstrana=13&xv=2>, (28.7.10)

všichni postoupivší kandidáti 100% úspěšnost, což jen dokládá fakt, že ODA byla vždy stranou založenou na výrazných osobnostech.

Navzdory tomu se už na konci téhož roku musela ODA vypořádat s dalším skandálem známého jako „Judrgate“, který výrazně poškodil její reputaci. 17. prosince oznámil Jan Kalvoda odstoupení ze všech funkcí včetně postu předsedy strany. Přiznal totiž, že neoprávněně užíval titul JUDr.

Novým předsedou strany byl v březnu roku 1997 na celostátní konferenci ODA v Mostě zvolen diplomat a předseda senátního klubu strany Michael Žantovský, který byl v té době členem strany pouze šest týdnů. Zvolení Žantovského nicméně neuklidnilo pnutí mezi konzervativním a pragmatickým liberálním křídlem uvnitř strany, které vypuklo po Kalvodově rezignaci na post předsedy strany. Žantovský měl podporu převážně od pragmatického křídla strany. Naopak konzervativní křídlo začalo dávat najevo svoji nespokojenost s vývojem ve straně. 16. dubna byla ustavena tzv. pravá frakce, která vznikla z iniciativy dvou poslanců Čestmíra Hofthanzla a Ivana Maška.⁴⁶

Samotná kauza „Judrgate“ se výrazněji nepodepsala na popularitě ODA. Jedním z důvodů bylo i vyřešení celé kauzy odstoupením předsedy Aliance Kalvody ze všech funkcí. O to horší následky měla následná rozpolcenost strany po zvolení nového předsedy Žantovského. V prvních třech měsících se preference pohybovaly mezi 7-8 % a v dubnu vystoupaly až na 11%.⁴⁷

Na podzim však už strana pociťovala pokles oblíbenosti, který byl pravděpodobně odrazem nejednotnosti Aliance. V září 1997 měla ODA 6% preference a o měsíc později už to byla pouhá 4 %.⁴⁸ Neutěšená situace strany vedla jejího předsedu Michaela Žantovského ke svolání další mimořádné celostátní konference strany.

Celostátní konference se konala ve dnech 29. a 30. listopadu. Novým předsedou strany byl 156 z 229 hlasů zvolen Jiří Skalický, považovaný za přijatelného pro obě křídla strany. Nicméně konference rozhodně nevedla k usmíření obou křídel ve straně. Odstupující předseda ODA Žantovský zde ve svém projevu ostře napadl pravou frakci a označil ji za „fantom“ a „bytost hororového žánru.“ Jiří

⁴⁶ PŠEJA, Pavel: c.d., s. 128.

⁴⁷ Viz příloha č. 9.

⁴⁸ Tamtéž.

Skalický se však proti těmto výrokům ohradil a pohrozil stažením kandidatury na předsedu, pokud Žantovský nevezme svá slova zpět.⁴⁹

Ve stejném roce se v čele strany vystřídali tři předsedové, což poukazuje na další problém, z velké části spojený s nejednotností strany. Alianci scházel člověk, který by byl schopný spojit obě křídla rozklížené strany.

Ve stejné době zmítal největší českou pravicovou stranou ODS finanční skandál, který vedl k pádu druhé vlády Václava Klause. Skandál, týkající se stranických financí se ale nakonec nevyhnul ani ODA. Zatímco pro ODS znamenal finanční skandál dočasný pokles voličské podpory, pro Alianci představoval prakticky smrtelnou ránu. Úlohu ODA jako pravicové strany, představující alternativu k ODS, převzala od první poloviny roku 1998 do na několik let do značné míry nově vzniklá strana Unie svobody.

V aféře, která znamenala nenávratné poškození důvěryhodnosti ODA, šlo o nevysvětlení původu části stranických peněz. ODA měla obdržet sponzorský dar od fiktivní společnosti Trade Manager Company. Firma měla mít sídlo na Panenských ostrovech.⁵⁰ Strana zde nebyla schopná prokázat pravého dárce.

V lednu došlo k dalšímu štěpení strany. Tentokrát už však nenastal rozkol uvnitř Aliance, ale odchod části jejích členů. Nespokojení členové konzervativního křídla ODA spojení s poslancem Ivanem Maškem opustili ODA a založili novou Stranu konzervativní smlouvy. Následující měsíc vygradovala kauza se sponzorskými dary.

Stranu proto opustili mnozí její prominentní členové jako Vlasta Parkanová, Vladimír Dlouhý, Karel Kühnl a v neposlední řadě i Jiří Skalický, který 20. února rezignoval na funkci předsedy strany. Vedení strany převzal Daniel Kroupa.⁵¹

Obliba strany i nadále klesala vlivem kauz a nejednotnosti strany hluboko pod pětiprocentní hranici. Ještě v lednu byly preference strany 5,3 %, v dubnu už byla její obliba měřitelná pouze v promilích.⁵² Kauza se sponzorskými dary a vnitřní neshody, které vyvrcholily odchodem některých členů do nového uskupení, se staly pro ODA smrtelnými.

⁴⁹ PŠEJA, Pavel: c.d., s 129.

⁵⁰ Rep: *Skalický je znechucen a jako šéf ODA končí*. Mladá fronta dnes, 20. 2. 1998, s. 2.

⁵¹ PŠEJA, Pavel: c.d.,s. 130.

⁵² Viz příloha č. 10.

ODA se nakonec rozhodla stáhnout své kandidátní listiny pro nadcházející volby a nekandidovat. Svým voličům doporučila dát hlas ODS, případně Unii svobody.⁵³ Éra ODA jako relevantní parlamentní strany tím skončila.

Občanská demokratická aliance přesto i nadále existovala a stala se součástí projektu Čtyřkoalice, který vznikl jako reakce malých stran KDU-ČSL, US a DEU na kartel ČSSD a ODS známý jako tzv. opoziční smlouva. Zde dokázala zaznamenat ODA úspěchy zejména na úrovni senátních voleb, protože navzdory mnoha odchodům stále nabídla voličům výrazné osobnosti. ODA a potažmo celé Čtyřkoalici také výrazně nahrávala nespokojenost obyvatel s opoziční smlouvou.

Roku 1998 zaznamenala Aliance v senátních volbách úspěch v podobě čtyř zvolených zástupců, kteří byli jejími členy.⁵⁴ V senátních volbách na podzim roku 2000 se jí podařilo vybojovat pouze jedno senátorské křeslo v okrese Olomouc pro vysokoškolského učitele Jaromíra Jařaba.⁵⁵

Nicméně půl rok před dalšími parlamentními volbami na konci roku 2001 vyšly najevo další nesrovnalosti týkající se opět financování strany. ODA nesplatila svůj dluh 68 milionů korun a nedokázala se vypořádat ani s již zmíněnou čtyři roky starou kauzou. Aliance proto opustila koalici s lidovci a US-DEU a šla do nadcházejících parlamentních voleb sama.

V parlamentních volbách měla ODA ambice překonat 5 % a vrátit se mezi parlamentní strany. Volby však skončily pro stranu neúspěchem. Hlasovalo pro ni pouze 24 278 voličů, což znamenalo zisk 0,50 % hlasů.⁵⁶ Naprázdno vyšla i v podzimních senátních volbách.

Za poslední úspěch strany můžeme považovat vítězství jejího člena Karla Schwarzenberga v senátních volbách roku 2004, kde v obvodu Praha 6 zvítězil jako společný kandidát ODA a US-DEU.⁵⁷ V příštích parlamentních volbách v roce 2006 už ale ODA nekandidovala. Neúspěšné senátní volby byly další z dlouhé řady neúspěchů strany.

Z ODA se stala strana bez faktického vlivu. 1. prosince rozhodla XXV. celostátní konference strany o dobrovolném rozpuštění Aliance k poslednímu dni

⁵³ KUBÍK, Jiří: *ODA doporučila ODS a Unii svobody*. Mladá fronta dnes, 17. 6. 1998, s. 2.

⁵⁴ www.volby.cz/pls/senat/se1111?xjazyk=CZ&xdatum=19981114&xv=7&xt=2, (29.7.10)

⁵⁵ www.volby.cz/pls/senat/se1111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xv=7&xt=2, (29.7.10)

⁵⁶ www.volby.cz/pls/ps2002/ps41?xjazyk=CZ, (30.7.10)

⁵⁷ www.volby.cz/pls/senat/se2111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xobvod=25, (30.7.10)

roku 2007.⁵⁸ Historie jedné z nejstarších stran vzniklých těsně po Listopadu 1989 se definitivně uzavřela.

ODA patřila mezi strany založené na výrazných osobnostech. Zejména v jejích počátcích jí bylo možné považovat za jakýsi elitní spolek pravicově smýšlejících intelektuálů. Po většinu doby své parlamentní existence jí však provázela rozpolcenost, kdy proti sobě stálo konzervativní a liberálnější křídlo a na popularitě jí ubíraly i skandály kolem stranických financí. Rozpory se dařilo utlumit za předsednictví Jana Kalvody. On sám však sám odstoupil po kauze spojené s neoprávněným užíváním titulu JUDr.

Po zvolení nového předsedy Žantovského se rozpory mezi dvěma znesvářenými křídly začaly znovu naplno projevovat. Strana musela navíc čelit skandálu kvůli sponzorským darům. Rozpolcenost a nevyřešené stranické finance se ukázaly být pro stranu smrtelnými. Dílčích úspěchů dosáhla strana ve volbách v rámci Čtyřkoalice. Po rozpadu tohoto uskupení čtyř stran, který zapříčinilo nevyřešení daňových dluhů ODA, se strana octla v agónii a v poslední den roku 2007 strana zanikla.

Její dědictví je však patrné dodnes, protože několik jejích bývalých členů dodnes působí ve vysoké politice v řadách jiných stran. I tato skutečnost může být důkazem, jak výrazné osobnosti dokázala tato malá strana vygenerovat.

2.2 Analýza volebních výsledků ODA

2.2.1 Výsledky voleb

2.2.1.1 Volby do ČNR v roce 1992

V těchto parlamentních volbách se podařilo ODA získat 5,93 % hlasů. Z volebních výsledků strany je patrné její silně nerovnoměrné rozložení voličské podpory. Rozdíl podpory mezi krajem s nejvyšší procentuální podporou (Středočeským) s nejnižší (Severomoravským) činí 8,41 procentních bodů, což je v případě malé strany vysoké číslo.

Území volební podpory ODA se nacházelo na poměrně malé části území Česka. Zahrnovalo území Prahy a všech okresů Středočeského kraje. Z ostatních

⁵⁸ www.oda.cz (30.7.10)

okresů tvořily území volební podpory ODA pouze tři české okresy, které zčásti (Liberec, Pardubice) nebo úplně (Plzeň) pokrývala velká města.⁵⁹

V Praze a Středočeském kraji zaznamenala podporu dvojnásobku svého celorepublikového průměru. Na území hlavního města jí dalo svůj hlas 11,46 % lidí. ODA sice byla považována za stranu s nejsilnějším voličským zázemím na území Prahy, nicméně největší procentuální voličské podpory dosáhla v sousedním středočeském kraji. Zde získala dokonce o tři desetiny procenta více než v Praze – 11,73 %.⁶⁰

Nadprůměrnou podporu strany ve Středočeském kraji lze vysvětlit osobností jejího předsedy Jana Kalvody, který kandidoval v tomto volebním obvodu. Z celkových 85 069 voličů dalo 32 382 (tj. 38,06 %) preferenční hlas právě Kalvodovi.⁶¹ Srovnatelných případů, kdy by se nějakému kandidátu podařilo získat tak vysokou podporu, můžeme nalézt v historii českých voleb velmi málo.

Za zmínku stojí, že v pro ODA neúspěšných volbách do Sněmovny lidu podobně vyčnívala podpora strany v Jihomoravském kraji⁶². I zde je možné nadprůměrný výsledek přisuzovat roli osobnosti. Vladimíru Dlouhému zde získal 36% podíl preferenčních hlasů.⁶³

O tom, jakou roli sehrála osobnost předsedy strany při voličském rozhodování, může svědčit srovnání s volebním výsledkem strany ve stejné, kraji do Federálního shromáždění. Do Sněmovny lidu 3,86 % hlasů⁶⁴ a do Sněmovny národů 3,76 %.⁶⁵

Ve Východočeském, Západočeském a Severočeském kraji se podpora Aliance pohybovala mírně nad hranici volitelnosti a ze všech krajů se nejvíce blížila celorepublikovému průměru. Ve východočeském kraji pro ni hlasovalo 5,32 % lidí, v Západočeském 5,12 % a v Severočeském 5,29 % voličů. Výsledku hluboko pod hranici volitelnosti dosáhla ODA ve zbývajících třech krajích: Jihočeském (3,16 %), Jihomoravském (3,32 %) a Severomoravském (3,73 %).⁶⁶

⁵⁹ Viz též příloha č. 1 – Mapa území volební podpory ODA v roce 1992

⁶⁰ <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u5>, (8.10.10)

⁶¹ <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/p539?xvstrana=1&zpet=u532&xkraj=32>, (8.10.10)

⁶² V těchto volbách strana překonala ODA 5% hranici pouze v Praze a v Jihomoravském kraji. Viz též výsledky strany za volební kraje: <http://www.volby.cz/pls/sl1992/u5>, (29.3.10)

⁶³ <http://www.volby.cz/pls/sl1992/p539?xvstrana=1&zpet=u532&xkraj=37>, (29.3.10)

⁶⁴ <http://www.volby.cz/pls/sl1992/u532?xkraj=32>, (29.3.10)

⁶⁵ <http://www.volby.cz/pls/sn1992/u532?xkraj=32>, (29.3.10)

⁶⁶ www.volby.cz/pls/cnr1992/u5, (8.10.10)

Můžeme tedy říci, že podpora strany byla omezena na relativně malé území, rozkládající se v oblasti středních Čech a potažmo Prahy. V ostatních regionech se podpora strany pohybovala těsně nad hranicí volitelnosti nebo se ji ODA nepodařilo překonat. Na překonání 5% hranice ve volbách do ČNR měl nepochybně vliv dobrý výsledek strany ve Středočeském kraji, kde dokázal straně získat potřebné hlasy její předseda Jan Kalvoda. Je dokonce možné, že při jeho absenci na kandidátce do ČNR by Aliance nemusela překročit 5% hranici a skončit podobně jako tehdy neúspěšné občanské hnutí, které bylo možné považovat za levicový protějšek k ODA.

V menší míře lze vlivu osobností přisoudit na základě většího počtu preferenčních hlasů podíl na lepším výsledku i v některých dalších krajích. Vysoké podíly preferenčních hlasů poukazují na fakt, že největší devizou, kterou dokázala ODA voličům nabídnout, bylo právě několik výrazných osobností.

2.2.1.2 Volby do PS v roce 1996

V prvních parlamentních volbách po rozpadu federace dosáhla ODA o něco lepšího výsledku než čtyři roky zpátky. Hlasovalo pro ni 6,36 % voličů.⁶⁷ Rozložení voličské podpory bylo mnohem vyrovnanější ve srovnání s předešlými volbami. Rozdíl volební podpory mezi pro ODA voličsky nejsilnějším krajem (Praha) a nejslabším, jimž byl kraj Severomoravský, činil 5,68 procentních bodů.

Výrazně se proměnilo území volební podpory ODA. Území volební podpory sice i nadále zahrnovalo oblast Prahy, okresu Pardubice, Liberec a Plzeň-město, nicméně ve Středočeském kraji zůstaly pouze okresy obklopující Prahu (Praha-západ, Praha-východ) a Mladá Boleslav. Přibyl naopak jeden okres Severočeského kraje (Jablonec n. Nisou), dále okres Písek v kraji Jihočeském, pět ve Východočeském (Semily, Hradec Králové, Náchod a Trutnov) a osm v tehdejším Jihomoravském (Jihlava, Žďár n. Sázavou, Brno, Brno-venkov, Břeclav, Uherské Hradiště a Zlín).⁶⁸

Přes mírný vzestup podpory na celostátní úrovni zaznamenala Aliance poměrně výrazný propad oblíbenosti ve Středočeském kraji z 11,73 % na pouhých 5,93 procent.⁶⁹ Příčina tkví pravděpodobně v absenci osobnosti, která by byla schopná získat straně nové voliče. ODA ztratila i ve své hlavní baště Praze. Z 11,43 % se její

⁶⁷ www.volby.cz/pls/1996/u5, (8.10.10)

⁶⁸ Viz též příloha č. 2.

⁶⁹ <http://www.volby.cz/pls/ps/1996/u5>, (8.10.10)

podpora v hlavním městě snížila na 9,6 %.⁷⁰ V čele kandidátky zde figuroval její předseda Jan Kalvoda, nicméně jeho podpora vyjádřená preferenčními hlasy zdaleka nedosahovala výše z roku 1992. Z celkem 67 623 pražských voličů ODA jich zakroužkovalo jeho pořadové číslo na kandidátní listině 8326, vyjádřeno v absolutních číslech 12,31 %.⁷¹

Naopak na více než dvojnásobek oproti posledním volbám do ČNR dokázala Aliance zvýšit svůj volební zisk v Jihomoravském kraji. Zatímco roku 1992 zde strana zaznamenala s pouhými 3,32 procenty vůbec nejhorší výsledek v celém Česku, o čtyři roky později získala 7,5 %. V procentním vyjádření nejvíce po Praze a s 92 845 voliči byl elektorát strany na jihu Moravy dokonce nejpočetnější ze všech krajů.⁷²

I zde podobně jako roku 1992 kandidovala osobnost s potenciálem zaujmout nové voliče. Byl jí Vladimír Dlouhý. Nezískal ale tak vysoký počet preferenčních hlasů jako tehdy předseda Kalvoda. 10 742 preferencí od voličů mu přineslo 11,57% podporu na kandidátce.⁷³

Podpora ODA vzrostla i v Jihočeském kraji z předešlých 3,6 % na 6,14. Spíše kvůli nižší volební účasti než vyššímu počtu voličů si Aliance polepšila i v Severočeském, Východočeském a Západočeském kraji s výsledky blížícími se šesti procentům. S nízkou podporou (3,92 %) se ODA opět potýkala v Severomoravském kraji.⁷⁴

ODA je jedinou ze zkoumaných stran, jíž se podařilo samostatně uspět ve více než jedné parlamentních volbách. Tím je umožněno porovnání jejich výsledků. Strana vykazuje výraznou proměnlivost ve svém geografickém rozložení volební podpory. Zatímco v roce 1992 se území volební podpory nacházelo prakticky výhradně v oblasti středních Čech. O čtyři roky později se území volební podpory z velké části přesunulo na východ Čech a jih Moravy. Vliv na velikost volební podpory měla i kandidatura významných osobností uvnitř strany, o čemž svědčí vysoký podíl preferenčních hlasů.

Otázkou, do jaké míry mohlo být příčinou tak silného přesunu voličů slabé voličské jádro strany, se budu věnovat v následující podkapitole.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ <http://www.volby.cz/pls/ps1996/p539?xvstrana=8&zpet=u532&xkraj=31>, (8.10.10)

⁷² <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u5>, (8.10.10)

⁷³ <http://www.volby.cz/pls/ps1996/p539?xvstrana=8&zpet=u532&xkraj=37>, (8.10.10)

⁷⁴ <http://www.volby.cz/pls/ps1996/u5>, (8.10.10)

2.2.2 Chování voličů ODA

V roce 1992 měla podle průzkumu uskutečněného ve volebních místnostech (tzv. exit poll) ODA největší podporu mezi lidmi spíše s vyšším vzděláním, kteří spadali do kategorie „odborníků.“ U této skupiny dosáhla její podpora dvouciferného výsledku 12,9 %. Pro srovnání ODS měla největší podporu (42,7%) mezi samostatně pracujícími osobami.⁷⁵ ODA naopak neuspěla mezi dělníky a důchodci, mezi nimiž měla pouze 4,1%, resp. 4,9 % podporu⁷⁶

O čtyři roky později měla ODA dle stejného průzkumu opět nejvyšší podporu lidí zaměstnaných v odborných profesích (11,8 %). Za překvapivý můžeme považovat téměř dvojnásobný nárůst oblíbenosti mezi lidmi vykonávající činnosti zařazené do kategorie „ostatní“ z 4,9 % na 9,1 %.⁷⁷

V kapitole věnované volebním výsledkům strany jsem se zmínil o poměrně výrazném přesunu území volební podpory mezi volbami 1992 a 1996. Geografický přesun voličstva se nemohl neprojevit na celkové proměně elektorátu této malé strany. Pouhých 33,5 % voličů ODA z roku 1992 dalo této straně hlas i o čtyři roky později, což je výrazně nízké číslo ve srovnání s ostatními stranami.⁷⁸ Strana se tedy vyznačovala celkově nestabilní voličskou podporou. Na malé voličské jádro poukazuje i nízká stranická identifikace voličů ODA v roce 1996. Velmi silný či silný vztah k Alianci deklarovalo pouze necelých 15 % z nich, čímž výrazně zaostávala za ostatními parlamentními stranami.⁷⁹ V obou volbách se strana těšila z velké části podpoře stejného typu voličů, nicméně pouze menšina voličů z r. 1992 volila Alianci znovu v dalších volbách. Uvedená fakta tedy hovoří výrazně v neprospěch platnosti páté hypotézy. V rámci ODA nemůžeme najít větší voličskou skupinu pravidelně podporující tuto stranu.

⁷⁵ MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996*. In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 314. Viz též příloha č. 11.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996*. In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 314-315. Viz též přílohy č. 11 a 12.

⁷⁸ VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 493. Viz též příloha č. 15.

⁷⁹ VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 496. Viz též příloha č. 18.

3. Unie svobody

3.1 Charakteristika Unie svobody

3.1.1 Ideový profil Unie svobody

Unie svobody se zpočátku snažila profilovat podobně jako ODS, tedy jako strana konzervativně liberální, ale s větším důrazem na ekologická témata a občanskou společnost. Strom na jejím původním logu měl symbolizovat konzervatismus.⁸⁰

Nicméně strana už od svých počátků prezentovala jako strana liberálnější než ODS, přestože v ní bylo možné najít i konzervativně smýšlející členy, mezi něž patřil například už zmíněný bývalý člen konzervativní Křesťanskodemokratické strany Ivan Pilip. Unie svobody zaujímala v pravolevém dělení postoje bližší politickému středu. V knize *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu* dokonce charakterizují Petr Fiala a Miroslav Mareš stranu jako „představitelku třetí cesty zhruba v clintonovském a blairovském pojetí.“⁸¹

V roce 2003 se Unie přiklonila k liberalismu. Vedle ekonomického liberalismu se strana přiklonila i k některým postmateriálním hodnotám, typickým hlavně pro zelené strany. Mezi postmateriální prvky můžeme zařadit práva sexuálních a etnických menšin, enviromentalismus či eurofederalismus.⁸² Můžeme říci, že ve srovnání s ODA se US pohybovala vždy mnohem více nalevo a ve zmíněných programových bodech se blížila Straně zelených, jíž se budu zabývat v následující kapitole.

Ve svých programových zásadách se prezentovala jako liberální pravicová strana, „jejímž cílem je dokončení reforem společnosti, založených na důvěře ve svobody jednotlivce a odstranění mechanismů, umožňujících „poručníkování“ státu“.⁸³

⁸⁰ KUBÍK, Jiří: *Unie slibuje, že zveřejní jména svých sponzorů*. Mladá fronta Dnes, 24.1.1998, s. 2.

⁸¹ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno, Doplněk 2005, s. 1564.

⁸² Tamtéž.

⁸³ <http://www.unie.cz/index.php?typ=UEA&showid=257&id=333818>, (7.7.10)

3.1.2 Vymezení US-DEU v rámci typologií malých stran

Unie svobody byla stranou, která měla zpočátku ambice nahradit ODS v pozici dominantního subjektu na pravém spektru zařadit se tím mezi velké strany. Nicméně nakonec zůstala mezi malými stranami. Unii svobody lze obtížně zařadit v některé ze stávajících typologií malých stran. G. Smith dělí malé strany na marginální (extremistické a s omezeným koaličním potenciálem), „hinge parties“ (strany na středu politické osy s potenciálem spolupracovat s velkými stranami na obou stranách politického spektra) a „oddělené“ strany, stojící mimo pravolevou osu. Jedná se zpravidla o strany regionální a etnické.⁸⁴

Unie svobody by rozhodně nesplňovala definici marginální strany s omezeným koaličním potenciálem. Vzhledem ke své pravicové orientaci mohla strana těžko hrát roli strany schopné stát ve středu mezi dvěma největšími stranami, přestože byla součástí vládní koalice s ČSSD. Ze stejného důvodu není možné Unii svobody zařadit ani mezi strany „oddělené“.

Problém zařazení této strany do některé z kategorií malých stran by mohla vyřešit Duvergerova kategorie „stran vzpurných.“ Přinejmenším na počátku se jednalo o stranu sdružující převážně lidi, kteří byli dlouhodobě v opozici vůči vedení ODS. Cílem hlásaným stranou však nebyla „čistota nauky“ strany, jako spíše obnovení důvěry v pravicovou politiku tehdejších po kauzách, které měly pověst pravicových stran poškodit. Později navíc došlo k výraznější diferenciaci obou stran v podobě větší akcentace liberálních prvků ve srovnání s ODS.

3.1.3 Historický vývoj Unie svobody

Samotný vznik Unie svobody byl výsledkem nespokojenosti některých členů Občanské demokratické strany s jejím tehdeším vedením. Příčiny nespokojenosti můžeme rozdělit na dlouhodobé a krátkodobé. K dlouhodobým patřily výhrady části členské základny k osobě předsedy Václava Klause. Zdrojem kritiky zevnitř byla i přílišná názorová vyhraněnost občanských demokratů. Krátkodobé, které vyústily v eskalaci napětí uvnitř strany, se týkaly nejasností kolem stranických sponzorů, postupně začaly vycházet najevo na podzim roku 1997.

⁸⁴ SMITH, G.: *In Search of Political Parties: Problems of Definition, Classification and Significance*. In: MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties In: Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991. S. 36.

Odchod Josefa Zeleniece ze všech stranických funkcí 23. října 1997 byl zapříčiněn jak nedostatečnou ochotou strany po „širším rozkročení“ v programových otázkách, tak právě laxností strany při řešení nejasností kolem svého financování.⁸⁵ Zeleniecův odchod předcházela událost, které vyústily v odchod části členů z ODS.

Kauzy kolem nejasného financování ODS vedly k vystoupení dvou menších stran ODA a KDU-ČSL z vládní koalice a následnému pádu vlády. Předseda vlády Václav Klaus byl vyzván svými spolustraníky Janem Rumlem a Ivanem Pilipem k odchodu při své návštěvě Sarajeva, kde se účastnil konference států střední a východní Evropy.

Ve dnech 13. a 14. prosince se uskutečnil mimořádný kongres ODS v Poděbradech. O post předsedy strany se zde utkali Václav Klaus a jeho největší stranický oponent Jan Ruml. Většina delegátů se ale postavila za stávajícího předsedu, který obdržel celkem 227 hlasů oproti 73 pro Jana Rumla.⁸⁶

Znovuzvolení Václava Klause ještě zvýšilo nespokojenost části členů strany s tehdejšími vedením. 19. prosince proto vznikla názorová platforma kolem Jana Rumla a Ivana Pilipa, která požadovala důkladné prošetření financování strany.⁸⁷ Začátkem ledna už začínalo být jasné, že pro nespokojené členy ODS je situace neudržitelná a odtržení od ODS bylo jen otázkou času. Unie svobody byla oficiálně založena 17. ledna na prvním a zároveň posledním sjezdu platformy v Litomyšli.

Drtivá většina členů ODS však zůstala věrná původnímu vedení a setrvala ve straně. Necelý rok po svém založení 1. ledna 1999 měla strana 3118 členů, což je méně než šestina ve srovnání s 19 335 členy ODS.⁸⁸ Občanští demokraté ve srovnání s předchozím rokem ztratili právě necelé tři tisíce členů, převážně lidí přestoupivších do US. Ne všichni členové US ale byli bývalými členy ODS.

Prvním předsedou strany byl na ustavujícím sjezdu v Nymburku v únoru 1998 zvolen Jan Ruml. Nová strana se snažila prezentovat jako „slušná“ alternativa k pravicovým stranám ODS a zčásti i ODA, které byly tehdy obě zatíženy finančními skandály. Snažila se také apelovat na obecnou slušnost a uplatňování morálních hodnot v politice. US měla podle průzkumů dokonce šanci stát se za tehdejší situace vedoucí pravicovou silou.

⁸⁵ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c. d., s. 1563.

⁸⁶ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c. d., s. 164.

⁸⁷ ČTK: *Názorovou platformu podporuje polovina poslanců*. Lidové noviny, 20. 12. 1997, s. 3.

⁸⁸ LINEK, Lukáš: *„České politické strany a jejich členové. K postupné proměně charakteru členství.“* In: KABELE, Jiří-POTUČEK, Martin-PRÁZOVÁ, Irena, (eds.): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii I – Sociologie, prognostika a správa*. Praha, Matfyzpress 2004, s. 181.

Hned první průzkum IVVM z února 1998 přisoudil nové straně 10 % voličských preferencí, což bylo stejné číslo jako u ODS. O měsíc později byla podpora US 13 %. V dubnu se ale situace začala obracet. Preference US poklesly o jedno procento a v květnu dosahovaly pouhých 9 %. Pokles podpory se s blížícími volbami nezastavil. Podle posledního předvolebního průzkumu stranu preferovalo pouze 7 % lidí. Naopak ODS se postupně začali vracet její původní voliči. Preference občanských demokratů postupně vzrostly z březnových 10 % na 15 % v červnu.⁸⁹

Na pokles podpory Unie svobody mohlo mít vliv postupné utichnutí kauz spojených s neprůhledným financováním ODS. Unie svobody byla tehdy také kritizována za nesrozumitelnost svého volebního programu. Velkým problémem této strany bylo také najít pozitivní téma, kterým by strana mohla voliče oslovit, protože strana se zaměřovala zejména na co největší vymezení se vůči občanským demokratům.

Straně navíc neprospívala ani faktická absence volebního lídra, jehož by dokázala postavit jako alternativu k Václavu Klausovi. Předseda Jan Ruml se totiž rozhodl do voleb do Poslanecké sněmovny vůbec nekandidovat, což mohli voliči považovat za slabost.

Unie svobody nakonec obdržela v parlamentních volbách celkem 8,6 % hlasů.⁹⁰ Volební výsledek přinesl straně 19 poslaneckých mandátů.⁹¹

Po volbách se pro Unii nabízely celkem dvě možnosti účasti ve vládní koalici. Spolu s lidovci mohla zasednout ve vládě vedené, buď ODS, nebo vítěznou ČSSD. Nicméně US už před volbami odmítla možnost účasti ve vládě s ČSSD, vedené Milošem Zemanem. Unionisty nepřesvědčil ani návrh ČSSD na vládu v čele s předsedou KDU-ČSL Josefem Luxem.⁹² Tím by padla hlavní překážka unionistů pro účast ve vládě - přítomnost osoby Miloše Zemana.

Nakonec byla uzavřena dohoda mezi oběma nejsilnějšími stranami, známá jako opoziční smlouva. ODS se v ní zavázala podporovat jednobarevnou vládu sociálních demokratů. Tento kartel dvou stran začaly obě menší strany Unie svobody a lidovci brát jako ohrožení své vlastní existence. Do podzimních voleb se proto dohodly spolu s dalšími dvěma pravicovými stranami DEU a ODA na společných kandidátech do Senátu v rámci tzv. Čtyřkoalice.

⁸⁹ <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/> (8.10.10)

⁹⁰ www.volby.cz/pls/ps1998-win/u5, (28.8.10)

⁹¹ www.volby.cz/pls/ps1998-win/u39?xvyb=0&xtr=1, (28.8.10)

⁹² Hrb: *Jak probíhala jednání o sestavování nové vlády*. Lidové noviny, 10.7.1998, s. 2.

US se potýkala i nadále s problémem celkového vymezení vlastní identity. Opoziční smlouva však paradoxně dokázala tento problém dočasně zastínit a strana tak mohla v rámci Čtyřkoalice těžit z všeobecné nespokojenosti s ODS a nadále pokračovat v kritice politiky ODS.

Samotná Čtyřkoalice byla v senátních volbách úspěšná. Zvítězila v 13 z 27 obvodů. Nicméně samotná Unie svobody získala jediného senátora. Stal se jím předseda strany Jan Ruml, který ve druhém kole porazil v šestém pražském obvodu kandidáta ODS bývalého primátora Jana Koukala se ziskem přesvědčivých 65,56 % voličů.⁹³

V komunálních volbách však kandidovala většinou na samostatných kandidátkách a za US bylo zvoleno pouhých 701 zastupitelů.⁹⁴

Čtyřkoalice byl konglomerát stran, které dokázal sjednotit odpor ke stranám opoziční smlouvy. O necelý rok později oficiálně stvrdily strany US, ODA, KDU-ČSL a DEU svoji spolupráci v dokumentu nazvaném podle data podepsání Svatováclavská dohoda.

Všechny čtyři subjekty v něm deklarovaly, že chtějí *nabídnout alternativu schopnou překonat politický marasmus, účinně čelit silicímu vlivu komunistů, vyřešit stávající problémy naší země a přivést ji do Evropské unie.*⁹⁵ Čtyřkoalici také nahrávala nespokojenost veřejnosti s dvěma největšími stranami ČSSD a ODS.

Ve stejné době vznikla při příležitosti desátého výročí listopadových událostí z roku 1989 iniciativa s názvem *Děkujeme odejděte*, která vyzývala k odchodu zprofanované polistopadové politiky. Jedním z mála politiků, který vzal výzvu v potaz, byl právě samotný předseda strany Jan Ruml, který na svoji funkci rezignoval 1. prosince 1999. Odchod zakladatele z čela strany byl pro US poměrně vážnou ztrátou, protože za něho už nedokázala najít plnohodnotnou náhradu. Pozdější vývoj v Unii svobody se nesl v častém střídání předsedů.

Svoji rezignaci odůvodnil i spoluzodpovědností za tehdejší situaci, o jejímž řešení zablokovaném opoziční smlouvou měli rozhodovat jiní lidé.⁹⁶ Novým předsedou strany byl v únoru 2000 zvolen její tehdejší místopředseda Karel Kühnl.

⁹³ <http://www.volby.cz/pls/senat/se1111?xjazyk=CZ&xdatum=19981114&xv=9&xt=2>, (30.8.10)

⁹⁴ <http://www.volby.cz/pls/kv1998/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=6&xnumnuts=0>, (8.10.10)

⁹⁵ www.oda.cz/clanek.asp?id=224, (30.8.10)

⁹⁶ *Jan Ruml rezignoval na funkci předsedy Unie svobody*, *idnes.cz*, 1.12.1999.

(http://zpravy.idnes.cz/jan-ruml-rezignoval-na-funkci-predsedy-unie-svobody-fya-domaci.asp?c=991201_111546_domaci_jkl)

Na podzim čekala Čtyřkoalici další zatěžkávací zkouška v podobě prvních voleb do krajských zastupitelstev a části Senátu. Krajské volby byly pro Čtyřkoalici relativně úspěšné, protože získala druhý největší počet zastupitelů po ODS a podařilo se jí zvítězit v pěti krajích. Nejúspěšnější byla Čtyřkoalice v regionech s tradičně vysokou podporou KDU-ČSL. Za Čtyřkoalici bylo zvoleno celkem 171 zastupitelů, z toho 66 jich bylo navržených Unií svobody. Největší zastoupení (72 lidí) měli mezi zvolenými zastupiteli Čtyřkoalice kandidáti navržení lidovci.⁹⁷

Vítězství v senátních volbách představovalo další z řady úspěchů Čtyřkoalice v atmosféře nespokojenosti s opoziční smlouvou. Zvítězila v 17 z 27 obvodů. Senátní volby byly úspěšné i pro Unii svobody, protože v nich získala 8 senátorských mandátů.⁹⁸

Na další růst popularity Čtyřkoalice měla i tzv. „vánoční krize“ v České televizi, kdy se politici Čtyřkoalice postavili na stranu redaktorů, kteří se vzbouřili proti novému vedení tohoto veřejnoprávního média v čele s Jiřím Hodačem. Podle průzkumu agentury STEM preferovalo v lednu roku 2001 Čtyřkoalici celkem 31 % voličů.⁹⁹ Unie svobody tak mohla těžit spolu s dalšími malými stranami z tehdejší nespokojenosti s opoziční smlouvou.

Na aktuálnosti začala roku 2001 nabývat otázka případného slučování jednotlivých subjektů Čtyřkoalice. Sloučení všech čtyř stran se však jeví jako krajně nereálné z důvodu jejich celkové programové a ideové odlišnosti, což platilo zejména ve vztahu KDU-ČSL a ostatních třech stran Čtyřkoalice.

Nakonec došlo pouze k fúzi Unie svobody s další pravicovou čtyřkoaliční stranou Demokratická unie. Sloučení obou subjektů vstoupilo v platnost s prvním dnem v roce 2002. S tím nastala i změna názvu strany na Unie svobody-Demokratická unie.

V závěru roku 2001 nastaly pro Čtyřkoalici problémy, které vyvrcholily na počátku roku následujícího a nakonec vyústily v její faktický zánik. ODA se nedokázala vypořádat se svými dřívějšími finančními problémy, což se nelíbilo jejím

⁹⁷

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz124?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=0&xstrana=0&xv=2>
(30.8.10)

⁹⁸

<http://www.volby.cz/pls/senat/se1215?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xobvod=0&xstrana=208&xv=2>, (30.8.10)

⁹⁹ ČTK: *Krize v ČT přinesla body Čtyřkoalici, oslabila ODS*. Lidové noviny, 19.1.2001, s. 3.

koaličním partnerům. 1. února 2002 oznámil Michael Žantovský rozpad Čtyřkoalice a její lídr unionista Karel Kühnl rezignoval na svoji funkci.

Nastala otázka jak a zda vůbec pokračovat v koaličním projektu menších stran. V Unii svobody zaznívaly hlasy, že strana by měla ve volbách kandidovat samostatně. Samostatnou kandidaturu nejvíce podporovala pražská organizace US-DEU a předsedkyně strany Hana Marvanová. Nakonec však bylo většinou hlasů schváleno pokračování koalice s KDU-ČSL.¹⁰⁰

Seskupení stran US-DEU a KDU-ČSL, kandidující do Poslanecké sněmovny mělo stejný program jako bývalá Čtyřkoalice, pouze název měla změněný na „Koalice.“

Samotnou Koalicí však s blížícími se volbami zmítaly podobné problémy jako Unii svobody v roce 1998: Absenci pozitivních témat, jimiž by dokázala oslovit voliče a místo toho se soustředila na kritiku opoziční smlouvy. Nedokázala dostatečně prezentovat svoji vizi a zejména představitelé KDU-ČSL neustále kritizovali opoziční smlouvu.¹⁰¹

Volby konané 15. a 16. června 2002 skončily pro Koalici a zvláště pro samotnou US-DEU neúspěchem. Čtvrté místo až za KSČM a zisk pouhých 14, 71 % hlasů byl pro představitele stran Koalice zklamáním.

Přestože na všech kandidátkách navrhla US-DEU 177 kandidátů proti 165 navrženým KDU-ČSL,¹⁰² za unionisty bylo zvoleno pouze devět poslanců, což nestačilo na vytvoření poslaneckého klubu. KDU-ČSL proto „půjčila“ Unii svobody Svatopluka Karáaska, zvoleného jako nezávislého na návrh KDU.

Na nízkém počtu poslanců zvolených za Unii svobody oproti 22 za lidovce měla podíl i větší disciplinovanost voličů KDU-ČSL. V několika případech se jim podařilo posunout svými preferenčními hlasy kandidáty navržené lidovou stranou na volitelná místa, což vždy muselo nutně být právě na úkor kandidátů Unie svobody.

Podle průzkumu CVVM tvořili právě lidovečtí voliči páteř elektorátu Koalice. 47 % voličů Koalice volilo o čtyři roky dříve v parlamentních volbách KDU-ČSL a pouhých 13 % Unii svobody. Pro srovnání bývalých voličů ODS bylo

¹⁰⁰ DOLANSKÝ, Lukáš: *Do voleb půjde vojblok stran*, idnes.cz, 6.2.2002. (http://zpravy.idnes.cz/do-voleb-pujde-dvojblok-stran-d2f-/zpr_volby.asp?c=A020205_222000_domaci_was)

¹⁰¹ LINEK, Lukáš-MRKLAS, Ladislav-SEIDLOVÁ, Adéla: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha, Sociologický ústav akademie věd České republiky, s. 56.

¹⁰² <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps115?xjazyk=CZ&xv=8&xt=0&xkstrana=25&xkraj=0>, (15.9.10)

mezi lidmi, co dali svůj hlas Koalici, dokonce o jedno procento více než voličů Unie svobody.¹⁰³

Po volbách se US-DEU spolu KDU-ČSL stala součástí sociálnědemokratického kabinetu Vladimíra Špidly. V průběhu povolebních jednání odstoupila z funkce předsedkyně strany Hana Marvanová. Rezignaci na předsednický post odůvodnila Marvanová nesouhlasem se zvyšováním schodku státního rozpočtu, na němž se všechny tři koaliční strany dohodly. Podle ní to znamenalo popření programu US-DEU.¹⁰⁴

Vedením strany do podzimních komunálních a senátních voleb byl republikovým výborem pověřen Ivan Pilip. Při volbách do horní komory získala US-DEU jedno senátorské křeslo, když se v plzeňském obvodu podařilo uspět Richardu Sequensovi.¹⁰⁵ V komunálních volbách zaznamenala US-DEU výrazné ztráty. Na jejich kandidátkách bylo zvoleno 452 zastupitelů,¹⁰⁶ což bylo o necelých 250 méně než v předešlých volbách.

Část členské základny nebyla spokojena s účastí US-DEU na levicové vládě se sociálními demokraty. Nespokojení členové založili na sjezdu 17. listopadu 2002 v Jihlavě tzv. Pravicovou platformu. Nicméně na osmém republikovém shromáždění US-DEU byl novým předsedou strany zvolen Petr Mareš, což znamenalo pokračování dosavadního kurzu strany.¹⁰⁷ Odmítnut zde byl návrh ostravského unionisty Radoslava Štědrone na vystoupení z vlády nejpozději po vyhlášení výsledků referenda o vstupu do EU.¹⁰⁸

S účastí na vládě s ČSSD pravděpodobně neměli problém jen někteří členové US-DEU, ale také řada voličů strany. Podle průzkumu CVVM byly stranické preference v lednu roku 2003 pouhých 2,5 % a bez nevoličů a nerozhodnutých 3,5 %.¹⁰⁹ Na podobně nízkých číslech zůstala oblíbenost US-DEU i v polovině roku, kdy

¹⁰³ *Přesuny voličské přízně*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100097s_pv20805.pdf, (15.9.10)

¹⁰⁴ Mhk: *Marvanová odešla z vedení strany*. *Idnes* 4.7.2002. (http://zpravy.idnes.cz/marvanova-odesla-z-vedeni-strany-d44-/domaci.asp?c=A020704_120601_domaci_jpl)

¹⁰⁵ <http://www.volby.cz/pls/senat/se2111?xjazyk=CZ&xdatum=20021025&xobvod=9>, (8.10.10)

¹⁰⁶ <http://www.volby.cz/pls/kv2002-win/kv12111?xjazyk=CZ&xld=1&xnumnuts=0&xzd1=1&xzd2=5&xdz=1+-+5&xdzm=11>, (17.9.10)

¹⁰⁷ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c.d., s. 164.

¹⁰⁸ *Republikové shromáždění US-DEU*. *Parlamentní zpravodaj*, 9, 2003, č. 1, s. 5.

¹⁰⁹ *Stranické preference v lednu 2003*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100163s_pv30122.pdf, (8.10.10)

její preference sice o něco vzrostly na 3 %, se započtením pouze hlasů lidí ochotných volit 4 %.¹¹⁰

Na pokles popularity se strana snažila zareagovat kampaní nazvané Agenda 12, která měla za cíl zastavit pro stranu neblahý trend poklesu popularity a dosažení 12% voličské podpory. Během ní také strana postupně přešla z tradičního loga „stromu“ na symbol s hvězdami, který měl odrážet proevropskou orientaci strany. Strana se tedy snažila zaujmout pozici jasně liberální a proevropskou strany v kontrastu s liberálně konzervativní a euroskeptickou ODS.

Do evropských voleb vytvořila US-DEU společnou kandidátku s několika dalšími menšími liberálními uskupeními ODA, Liberální reformní stranou a Cestou změny.¹¹¹

Evropské volby však nedopadly pro koalici malých liberálních stran úspěšně. Unie liberálních demokratů získala pouhých 1,69 % hlasů,¹¹² skončila hluboko pod pětiprocentní hranicí a nedosáhla na jediné křeslo europoslance. Existovala také výrazná konkurence dalších stran programově blízkých právě US-DEU. Jedním z nich byli i v prvních evropských volbách úspěšní SNK-ED, Strana pro otevřenou společnost a zčásti také Strana zelených.

Neúspěch nemohl zůstat uvnitř strany bez odezvy. Na svoji funkci rezignoval její předseda Petr Mareš. Na sjezdu strany v Hradci Králové byl novým předsedou strany zvolen 27. června Pavel Němec, který v tajné volbě porazil Karla Kühla a Svatopluka Karáska.¹¹³

Za celkových pět let strany se jednalo už o šestého člověka, který usedl v křesle předsedy strany. Časté střídání předsedů svědčilo o dalším problému US-DEU – absence výrazné osobnosti schopné vést stranu a nedostatek osobností vůbec.

Kromě střídání předsedů musela US-DEU čelit i vlně odchodů řady svých vysoce postavených členů. Jednalo se o jeden z důsledků nespokojenosti s vývojem

¹¹⁰ *Stranické preference na konci června*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100245s_pv30716.pdf, (8.10.10)

¹¹¹ *Unie liberálních demokratů-známé osobnosti a krajští politici*. Parlamentní zpravodaj, 10, 2004, č. 5, s. 22.

¹¹² <http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep11?xjazyk=CZ>, (8.10.10)

¹¹³ POKORNÝ, Jakub: *Novým šéfem US-DEU je Pavel Němec*, *idnes.cz*, 27.6.2004. (http://zpravy.idnes.cz/novym-sefem-us-deu-je-pavel-nemec-dor-domaci.asp?c=A040627_113703_domaci_klu)

této pravicové strany, která se stala součástí vlády s levicovou ČSSD. Nejprve stranu opustil v březnu 2003 Tomáš Vrbík a o rok později ho následoval Marian Bieleš.¹¹⁴

Ani zvolení nového předsedy nezabránilo dalšímu propadu popularity Unie svobody, který se poprvé naplno projevil během evropských voleb. V podzimních volbách US-DEU uspěla pouze ve Středočeském a Pardubickém kraji, kde kandidovala podobně jako o čtyři roky dříve společně s KDU-ČSL. Dohromady usedlo v nově zvolených krajských zastupitelstvech pouhých pět lidí navržených unionisty.¹¹⁵ To znamenalo ani ne desetinu počtu z předešlých voleb.

V senátních volbách si mohla US-DEU připsat drobný úspěch v podobě zvolení Karla Schwarzenberga navrženého ve spolupráci s ODA¹¹⁶ Rozhodně nešlo o úspěch strany samotné. Pražské senátní obvody jsou specifické tím, že zde u mnoha převážně liberálních voličů hraje při jejich rozhodování spíše osobnost kandidáta než stranické barvy. Proto zde mají šanci zvítězit i kandidáti navržení menšími stranami.

Vláda, v níž US-DEU seděla, však vydržela pouze necelý rok. Stanislav Gross musel opustit premiérskou funkci kvůli nejasnostem kolem peněz na koupi jeho bytu. Grosse nahradil na postu předsedy vlády Jiří Paroubek.

Preference unionistů se v první polovině roku 2005 podle výsledků CVVM pohybovaly mezi 0,5 a 2 %, ¹¹⁷ což by i po zanedbání nerozhodnutých lidí a nevoličů zdaleka nestačilo na překonání pětiprocentní hranice. Strana se vedle ztráty popularity potýkala i s výrazným úbytkem členů. Na konci roku 2005 čítala členská základna US-DEU pouhých 970 lidí,¹¹⁸ což představovalo úbytek o více než dvě třetiny ve srovnání s rokem 2002. Tehdy měla strana členů 3152.¹¹⁹

Pověsti strany nepřidávala ani kauza s katarským princem Hamidem bin Abdalem Sáním obviněným z pedofilie, jemuž Pavel Němec jako ministr spravedlnosti umožnil návrat do vlasti, což znamenalo de facto princovo osvobození. Strana, která chtěla na počátku oslovit voliče obnovením důvěry v politiky, se tak sama stávala pro voliče nedůvěryhodnou.

¹¹⁴ *Po Vrbkovi opustil US-DEU i Bieleš.* Idnes, 5.3. 2004.

(http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?r=domaci&c=A040305_172018_domaci_lkr)

¹¹⁵ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz12?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xv=23>, (24.9.10)

¹¹⁶ www.volby.cz

¹¹⁷ *Stranické preference na přelomu července a srpna 2005,*

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100502s_pv50728.pdf, (8.10.10)

¹¹⁸ DOLANSKÝ, Lukáš- KERLES, Marek: *ODS zažívá členský boom.* LN, 15.11.2005, s.4.

¹¹⁹ LINEK, Lukáš: *„České politické strany a jejich členové. K postupné proměně charakteru členství.“* In: KABELE, Jiří- POTUČEK, Martin- PRÁZOVÁ, Irena, (eds.): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii I – Sociologie, prognostika a správa.* Praha, Matfyzpress 2004, s. 181.

Hlasitým kritikem poměrů uvnitř strany se stal Svatopluk Karásek. Na republikovém shromáždění konaném začátkem prosince roku 2005 v pražském Top hotelu Praha dokázal Svatopluk Karásek shromáždit dostatek hlasů, aby se z původně nevolebního shromáždění stalo volební, nicméně předsedu Němce se mu sesadit nepodařilo. Téměř dvě třetiny delegátů (102) podpořily stávajícího předsedu Pavla Němce a zbývající třetina (53) Karáska.¹²⁰

Němec se snažil delegáty na shromáždění získat i slibem spojené s menšími liberálními subjekty. Vítězství Pavla Němce však paradoxně znemožnilo možnost spolupráce s SNK a Evropskými demokraty. Předseda ED Jan Kasl dal tehdy jasně najevo, že o spolupráci s US-DEU vedenou Pavlem Němcem nemá zájem.¹²¹

Na počátku volebního roku 2006 se situace pro US-DEU nelepšila. Její stranické preference se pohybovaly kolem 1 %.¹²² Naopak růst popularity zaznamenala na počátku roku Strana zelených.

US-DEU se snažila získat si převážně nerozhodnuté voliče svoji kontroverzní kampaní, v níž představovala svůj ultraliberální program. Kampaň byla zacílená vůči establishmentu, jehož byla Unie svobody sama součástí a zaměřovala se hlavně na mladší voliče. Voličům slibovala legalizaci měkkých drog, eutanázii a registrované partnerství.

V dubnu zaplavily Česko plakáty purpurové barvy s pentagramem. Pentagram se měl podle předsedy Pavla Němce být „*symbol volnosti a odporu proti stávajícím pořádkům*“.¹²³ Kampaň vzbudila odmítavé reakce i uvnitř strany samotné. Předseda Němec se proto snažil uklidnit spolustraníky dopisem, který svým celkovým vyzněním působil spíše komicky. Ujistil v něm spolustraníky, že on sám „nehulí,“ tedy nezneužívá trávu a podle něho neužívá marihuanu ani nikdo z předsednictva strany.¹²⁴

Kampaň zaměřená na mladé voliče však byla spíše zoufalý pokus získat voliče a nepřinesla straně očekávaný volební výsledek. Lze dokonce tvrdit, že byla pro stranu kontraproduktivní. Strana svým způsobem vedení kampaně mohla voliče

¹²⁰ „pdk“: *Šéfem Unie svobody je opět Němec*. LN, 5.12.2005, s.1.

¹²¹ KOLÁŘ, Petr: *Karáskoví převrat nevyšel*. LN, 5.12.2005, s.2.

¹²² *Stranické preference v lednu 2006*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100557s_pv60202.pdf, (8.10.10)

¹²³ ČTK: *US-DEU chce bojovat proti establishmentu*. LN, 24.4.2006, s.2.

¹²⁴ KOLÁŘ, Petr: *Nehulím, uklidňuje Němec podezřívavé spolustraníky*. LN, 4.5.2006, s.1.

spíše odradit. Její podpora se pohybovala v řádu promilí, protože straně dalo svůj hlas zanedbatelných 0,3 % voličů.¹²⁵

Po této drtivé volební porážce rezignoval předseda Pavel Němec na svoji funkci a novým předsedou byl 2. Července 2006 zvolen na stranickém sjezdu tehdejší senátor za Sokolovsko Jan Hadrava. Delegáti se na sjezdu shodli na tom, že příčinou prohry byla účast na vládě se sociální demokracií a kontroverzní předvolební kampaň.¹²⁶

Strana se poté soustředila na podzimní komunální a senátní volby. Ani v nich však nebyla příliš úspěšná. Straně se podařilo sestavit mnohem méně kandidátek než v předešlých volbách. 46 zvolených zastupitelů za US-DEU bylo pouhou desetinou ve srovnání s předchozími volbami.¹²⁷ Naprázdno vyšla strana v senátních volbách. Neúspěšný byl také pokus strany o politický návrat v podzimních krajských a senátních volbách roku 2008.

Po těchto volebních neúspěších se vyskytly mezi straníky dvě koncepce dalšího směřování US-DEU. První skupina požadovala těsnější přimknutí k ODS a druhá naopak požadovala zachování svébytnosti strany. Převážila nakonec první koncepce strany, o čemž svědčí i fakt, že ve volbách 2010 vůbec nekandidovala a podpořila US-DEU ve svém tiskovém prohlášení ODS.¹²⁸ Svým opětovným sblížením s ODS Unie fakticky ztratila svůj raison d'être coby alternativa k ODS. V této roli se právě po parlamentních volbách v roce 2010 octla v mnohem silnějším postavení než dříve unionisté tehdy rok stará strana TOP 09.

US-DEU se na konci roku 2010 rozhodla ukončit svoji několikaletou agónii a na zasedání svého Republikového shromáždění 4. prosince US-DEU rozhodla o ukončení své činnosti k 1. lednu 2011. Její předseda Jan Černý odůvodnil toto rozhodnutí dlouhodobou neschopností strany nabídnout voličům takový program, který by je oslovil.¹²⁹

US-DEU se tím po ODA stala další neúspěšnou stranou, která se snažila být pro pravicové voliče alternativou k ODS. Prakticky po celou dobu své existence musela řešit otázku své identity a problémem pro ni bylo nalézt pozitivní témata. Jak přiznal i sám její zakladatel Jan Ruml, problémem strany bylo, že „vznikla

¹²⁵ <http://www.volby.cz/pls/kv2006/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=6&xnumnuts=0>, (28.9.10)

¹²⁶ ČTK: *V čele US-DEU je Hadrava*. LN, 3.7. 2006, s. 2.

¹²⁷ <http://www.volby.cz/pls/kv2006/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=6&xnumnuts=0>, (4.10.10)

¹²⁸ www.unie.cz/index.php?typ=UEA&showid=5&id=1541590, (8.10. 10)

¹²⁹ www.unie.cz, (22.12.10)

z *trucu*.¹³⁰ Často jí nezbývalo než se vymezovat vůči ODS, což v době opoziční smlouvy dočasně překrývalo problém identity.

Po volbách v roce 2002 reagovala strana na pokles preferencí akcí Agenda 12, kde se jasně přiklonila k politickému liberalismu a proevropské orientaci. Byla zde mj. i snaha odlišit se od konzervativnější a spíše euroskeptické ODS. Nicméně výsledky prvních voleb do Evropského parlamentu (zejména úspěch SNK-ED) ukázaly, že existuje několik menších uskupení, schopných zaujmout místo po US-DEU.

Účast na vládní koalici s levicovou ČSSD, počínání lidí jako její předseda Pavel Němec přispěly ke ztrátě věrohodnosti této strany. Zoufalou snahou udržet se na naší politické scéně byla kontroverzní předvolební kampaň v roce 2006. Po katastrofální volební porážce získalo ve straně postupně navrch křídlo požadující sblížení s ODS. Tím strana prakticky ztratila smysl existence a rozhodla se v roce 2010 ukončit svoji činnost.

3.2 Analýza volebních výsledků Unie svobody

3.2.1 Výsledky voleb

3.2.1.1 Parlamentní volby do Poslanecké sněmovny v roce 1998

V prvních parlamentních volbách, jichž se Unie svobody účastnila, hlasovalo pro stranu celkem 513 596 voličů, což pro ni v procentuálním vyjádření znamenalo podíl 8,60 % z celkového počtu platných hlasů.¹³¹

Území volební podpory US tvořilo podobně jako v případě ODA území Prahy, dvou přilehlých okresů Praha východ a západ, Plzeň město a okres Liberec. Největší souvislou část území volební podpory však tvořilo území téměř celého tehdejšího Východočeského kraje s výjimkou okresů Chrudim a Svitavy. Dále se zde řadily i okresy zahrnující větší města jako Brno, Zlín, Jihlava, České Budějovice a Karlovy Vary.¹³²

Unii svobody se podařilo oslovit mnohem více voličů než kdykoli předtím ODA, která zaujímala stejné místo v českém stranickém systému – představovala pro pravicové voliče alternativu k ODS. Podobně jako v případě ODA patřilo k oblastem

¹³⁰ KALENSKÁ, Renata: *US-DEU? Skupinka lidí s funkcemi*. Lidové noviny, 8.4. 2006, s. 13.

¹³¹ www.volby.cz/pls/ps1998/u5, (11. 10. 10)

¹³² Viz též příloha č. 3.

s nejvyšší voličskou podporou Unie svobody území hlavního města Prahy. Unie svobody zde získala celkem 13,38 % hlasů.¹³³

Relativně malé množství preferenčních hlasů zde obdržel ve srovnání s dřívějšími osobnostmi ODA lídr pražské kandidátky Vladimír Mlynář. Z celkových 96 564 lidí, kteří při hlasování odevzdali svůj lístek unionistům, jich zakroužkovalo jeho pořadové číslo 11 812 (12,23 %).¹³⁴

Podpora strany však ve všech ostatních krajích s výjimkou Východočeského nedosahovala celostátního průměru. S poměrně velkým odstupem byl druhým nejúspěšnějším krajem po Praze už zmíněný Východočeský kraj, kde hlasovalo pro Unii svobody 9,07 % voličů.¹³⁵

Zde figurovala na prvním místě kandidátky jedna z nejznámějších osobností strany Ivan Pilip. Z celkových 67 491 voličů Unie svobody ve Východočeském kraji mu jich dala svůj preferenční hlas pouhých 4 %, celkem 2712 lidí. V počtu preferenčních hlasů ho předstihl druhý na kandidátce místopředseda strany Petr Mareš s celkovými 3957 preferencemi.¹³⁶

Těsně pod úrovní celostátního průměru se pohybovala podpora Unie svobody ve třech krajích: Jihočeském (8,54 %), Jihomoravském (8,52 %) a Západočeském (8,37 %).¹³⁷ O mnoho menších čísel dosahovala voličská obliba strany ve Středočeském kraji (7,90 %) Stejně jako v případě Aliance, které jsem se věnoval v první části této práce, měla i Unie svobody nejslabší výsledek v tradičně levicovém Severomoravském kraji, který se ale i zde pohyboval nad pětiprocentní hranicí. Unie zde získala celkem 6,52 % hlasů.¹³⁸

Obecně lze tedy říci, že geografické rozložení podpory strany vykazovalo některé podobné rysy jako v případě ODA. Strana měla nejvyšší podporu v Praze, jejím přilehlém okolí a řadě velkých měst. Stejně jako ODA dostala Unie svobody nejmenší podíl hlasů v Severomoravském kraji, který byl vždy baštou levicových stran.

Nadprůměrnou podporu Měla US i v oblasti východních Čech. Navzdory tomu, že žádný kandidát zde nezískal větší podíl preferencí, lze tento jev vysvětlit i

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ <http://www.volby.cz/pls/ps1998/p539?xvstrana=11&zpet=u532&xkraj=31> (24.1.11) – procenta výpočet autora

¹³⁵ www.volby.cz/pls/ps1998/u5, (11.10.10)

¹³⁶ <http://www.volby.cz/pls/ps1998/p539?xvstrana=11&zpet=u532&xkraj=36>, (24.1.11)

¹³⁷ www.volby.cz/pls/ps1998/u5, (11.10.10)

¹³⁸ www.volby.cz/pls/ps1998/u5, (11.10.10)

rolí osobností. Voliči US ve východních Čechách využili ve větší míře možnost preferenčních hlasů než voliči ostatních parlamentních stran s výjimkou KDU-ČSL.¹³⁹

3.2.2 Chování voličů

Unie svobody vykazovala podobně jako ODA podle průzkumu ve volebních místnostech (tzv. exit polls) nadprůměrnou podporu mezi zpravidla vzdělanějšími lidmi zastávajícími odborné profese. (13,8 %) Od Aliance se však výrazně odlišovala výrazně vyšší podporou mezi osobami samostatně pracujícími. (12,3 %) Relativně vysoký podíl hlasů získala i od lidí s povoláními spadajícími do kategorie „ostatní.“(11,6 %) ¹⁴⁰ Podporu rovnající se volebnímu výsledku měla strana u zaměstnanců vykonávajících rutinní nemanuální práci a neuspěla u lidí s nižšími příjmy - dělníků (4,7 %) a důchodců (5,9 %). ¹⁴¹

Voliči US se rekrutovali nejvíce z části bývalých voličů ODS, čímž lze vysvětlit i vyšší oblibu strany u skupiny samostatně pracujících než tomu bylo v případě ODA. Mezi touto sociální skupinou měla ODS vždy nadprůměrnou podporu. K ODA přešlo celkem 12,6 % voličů ODS z roku 1996. Druhou velkou skupinu představovali bývalí voliči ODA – třetina jich přešla k Unii svobody. Rovným dílem se tak Unie podělila o bývalé voliče Aliance s ODS. ¹⁴²

S ODA měla nově založená Unie svobody společnou nízkou stranickou identifikaci voličů. Pouze 18 % jejich voličů deklarovalo svůj vztah ke straně jako „silný“ či „velmi silný.“ ¹⁴³ Zajímavé je srovnání s výsledky stejně zaměřeného průzkumu uskutečněného o dva roky později: Pouze 11 % lidí ochotných volit US uvedlo, že jejich vztah ke straně je silný a 0% (!) zvolila možnost „velmi silný.“ ¹⁴⁴

Na rozdíl od ODA se Unie samostatně neúčastnila dvou úspěšných voleb, ale pouze jedné, což znemožňuje jakékoli srovnání vlastních volebních výsledků. I přesto lze na základě průzkumů z voleb v roce (tzv. exit polls) 1998 říci, že celkový elektorát US se od ODA odlišoval výrazně vyšším podílem osob samostatně pracujících.

Patrný byl z výsledků volebních průzkumů slabý vztah voličů k nové straně, který se o další dva roky později dokonce ještě zeslabil. Z ODA přešel k Unii svobody pouze

¹³⁹ Viz <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u532?xkraj=36>, (29.3.11)

¹⁴⁰ MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996*. In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 338. Viz též příloha č. 13.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 493. Viz též příloha č. 16.

¹⁴³ Tamtéž, s. 496. Viz též příloha č. 19.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 497. Viz též příloha č. 20.

zlomek voličů – pouhá třetina. I zde výsledky mluví spíše proti hypotéze, že existuje větší voličská skupina, která postupně přecházela od ODA až k SZ.

4. Strana zelených

4.1 Charakteristika Strany zelených

4.1.1 Ideový profil Strany zelených

Strana zelených patří do rodiny zelených stran hlásících se k environmentalismu. Mezi její hlavní programové body patří témata týkající se problematiky ochrany životního prostředí. Podobně jako ostatní zelené strany se i česká Strana zelených distancuje od zavedeného pravolevého dělení. Většina západoevropských zelených stran se však svým směřováním řadí spíše na levici. Zde se Strana zelených v Česku výrazně odlišuje od svých sesterských stran v západní Evropě, když bývá řazena spíše do politického středu.

Podobně jako další zelené strany přijali i čeští zelení důraz na prosazování kvality života, čímž se přihlásili k postmateriálním hodnotám. K dalším prioritám Strany zelených patří i ochrana práv žen a menšin.¹⁴⁵

Liberalismus SZ se projevuje prakticky výhradně ve společenských otázkách, čímž kontrastuje s ODA, kterou bylo v této oblasti možné považovat za spíše konzervativní. S ODA se navíc silně rozchází i v ekonomických otázkách. Zelení prosazují vizi ekonomiky, která má být podle nich ohleduplná k životnímu prostředí. „*Moderní národohospodářská politika uznává fakt, že ekonomické zájmy je třeba sladit se zájmy ekologickými.*“¹⁴⁶

V programových zásadách z roku 2003 ostře napadá údajně neoliberální politiku uplatňovanou vládami po roce 1992, v níž dokonce vidí ohrožení samotné demokracie: „*Neoliberalismus vytváří prostředí, v němž korupční tlaky korporací a dílčích ekonomických zájmů soustavně oslabují vazbu politiků k občanům, což demokracii ohrožuje.*“¹⁴⁷

4.1.2 Vymezení SZ v rámci typologií malých stran

Zelení jsou stranou akcentující specifickou užší skupinu témat a menšinový okruh voličů. Dle typologie Gordona Smitha by se tím zařadila do kategorie „stran mimo parlamentní osu, zvláště když k tomu připočteme fakt, že zelení se často označují za stranu, která není ani nalevo, ani napravo.

¹⁴⁵ Program SZ z roku 2003. <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>, (1.2.11)

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

Strana zelených svoji charakteristikou však můžeme zařadit také do kategorie stran menšin, jež Maurice Duverger popisuje jako strany zastupující menšiny.¹⁴⁸ Menšinová proto, že segment voličů, který lze oslovit „zelenými“ tématy, je relativně malý. Kromě toho má také strana ve svém politickém programu z roku 2003 zakotvenou i ochranu menšin.¹⁴⁹

4.1.3 Historický vývoj Strany zelených

Strana zelených je od roku 1998 součástí evropské rodiny environmentálně zaměřených stran. Podobně jako u ODA sahají kořeny zelených do protikomunistického podzemního hnutí. V roce 1987 vznikla uvnitř Charty 77 Nezávislá ekologická skupina, zvaná též Ekologická společnost, která byla spjatá s Ivanem Dejmalem.¹⁵⁰

Strana zelených byla založena 6. ledna 1990 po dohodě zástupců různých zelených skupin na vytvoření jednotné strany.¹⁵¹ Za jeden z největších problémů v Česku v době těsně po Listopadu bylo možné považovat špatný stav životního prostředí. To přirozeně nahrávalo nově založené Straně zelených a předvolební výzkumy IVVM před volbami v roce 1990 jí přisoudily nejdříve 11,4 %, resp. pozdější z nich 10,6 %.¹⁵²

Na druhou stranu zelení museli čelit obviněním, že sdružuje kryptokomunisty a bude ochotná uzavřít koalici s KSČ.¹⁵³ Roli hrál také fakt, že řada lidí upřednostňovala kvůli své tíživé ekonomické situaci otázky související s životní úrovní před otázkami týkající se ochrany životního prostředí. Jinými slovy význam materiálních hodnot převážil nad těmi postmateriálními. Problémem zelených byl i nedostatek osobností, které mohla strana voličům nabídnout a neochota SZ více se zapojit do spolupráce s ekologickými iniciativami.

Strana se tehdy i kvůli negativní zkušenosti s komunistickým přístupem odlišovala od zelených stran v západní Evropě, protože se alespoň zpočátku profilovala spíše jako pravicová. Za celou svoji existenci ale dokázala projít celou

¹⁴⁸ DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor & Francis 1963, s. 291.

¹⁴⁹ Program Strany zelených z r. 2003, <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>, (1.2.11)

¹⁵⁰ PEČINKA, Pavel: *Zelená zleva?* Praha, G plus G 2002, s. 190.

¹⁵¹ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno, Doplněk 2005, s. 1579.

¹⁵² <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/> (16.2.11)

¹⁵³ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 196.

řadu změn a trvalo jí delší dobu, než dokázala přijít s programem schopným oslovit dostatečný počet voličů.

První parlamentní volby v roce 1990 proto nakonec skončily pro Stranu zelených neúspěchem, protože jí ve volbách do ČNR dalo hlas pouze 4,1% lidí.¹⁵⁴ Ještě horších výsledků dosáhla SZ ve volbách do obou komor tehdejšího Federálního shromáždění. Při volbách do Sněmovny lidu jí dalo hlas pouhých 3,1 % voličů¹⁵⁵ a do Sněmovny národů pouze o tři desetiny procenta více.¹⁵⁶

Pro zvýšení svých šancí v dalších volbách se proto Strana zelených v prosinci roku 1991 připojila k Liberálně sociální unii, tvořené Zemědělskou stranou a Českou stranou socialistickou. Spojení se ale neobešlo bez kontroverzí uvnitř Strany zelených.

Členská základna SZ vesměs negativně vnímala zejména spolupráci se Zemědělskou stranou. Zemědělská strana hájila především zájmy rolníků, pracujících v družstvech. Právě družstvům přičítali zelení podíl na devastaci přírody během čtyřiceti let komunistické vlády.¹⁵⁷

Strana také musela čelit dvěma vlnám odchodů ze strany. První z nich zapříčinila samotná účast na LSU. Výroky tehdejšího předsedy Aleše Muchy o tom, že členové nesouhlasící se vstupem do LSU by měly hledat místo v jiných stranách se staly impulzem pro masový exodus dvou třetin členů strany¹⁵⁸

LSU se sice podařilo uspět s 6,5 % hlasy ve volbách do ČNR, což jí vyneslo celkem 16 mandátů.¹⁵⁹ Za zelené byli zvoleni celkem tři poslanci, kteří však později ze strany odešli. Neshody uvnitř LSU neutichly ani po volbách a 22. 11. 1993 se jí Strana zelených rozhodla opustit.¹⁶⁰

Druhou mnohem menší vlnu vystoupení ze strany vyvolal odchod předsedy Jaroslava Vlčka z čela strany 7. října roku 1995 a přestup do ČSSD, uskutečněný na základě dohody s Milošem Zemanem. Vlček tím předpokládal hromadný přechod členů Strany zelených do ČSSD, nicméně k Vlčkovi se přidala pouze část členské základny zelených.

¹⁵⁴ <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u5>, (16.2.11)

¹⁵⁵ <http://www.volby.cz/pls/sl1990/u4>, (16.2.11)

¹⁵⁶ <http://www.volby.cz/pls/sn1990/u4>, (16.2.11)

¹⁵⁷ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 198.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4>, (16.2.11)

¹⁶⁰ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 199.

V nadcházejícím roce však postihla SZ další těžká rána. Strana se kvůli procedurální chybě nemohla ucházet o hlasy voličů v Severomoravském kraji. Na protest odmítli zaplatit volební kauce a nebyli proto připuštěni k volbám.¹⁶¹

Straně nepřidávaly na popularitě vyhrocené vztahy s ekologickými organizacemi a s tím spojená oboustranná vzájemná kritika. V dalších volbách o dva roky později měla původně kandidovat SZ společně s Politickým klubem Josefa Wagnera.¹⁶² Nakonec však kandidovala samostatně a voliče se snažila oslovit sliby jako přeměna jaderné elektrárny Temelín v zábavní park, snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let, rozšíření železniční dopravy či povinná práce vězňů.¹⁶³

Program českých zelených kladl ve srovnání se svými sesterskými stranami v zemích na Západ od České republiky větší důraz na prevenci kriminality. Program s autoritářskými prvky, ne nepodobnými těm, které hlásala SPR-RSČ, je pro většinu západních zelených stran, zastávajících ve společenských otázkách liberální postoje, netypický. Volby v roce 1998 skončily pro stranu neúspěšně, protože v nich získala pouhých 1,12 % hlasů.¹⁶⁴

Volební neúspěch vedl o tři čtvrtě roku později k personálním změnám na vedoucích postech. Dosavadní předseda Emil Zeman se stal místopředsedou strany a v předsednickém křesle usedl Jiří Čejka. Nový předseda se pokoušel o vyřešení jednoho z dlouhodobých problémů, které provázely stranu od jejího založení: Neúspěšně se snažil zlepšit vztahy mezi Stranou zelených a ekologickými iniciativami.¹⁶⁵

Programem na léta 2000-2002, přijatým 1. července 2000 se strana začala postupně přibližovat zeleným v Západní Evropě. Zůstaly v něm sice obsaženy i programové body z dřívější doby, když na první místo programu postavila bezpečnost a s ní spojené potírání kriminality, snížení trestní odpovědnosti na 14 let či podporu resocializačním programům.¹⁶⁶

Na druhé straně však program přinesl také přijetí sociálně liberálních prvků a požadavků většího zapojení občanů do rozhodování. Strana slibovala i ochranu menšin a postižených, zavedení registrovaného partnerství, zavedení přímé volby prezidenta či uzákonění referend. Ze zelených témat ještě stojí za zmínku

¹⁶¹ Tamtéž, s. 201.

¹⁶² ČTK, *Wagner a zelení půjdou společně do voleb*. Mladá fronta dnes, 27.2. 1998, s. 2.

¹⁶³ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 202.

¹⁶⁴ <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u4>, (23.2.11)

¹⁶⁵ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 202.

¹⁶⁶ Tamtéž.

ekologicko-sociální daňové reformy či odstavení jaderné elektrárny Temelín. V zahraničněpolitických otázkách se SZ stavěla pro vstup do EU a naopak požadovala rozpuštění vojenských bloků.¹⁶⁷

Významným mezníkem byl sjezd Strany zelených konaný 2. a 3. března 2002. Novým předsedou se zde stal Miroslav Rokos, což přivítali zejména zástupci hnutí Duha, s nímž měla SZ dlouho napjaté vztahy.¹⁶⁸

Straně zelených pomohla také podpora tzv. Brandýského fóra. Cílem Brandýského fóra bylo podpora občanských iniciativ ve společnosti. Vzniklo v roce 2001 a angažovali se v něm právě někteří členové zmíněného hnutí Duha a budoucí členové strany jako Jan Beránek či Jakub Patočka. SZ se dohodla s aktéry Brandýského fóra, že část zisku z parlamentních voleb případně právě této iniciativě.¹⁶⁹

Výše zmíněné skutečnosti výrazně přidaly straně na atraktivitě mezi některými intelektuálními kruhy a na kandidátkách se octli lidé jako teolog Ivan O. Štampach a její budoucí předseda Ondřej Liška. Skončil tím pobyt SZ na okraji české politické scény a strana se tím postupně začala vymaňovat z pozice na okraji politické scény a získávat zázemí mezi spřízněnými ekologickými iniciativami.

Volební program pro volby v roce 2002 nazvaný „*Novou vládu se stranou zelených*“ znamenal definitivní opuštění autoritářských prvků a přijetí západního modelu zelených stran. Zaměřoval se zejména na „zelená“ témata, jako zpřísnění ochrany životního prostředí, podpora veřejné a železniční dopravy a obnovitelných zdrojů. Strana slibovala i posilování přímé demokracie a podporu občanské společnosti. Nechyběly ani sociálně liberální prvky jako podpora zákona o registrovaném partnerství, diskuse o dekriminalizaci měkkých drog či zákonná úprava prostituce. Požadovala také zrušení vojenské služby a profesionalizaci armády.¹⁷⁰

Díky sblížení s Brandýskou výzvou do strany začali vstupovat členové různých ekologických organizací. Před samotnými volbami uskutečnila SZ

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ PEČINKA, Pavel: c. d., s. 205.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ *Novou vládu se Stranou zelených! Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002* (elektronickou verzi má k dispozici autor)

z iniciativy Jana Patočky „náborovou“ akci s názvem Zelená padesátka, na níž později navázala Tmavozelená výzva.¹⁷¹

Ve volbách dosáhla strana dvojnásobného výsledku oproti předchozím volbám. Celkových 2,36 % voličů ale zdaleka nemohlo stačit na zisk poslaneckých křesel.¹⁷²

Další vývoj potvrzením změny ve směřování strany, způsobené výraznou proměnou ve členské základně. Zmíněný příliv nových členů měl za následek i pnutí uvnitř strany, způsobené neshodami mezi „starými“ a „novými“ členy. Noví členové, nazývaní též podle Patočkovy výzvy „tmavozelení“, se orientovali jednoznačně postmateriálně a vymezovali se vůči „starému a technokratickému“ vedení. Dosavadní vedení se navíc zdiskreditovalo tím, že bez vědomí partnerů z Brandýského fóra, vyplatila volebnímu manažeru strany 2 milionovou (!) sumu. Najevo vyšla také existence více než 12 milionového dluhu.¹⁷³

Mimořádný sjezd v dubnu 2003 byl vítězstvím „tmavozelených.“ Novým předsedou strany se stal ředitel hnutí Duha Jan Beránek a další místa ve vedení obsadili lidé, co posílili řady strany v roce 2002. Nové vedení se zavázalo vyjasnit dřívější skandály, zlepšit finanční situaci strany a jednoznačně jí programově vymezit.¹⁷⁴

Programově-analytická skupina v čele s Jakubem Patočkou vypracovala program s vizí tzv. ekologické demokracie, přijatý na mimořádném sjezdu SZ v září roku 2003.¹⁷⁵ Ta měla spočívat v překonání ekologické krize a prohloubení demokracie. Pozornost v něm byla soustředěná i na boj s diskriminací (rovnost pohlaví a řešení romské problematiky). Vedle „zelených“ témat nechyběla ani zmínka o podpoře multikulturní společnosti a požadavku na snížení výdajů na obranu.¹⁷⁶

Ani zvolení nového vedení však neukončilo rozepře uvnitř strany. Vedení přijalo svoji vlastní verzi programu bez ohledu na alternativní návrhy Petra Uhla.¹⁷⁷ Autoritářské praktiky tehdejšího vedení vyvolaly ve straně odpor části členské základny. Koncem listopadu 2003 vydala skupina odpůrců Beránkova vedení

¹⁷¹ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c.d., s. 1586.

¹⁷² <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps2?xjazyk=CZ>, (23.2.11)

¹⁷³ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c.d., s. 1586.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 1581.

¹⁷⁶ Program SZ z roku 2003. <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>, (1.2.11)

¹⁷⁷ MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: c.d., s. 1587.

dokument s názvem Prohlášení demokratů v SZ a Přehled některých porušení stanov a demokratických postupů v SZ. Prohlášení demokratů podpořilo kolem 50 z celkových 700-800 tehdejších členů. Někteří signatáři Prohlášení demokratů v SZ šli ve svém úsilí ještě dále a v lednu roku 2004 založili Otevřenou platformu Strany zelených.¹⁷⁸

SZ nakonec ve volbách neuspěla a získala pouze 3,16 % hlasů.¹⁷⁹ Navzdory nepřekonání 5% hranice byly evropské volby potvrzením dlouhodobějšího trendu stoupající popularity této strany, a to i přes zmíněné vnitřní rozpory, které však ani po tomto relativním volebním úspěchu neustaly.

V krajských a senátních volbách, konaných na podzim téhož roku, se straně podařilo dosáhnout několika dílčích úspěchů. V koalici s Liberální reformní stranou nazvané „Zelená pro Moravu“ s 5,08 % těsně překročila pětiprocentní hranici a dosáhla tak na tři krajské mandáty, z toho dva připadly právě zeleným.¹⁸⁰ V ostatních krajích strana už strana, ať už sama či v koalici na mandát nedosáhla a nepřekročila ani 5% hranici. Pouze v Karlovarském kraji kandidovala společně s KDU-ČSL jako Koalice pro Karlovarský kraj, která získala 5,12 % a dva mandáty. Ani jeden z nich ale nepřípadl Straně zelených.¹⁸¹

Významným úspěchem byl pro stranu zisk senátorského mandátu v Praze 10, kde zvítězil zelenými navržený kandidát Jaromír Štětina.¹⁸² Straně se tím podařilo získat parlamentní zastoupení.

Situace uvnitř strany se však zůstala i nadále vyhrocená, kvůli nespokojenosti velké části strany s autoritářským vedením Jana Beránka. Opozice se začala postupně sdružovat kolem Martina Bursíka. Dařilo se jí postupně posilovat své pozice, což se projevilo na dalším sjezdu strany, o němž bude řeč v následujících řádcích.

Za další přelomový moment lze v historii strany považovat sjezd, konaný 24. a 25. září 2005 v Pardubicích. Dosavadní předseda Jan Beránek se zde rozhodl již znovu nekandidovat a proti sobě se střetli v souboji o post předsedy Martin Bursík a Karel Helman. Novým předsedou byl jasným poměrem 114:17 hlasů zvolen Martin

¹⁷⁸ PEČINKA, Pavel: *Boj o moc, pro změnu v zeleném*. Listy, 15, 2004, č. 2.

(<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=042&clanek=020407>)

¹⁷⁹ <http://www.volby.cz/pls/ep2004/ep1311?xjazyk=CZ&xnumnuts=0>, (23.2.11)

¹⁸⁰ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=4>, (1.3.11)

¹⁸¹ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=4&xstrana=24&xv=1&xt=2>, (1.3.11)

¹⁸² <http://www.volby.cz/pls/senat/se2111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xobvod=22>, (1.3.11)

Bursík.¹⁸³ Ještě před samotným sjezdem se rozhodl z důvodu nespokojenosti s vývojem v SZ a posilováním Bursíkova křídla opustit na počátku září stranu Jakub Patočka. Nezastával sice žádnou oficiální funkci ve straně, ale obrovský vliv na činnost vedení strany v čele s Beránkem. Martina Bursíka vinil ze spolupráce s bývalými vysoce postavenými členy a napojení na pochybné obchodní kruhy.¹⁸⁴ Patočka bezprostředně založil dodnes politicky marginální hnutí Zelení, které se od Strany zelených odlišuje svými výrazně levicovější orientací.

Nové vedení v čele s Martinem Bursíkem se snažilo vtisknout straně spíše umírněnější tvář a posunout ji směrem k politickému středu a oslovit svým programem nerozhodnuté liberálně smýšlející voliče. SZ díky tomu výrazně zmírnila svůj vyhraněně negativní postoj vůči ODS. Kromě toho straně výrazně nahrávala tehdejší situace, kdy mezi voliči zřetelně existovala poptávka po uskupení schopném oslovit liberální voliče.

Strana se už dlouho pohybovala ve výzkumech stranických preferencí mezi dvěma až čtyřmi procenty, díky čemuž se po odečtení hlasů nerozhodnutých a nevoličů přibližovala pěti procentům.¹⁸⁵ V únoru roku 2006 se SZ několik měsíců před volbami podařilo v průzkumech veřejného mínění překonat psychologickou hranici pěti procent. Tím se jí dostalo i větší pozornosti médií, což se zákonitě projevilo i na dalším růstu její popularity. V průzkumech volebních preferencí CVVM i STEM dosahovala dokonce dvojciferných výsledků.

V samotných volbách však získala mnohem méně, než se očekávalo – 6,23 % a pouhých šest mandátů¹⁸⁶ Na nízkém výsledku je však potřeba zohlednit fakt, že elektorát SZ se obecně vyznačoval velmi nízkou stranickou identifikací. Pouze 46 % voličů SZ odpovědělo na otázku míry stranické identifikace, že jejich vazba je „docela silná“ či „velmi silná.“¹⁸⁷

Nízký počet mandátů, neodrážející reálný výsledek strany, byl zapříčiněn volebním systémem nevhodně nastaveným nevýhodným způsobem pro malé strany

¹⁸³ *Zápis ze sjezdu Strany zelených, Pardubice, 24.-25.9. 2005,*

<http://sjezd.zeleni.cz/1033/clanek/zapis-ze-sjezdu-strany-zelenych-pardubice-24-25-9-2005/>

¹⁸⁴ NACHTMANOVÁ, Iva: *Strana zelených: Patočka znechuceně odchází, Bursík se těší na volby.* Ekolist 9.9. 2005. (<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/strana-zelenych-patocka-znechucene-odchazi-bursik-se-tes-i-na-volby>)

¹⁸⁵ Stranické preference v prosinci 2005, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100543s_pv51222.pdf, (1.3.11)

¹⁸⁶ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps>, (1.3.11)

¹⁸⁷ LINEK, Lukáš-LYONS, Pat: *Povaha a zdroje stranické identifikace.* In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš (Eds.): *Voliči a volby 2006.* Praha, Sociologický ústav AV 2006, s. 154.

s rovnoměrně rozloženou podporou, mezi něž SZ patřila. V řadě volebních krajů nestačilo pro získání mandátu překonat 5% hranici. Přirozený volební práh v nich byl mnohem vyšší, což bylo zapříčiněno nízkým počtem mandátů vzešlých z jednotlivých krajů.

V době nevyřešené patové situace, kdy nebylo několik měsíců možné sestavit vládu schopnou získat důvěru, čekaly SZ v říjnu roku 2006 volby do zastupitelstev obcí a třetiny Senátu. V komunálních volbách nasbírali kandidáti na jejich listinách celkově 5,03 % hlasů. Zvoleno bylo na jejich kandidátkách 409 lidí.¹⁸⁸ Ve srovnání s ostatními parlamentními stranami se jednalo o relativně slabý výsledek, který představoval pro stranu více než pětinasobný nárůst počtu hlasů a více než zčtyřnásobení počtu zastupitelů. Mnohem hůře si však vedla ve volbách senátních, kde se jí nepodařilo zopakovat dva roky starý úspěch v podobě zisku jednoho senátorského křesla.

Po několika měsících, kdy nebylo kvůli patové situaci možné sestavit vládu, zasedla nakonec SZ ve středopravicové vládní koalici s ODS a KDU-ČSL, která se však musela opírat o hlasy dvou bývalých poslanců ČSSD Miloše Melčáka a Michala Pohanky. Ve vládě obsadili zelení celkem čtyři ministerské posty, což lze považovat za obrovský úspěch vzhledem k celkovému poměru získaných mandátů. Straně připadlo pro ni klíčové ministerstvo životní prostředí, kam strana nominovala předsedu Martina Bursíka. Dalšími resorty obsazenými zelenými byly zahraničí, školství a lidská práva.

Strana se však pod vedením Martina Bursíka nadále potýkala s vnitřními rozepřemi, dočasně utlumenými volebním úspěchem zelených. Bursíkovi se sice podařilo otevřít stranu novým voličům, nicméně nedokázal stranu sjednotit a po volbách v roce 2006 postupně začaly vycházet na povrch rozpory mezi oběma stranickými křídly. Jednalo se o prakticky totožný problém, jaký měla v roce 1997 ODA.

Proti umírněnějšímu a pragmatickému křídlu podporujícího Bursíka stála nemalá část členské základny, zastávající mnohem radikálnější postoje blízké Straně zelených z dob vedení Jana Beránka. Nejhlasitějšími odpůrci Bursíka byli ministryně školství Dana Kuchtová a místopředseda strany Matěj Stropnický. Levicové frakci

¹⁸⁸<http://www.volby.cz/pls/kv2006/kv1211?xjazyk=CZ&xid=0&xv=1&xdz=7&xnumnuts=0&xstat=1&xvyber=1>, (1.3.11)

SZ vadil zejména Bursíkův pragmatismus, který se projevil například v jeho souhlasném postoji k tehdy zamýšlené stavbě amerického radaru v ČR.

K uklidnění situace uvnitř strany rozhodně nepřispěl ani e-mail Martina Bursíka, který se jeho chybou dostal i mezi ostatní členy strany. Předseda SZ v něm kritizoval chování poslankyně zelených Olgy Zubové, kterou označil za „krávu.“ Olga Zubová se spolu s další poslankyní Věrou Jakubkovou v rozporu s Bursíkovou linií angažovaly v iniciativách proti stavbě amerického radaru, čímž ještě více přispívali k názorové roztříštěnosti strany. Pobouření mezi některými členy vyvolal také jeho úmysl uspořádat sjezd strany v září roku 2008 těsně před krajskými a senátními volbami.

Sjezd konaný 5.-7. září 2008 znamenal posílení křídla Martina Bursíka ve straně. Kritiku si však vysloužil od některých členů za údajné řízené zakládání nových místních organizací, které mu měly zaručit znovuzvolení. Stávajícímu předsedovi Bursíkovi se podařilo obhájit předsednický post ziskem 227 hlasů z celkových 349 odevzdaných. Jeho hlavní vyzyvatelka Dana Kuchtová jich obdržela 109.¹⁸⁹

Daně Kuchtové se nepodařilo obhájit ani post první místopředsedkyně strany a ve funkci ji vystřídal Ondřej Liška. Ve funkci druhého místopředsedy navíc stanul další z Bursíkových spojenců Kateřina Jacques.¹⁹⁰

Krajské a senátní volby konané 16. – 17. října 2008 byly pro SZ šokem a můžeme je považovat za důkaz nízké stranické identifikace voličů zelených a jejich malé disciplinovanosti. Ačkoli jí většina průzkumů předpovídala výsledky vysoko nad pěti procenty,¹⁹¹ v obou volbách vyšla strana naprázdno. V krajích ztratila dokonce i dva mandáty získané v předchozích volbách. Ve většině krajů získala podporu v rozmezí dvou až čtyř procent voličů. Nejvíce se její podpora blížila pětiprocentní hranici v Libereckém kraji, kde jí nepřekonala jen velmi těsně s 4,94 %.¹⁹²

Na výsledek voleb zareagovala dlouhodobá kritička vedení v čele s Martinem Bursíkem Olga Zubová 22. listopadu odstoupením z funkce předsedkyně republikové rady. Svoje rozhodnutí zdůvodnila spoluodpovědností za volební neúspěch a

¹⁸⁹ Zprávy ze sjezdu, <http://sjezd.zeleni.cz/2357/rubrika/zpravy-ze-sjezdu/> (2.3.11)

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Např. podle volebního modelu CVVM z října 2008 by SZ získala 7 % hlasů. Viz *Stranické preference a volební model v říjnu 2008*, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100832s_pv81029.pdf (1.4.11)

¹⁹² <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>, (7.3.11)

neochotou podílet se na Bursíkově konceptu vedení strany. Ve stejný den se navíc s další stranickou rebelkou Věrou Jakubkovou rozhodla opustit poslanecký klub strany.¹⁹³ Neshody uvnitř SZ přinesla také výrazné implikace projevující se navenek. Došlo tím k výraznému oslabení už tak vratké pozice české vlády a její akceschopnosti.

Vnitrostranická situace se začala nápadně podobat té, která panovala za předsednictví Jana Beránka. Skupina nespokojenců s dosavadním vedením založila vnitrostranickou frakci nazvanou *Demokratická výzva*. V jejím čele stanuli Dana Kuchtová a Martin Čáslavka a podporu ji vyjádřily i zmíněné poslankyně Olga Zubová a Věra Jakubková. Strana podle prohlášení frakce neplnila svůj volební program, když účastí ve vládě měla rezignovat na své priority. V prohlášení zazněla kritika za to, že dochází k rychlejší stavbě dálnic než za předchozích vlád, strana měla také selhávat v ochraně menšin, být nečitelná v boji s korupcí a mírovou politiku si představuje podporou stavby amerického radaru v Brdech.¹⁹⁴

Vytvoření frakce vnímalo vedení strany jako narušení celistvosti strany 8. března byly navíc po zasedání republikové rady jasnou většinou obě zelené poslankyně spolu s dvěma dalšími vnitrostranickými kritiky Danou Kuchtovou a Martinem Čáslavkou vyloučeny ze SZ.¹⁹⁵

Bezprostředně po vyloučení ze strany založila Olga Zubová nový odštěpenec subjekt nazvaný Demokratická strana zelených (DSZ). Po Patočkově hnutí Zelení se jednalo o druhý případ, kdy se skupina členů odštěpila do SZ a založila novou stranu. Obě tyto strany byly produktem neshod uvnitř členské základny strany, resp. nespokojenosti s jejím vedením.

Ve znamení politické krize se ve dnech 7.-8. května 2009 v Česku konaly druhé volby do Evropského parlamentu. Samotné volby však byly pro SZ další ze série volebních porážek a projevila se na nich i dlouhodobá roztříštěnost zelené politiky v Česku. Proti sobě zde stály tři subjekty, které v sobě nesly v nějaké podobě slovo „zelený.“

¹⁹³ ČTK: *Klub Strany zelených opustily rebelky Zubová s Jakubkovou*. Ihned 22.11. 2008. (http://domaci.ihned.cz/1-10070910-30645240-002000_d-2f)

¹⁹⁴ *"Demokratická výzva": Ustavena vnitrostranická frakce Strany zelených*, <http://blisty.cz/art/45074.html> (7.3.11)

¹⁹⁵ ČTK: *Zelení vyloučili ze svých řad čtyři rebely. Na Bursíka létala vejce*. Idnes 8.3. 2009. (http://zpravy.idnes.cz/zeleni-vyloučili-ze-svych-rad-ctyri-rebely-na-bursika-letala-vejce-10q-/domaci.asp?c=A090308_123956_domaci_bar)

Strana zelených získala pouhých 2,06 % hlasů,¹⁹⁶ což byl ještě horší výsledek, než jakého dosáhla SZ pět let zpátky. Její „konkurenční“ zelené strany skončily ještě hůře: Demokratická strana zelených získala navzdory aktivní billboardové kampani pouhých 0,62 % hlasů a pouze 0,15 % dalo hlas malému hnutí Zelení.¹⁹⁷ I při absenci dvou „konkurenčních“ uskupení by SZ potřebných pět procent nezískala. Navíc je málo pravděpodobné, že by všichni, kdo hlasovali pro DSZ či hnutí Zelení, dali hlas SZ, pokud by jejich strany nekandidovaly.

Neúspěch přiměl Bursíka k odchodu z předsednické funkce a na jeho místě měl dočasně stanout Ondřej Liška. Ten byl také na sjezdu strany v Brně 5. prosince roku 2009 jednoznačně zvolen novým předsedou strany. Se ziskem 160 hlasů jasně porazil svého levicovějšího a radikálnějšího rivala Matěje Stropnického, jehož podpořilo pouze 60 delegátů sjezdu.¹⁹⁸ Sjezd bylo možné považovat za úspěch pro Ondřeje Lišku, když do předsednictva strany byli zvoleni pouze lidé hlásící se k umírněnějšímu křídlu strany. Dalším vítězstvím umírněných bylo také rozpuštění frakce Demokratická výzva, což lze vykládat i jako konec pnutí uvnitř strany.

Zeleným však dávaly i přes zvolení nového vedení a oslabení její radikálnější části průzkumy velmi malou šanci na úspěch. Možnost oslovit nerozhodnuté voliče jim navíc výrazně komplikoval těsně před volbami v roce 2010 příchod dvou nových uskupení TOP 09 a Věci veřejné.

Parlamentní volby v roce 2010 byly strmým propadem prakticky všech zavedených stran s výjimkou KSČM. Výjimkou nebyla ani Strana zelených, která získala pouze 2,44 % hlasů¹⁹⁹ a ztratila tím spolu s další stranou KDU-ČSL své parlamentní zastoupení.

Neúspěch paradoxně straně pomohl v jedné věci: Zaktivizoval dosud pasivní sympatizanty strany a za několik měsíců se rozrostla její členská základna o více než 700 nových lidí.²⁰⁰ V podzimních senátních volbách však vyšla naprázdno a ne příliš úspěšně si vedla v komunálních volbách. Počet zastupitelů zvolených na samostatných kandidátkách klesl z více než čtyř stovek na 156.²⁰¹

¹⁹⁶ <http://www.volby.cz/pls/ep2009/ep11?xjazyk=CZ>, (7.3.11)

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ *Zápis ze sjezdu*, <http://sjezd.zeleni.cz/2812/rubrika/zapis-ze-sjezdu> (7.3.11)

¹⁹⁹ <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ&xkraj=0>, (7.3.11)

²⁰⁰ KOPECKÝ, Josef: *Zelení se nadechli. Mají stovky nových členů, chystají i zelenou univerzitu*. Idnes 11.11. 2010. (http://zpravy.idnes.cz/zeleni-se-nadechli-maji-stovky-novych-clenu-chystaji-i-zelenou-univerzitu-lup-/domaci.asp?c=A101111_114903_domaci_kop)

²⁰¹ <http://www.volby.cz/pls/kv2010/kv1211?xjazyk=CZ&xid=1&xv=1&xdz=7&xnumnuts=0&xstat=0&xvyber=1>, (7.3.11)

12.- 14. listopadu téhož roku se v Praze konal další sjezd SZ. Svoji funkci zde navzdory neúspěchům obhájil Ondřej Liška. Z 209 hlasů jich dostal 125, druhý skončil s velikým odstupem Karel Helman a třetí Giuseppe Maiello.²⁰² Samotný výsledek volby může být pokládán i jako důkaz, že za Ondřeje Lišku nyní neexistuje ve vedení strany alternativa. Liška je považován za jednoho z mála lidí, kteří straně dokážou dát serióznější tvář a za jeho předsednictví prakticky utichly vnitrostranické spory mezi dvěma křídly.

Jak vyplývá z této kapitoly, SZ vykazuje oproti oběma předchozím stranám několik specifík. Jedním z nich je i samotný fakt, že ji nemůžeme v žádném případě zařadit do rodiny liberálních stran. Obě předchozí strany už navíc zanikly a můžeme je proto považovat za uzavřenou kapitolu českého polistopadového vývoje na české politické scéně. Nic takového ovšem nelze tvrdit o SZ, navzdory neúspěchům v poslední době nenastalo její postupné odumírání, ale naopak vzrostl počet jejích členů.

Strana musela zejména od roku 2002, kdy se jí podařilo dostat z izolace, čelit stejnému problému jako ODA – rozdělení na dvě stranické frakce a neschopnost předsedy utišit tyto vnitrostranické rozepře. Strana se díky Martinu Bursíkovi dokázala stát volitelnou pro širší okruh lidí. Na druhou stranu se mu nepodařilo překonat rozpory mezi dvěma křídly a za jeho předsednictví vznikly hned dvě strany složené z radikálněji naladěných bývalých členů SZ.

SZ se zaměřuje na specifickou skupinu témat souvisejících s ochranou životního prostředí či kvalitou života, po nichž je mezi určitou skupinou voličů stále poptávka a dvě marginální uskupení DSZ a hnutí Zelení nejsou dostatečně silné na to, aby jí mohla konkurovat. Díky tomu má SZ v budoucnu šanci se opět navrátit na vrchol české politické scény. Její další vývoj a směřování může být námětem dalšího bádání, které však z důvodu časového vymezení přesahuje rámec této práce.

²⁰² Zázpis z jednání sjezdu SZ 2010, <http://sjezd.zeleni.cz/17495/clanek/zapis-z-jednani-sjezdu-sz-2010/> (7.3.11)

4.2 Analýza volebních výsledků Strany zelených

4.2.1 Výsledky voleb

4.2.1.1 Parlamentní volby v roce 2006

V parlamentních volbách podpořilo SZ celkem 336 487 voličů, což znamenalo 6,29% podíl všech platných hlasů.²⁰³ Území volební podpory SZ bychom hledali podobně jako u předchozích stran v Praze a dvou přilehlých okresech Praha-východ a Praha-západ. Mezi dalšími středočeskými okresy náležel k území volební podpory strany pouze okres Mladá Boleslav. K souvislým oblastem s nadprůměrnou podporou strany náležely dvě oblasti zahrnující všechny okresy dvou nejméně lidnatých krajů ČR, a to krajů Karlovarského a Libereckého.²⁰⁴

Souvislý pás území volební podpory se rozkládal také ve východních Čechách na pomezí Pardubického a Královéhradeckého kraje. Konkrétně se jednalo o okresy Pardubice, Hradec Králové, Ústí nad Orlicí a Rychnov nad Kněžnou.

Mezi okresy náležející k území volební podpory, patřily také oblasti pokrývající celou nebo částí své rozlohy oblasti velkých měst: V prvním případě šlo o dva okresy Brno a Plzeň, ve druhém se jednalo o okres Olomouc. Poslední čtyři okresy spadající do území volební podpory SZ jsou Český Krumlov, Chomutov, Jihlava a Trutnov.²⁰⁵

Vyrovnaná podpora byla patrná i na úrovni krajů. Ve většině z nich se podpora neodchýlila od rozmezí 5,5 % – 7 %. Výrazněji vyčnívaly Praha a Liberecký kraj, kde strana získala 9,19 %, resp. 9,58 %.²⁰⁶ Můžeme říci, že jak Praha, tak z velké části i Liberecký kraj patří mezi oblasti, kde mají nadprůměrnou podporu strany se zaměřením na liberální voliče. V Praze také figurovaly na předních místech kandidátky mediálně nejznámější osobnosti této strany Martin Bursík a Kateřina Jacques, které také nasbíraly relativně velké množství preferenčních hlasů. Došlo zde k celkem zajímavé situaci, protože předseda strany Martin Bursík, který stál v čele kandidátky s celkovými 6741 hlasy a 11,16% podílem preferencí zaostal o 185 hlasů za druhou Kateřinou Jacques. Nechybělo také mnoho a Bursík mohl být odsunut na

²⁰³ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps9?xjazyk=CZ>, (7.3.11)

²⁰⁴ Viz příloha č. 4.

²⁰⁵ Výpočet autora, viz též příloha č. 4.

²⁰⁶ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps9?xjazyk=CZ>, (7.3.11)

nevolitelné třetí místo kandidátky. 6392 preferencí, tedy pouze o několik stovek hlasů méně než Bursík, obdržel třetí na kandidátce písničkář Jaroslav Hutka.²⁰⁷

V Libereckém kraji měla velmi pravděpodobně na vysoký zisk vliv i kandidatura starosty města Jindřichovice po Smrkem Petra Pávka. Ten obdržel 17,45% podíl preferenčních hlasů,²⁰⁸ relativně vysoký volební výsledek těsně nestačil straně k zisku mandátu v Libereckém kraji. Příčinou byl zvýšený volební práh, způsobený nízkým počtem mandátů přidělený tomuto kraji.

S výrazně podprůměrnou volební podporou se strana potýkala pouze ve třech krajích. S 5,07 % by těsně překročila pětiprocentní práh ve Zlínském kraji. Pod hranicí volitelnosti by skončila na Vysočině a v Moravskoslezském kraji, kde obdržela 4,89 %, resp. 4,34 %.²⁰⁹ Neúspěch v posledních dvou jmenovaných krajích lze vysvětlit tím, že v obou případech se jedná spíše o chudší regiony a zájem lidí se zde zaměřuje na požadavky spíše materiální povahy než upřednostňování postmateriálních hodnot.

SZ zaznamenala podporu přesahující celostátní průměr v Praze a dvou okolních okresech, které do značné míry kopírují chování pražských voličů. Silná byla také v Libereckém kraji, kde se ve většině okresů dařilo také Unii svobody. Jedná se tedy o oblasti s dlouhodobě nadprůměrnou podporou stran zaměřených na liberální voliče. V obou případech mohl hrát výraznou roli i faktor osobností. Na druhou stranu je však potřeba říci, že samotné nasazení známých osobností na kandidátky nemusí straně pomoci získat hlasy. Ukázkou je případ kraje Vysočina, kde figuroval na prvním místě známý písničkář Jiří Dědeček, nicméně SZ zde nedosáhla ani pěti procent.

4.2.2 Chování voličů SZ

Hned na začátek je potřeba říci, že způsob vyhodnocení dat voličů na základě výsledků exit polls, vycházející z rozdělení skupin dle svého společenského zařazení, se výrazně odlišoval, což sice snižuje srovnatelnost s průzkumy z předchozích voleb. Navzdory tomu je i z tohoto výzkumu možné vyčíst mnohé charakteristiky voličů Strany zelených. Můžeme říci, že elektorát SZ se vyznačoval výraznými odlišnostmi

²⁰⁷ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps351?xjazyk=CZ&xkraj=1&xstrana=18>, (14.3.11)

²⁰⁸ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps311?xjazyk=CZ&xkraj=7>, (14.3.11)

²⁰⁹ <http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps9?xjazyk=CZ>, (7.3.11)

od bývalých voličů ODA a US. Nejvyšší podporu měla strana mezi lidmi vykonávajícími rutinní nemanuální zaměstnání. (7,8 %)²¹⁰ Lidé vykonávající odborné profese byli rozděleni na vyšší a nižší. Mezi vyššími byla podpora strany pouhých 3,7 % a u vyšších 6,7 %.²¹¹ Právě relativně nízkou podporou u odborných povolání, kde ani u jedné kategorie nedosáhl celkový podíl výrazně nadprůměrných hodnot, se SZ lišila od předchozích dvou stran.

Podobná s US a ODA podpora strany mezi dělníky. U obou skupin („kvalifikovaní“ a „nekvalifikovaní a polokvalifikovaní“) získal po 4,5 %.²¹²

Odlišná metoda byla zvolena i v průzkumu stranické identifikace. SZ se sice vyznačovala ve srovnání s ostatními úspěšnými stranami nízkou stranickou identifikací, kde jako „velmi silnou“ či „docela silnou“ uvedlo svůj vztah ke straně celkem 42 % voličů této strany.²¹³

Jedná se o vyšší číslo než v případě ODA či US, což je dáno i odlišným výběrem odpovědí. Voliči zde měli (stejně jako v předchozích volbách) v otázce vztahu ke straně na výběr z pěti možností: Velmi silná, docela silná, ne moc silná, skoro žádná a žádná.

V předchozích průzkumech z let 1996 a 1998 bylo pořadí odpovědí odlišné, když voliči mohli popsat vztah k volené straně jako: Velmi silný, silný, mírný, slabý a velmi slabý. Odpověď „mírný“ mohla řada voličů vnímat jako označení bližšího vztahu ke straně než „ne moc silná.“ To může být důvodem, proč v roce 2006 vybralo méně voličů prostřední variantu, a přiklonili se k jednoznačnějším odpovědím.

Problémem souvisejícím se spíše chladnějším vztahem voličů ke straně je i slabé voličské jádro, což bylo dáno i nízkou podporou ve volbách v roce 2002. Pouze necelá polovina ze zhruba 2 % voličů SZ hlasovala pro tuto stranu i o čtyři roky později. Bývalí voliči Koalice, kteří mohli patřit mezi příznivce US-DEU, tvořili pouhá 3 % voličů Strany zelených v roce 2006.²¹⁴ I celková charakteristika voličů dle profesního zařazení byla prokazatelně výrazně odlišná, a to i pokud vezmeme

²¹⁰ VLACHOVÁ, Klára-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Sociální třída a její vliv na volební chování*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 138. Viz též příloha č. 14.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ LYONS, Pat-LINEK, Lukáš: *Povaha a zdroje stranické identifikace*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 154. Viz příloha 21.

²¹⁴ LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 6. Viz příloha č. 17.

v úvahu odlišnou metodu výzkumu než u předchozích voleb. Straně se dařilo oslovovat spíše bývalé nevoliče a prvovoliče, kteří tvořili dohromady 61 % jejích voličů²¹⁵ I v případě této strany se data neshodují s hypotézou, že existuje větší voličská skupina, která by postupně střídala strany, tj. nejdříve volila ODA a došla postupně až k SZ.

²¹⁵ Tamtéž.

Závěr

Úkolem této práce bylo ověření platnosti pěti hypotéz zmíněných v úvodu. Jejich správnost měla být zjištěna na základě postupného srovnání třech případů zkoumaných politických stran.

Nejprve byla v práci srovnávána jednotlivá uskupení po stránce ideologické. Navzdory svým odlišným důrazům mohly sdílet některé společné ideové prvky. ODA bylo možné považovat za stranu konzervativně liberální, stojící na pomezí klasického liberalismu a konzervatismu. Naproti tomu Unie svobody zaujímal místo mnohem blíže politickému středu. Zpočátku se strana prezentovala jako liberálně konzervativní, nicméně později přijala prakticky čistě liberální program. Je třeba dodat, že US přijala na rozdíl od ODA také některé programové body blízké sociálnímu liberalismu. Už po svém založení se například zasazovala o zavedení pozitivní diskriminace. Strana zelených projevovala svůj liberalismus prakticky výlučně v sociálních otázkách, což výrazně kontrastuje s postoji ODA. Celkově tedy můžeme říci, že se po stránce ideové jednalo zejména v případech ODA a SZ o subjekty zastávající protichůdné postoje jak v ekonomických, tak sociálních otázkách. US-DEU lze považovat za mezistupeň ve vývoji tohoto segmentu českého stranického systému, když US s ODA alespoň zčásti sdílela hospodářský liberalismus a se Stranou zelených nalézal její program shodu ve společenských aspektech. Společné ideové rysy charakteristické pro všechny tři strany bychom hledali velmi obtížně. Hypotéza se proto nepotvrdila.

Další hypotéza se vztahovala na zjištění možných společných rysů stran v rámci jejich zařazení podle zavedených typologií malých stran. ODA nesla mnohé rysy Duvergerovy strany osobností, protože ji charakterizovala málo početná členská základna, čímž se sice nelišila od ostatních dvou stran. Volební výsledky strany nicméně naznačují, že strana dokázala přesvědčit voliče především díky několika osobnostem, jimiž disponovala. Aplikovat na ní lze i koncept „strany satelitní“, pohybující se ve stínu silnější ODS. Jedním z problémů strany, který mohl být i jednou z příčin jejího pádu, byla i neschopnost jednoznačně se vymezit a definovat sebe samu v porovnání s ODS.

Unie svobody se zpočátku neúspěšně pokoušela převzít roli dominantního uskupení na pravém spektru a zařadit se tím mezi velké strany. Z tohoto důvodu je obtížné její typologické zařazení. Nejblíže jí patrně je stranu vzpurných, sdružující disidenty odštěpené z jedné větší strany.

Naproti tomu Stranu zelených můžeme jasně zařadit mezi strany mimo parlamentní osu, které se zaměřují na určitý specifický okruh témat. V případě zelených se jedná zejména o „zelená“ témata a s nimi související kvalita života. Strana zelených ovšem nese i některé atributy strany menšin., protože ochrana práv minoritních skupin patří vedle oblasti ochrany životního prostředí k hlavním prioritám jejich programu. Obecně lze tedy říci, že všechny tři strany spadají typologicky do zcela odlišných kategorií, proto můžeme pokládat tuto hypotézu za vyvrácenou.

Asi nejobtížněji lze srovnávat historický vývoj všech tří uskupení. Při porovnávání okolností vzniku lze najít určité paralely mezi ODA a SZ, protože obě měly své podhoubí v předlistopadových disidentských kruzích. Podnětem ke vzniku Unie svobody byla nespokojenost některých členů s vedením tehdejší ODS.

Jak ODA, tak US měly své samostatné zastoupení v parlamentu prakticky bezprostředně po svém založení. Naopak úspěchu SZ předcházelo dlouhodobé období na okraji politické scény spojené s proměnami v oblasti ideové. SZ ušla dlouhou cestu od postojů, které lze nazývat krajně pravicové, k pozicím sociálně liberálním blízkým hlavnímu proudu západoevropských zelených. Ani jedna ze tří stran se nebyla schopná samostatně existovat v parlamentu po dobu větší než dvě volební období.

ODA a US navíc prakticky po celou dobu své parlamentní existence řešily otázku, jak se vymezit vůči silnější pravicové straně ODS. ODA v roli strany „satelitní“ a US jako strana disidentů.

Za příčinu neúspěchu zkoumaných stran lze považovat více faktorů. Na postupném propadu popularity ODA mezi voliči měly podíl kauzy spojené se sponzorskými dary straně a celková rozpolcenost strany, kdy spolu soupeřilo její konzervativní a liberální křídlo. Jakýmsi mostem mezi oběma znesvářenými frakcemi se stal předseda Aliance Jan Kalvoda, díky němuž rozpory ve straně dočasně utichly. Po jeho odstoupení kvůli neoprávněnému užívání titulu JUDr. Však vzájemné rozepře vypukly nanovo. V roce 1997 vystřídala strana tři předsedy a po aféře s nevyjasněnými okolnostmi kolem sponzorských darů se preference Aliance

propadly hluboko pod pět procent. Strana už poté nikdy znovu nezískala zastoupení v parlamentu a na konci roku 2007 ukončila svoji činnost.

Unie svobody se za celou dobu existence nedokázala zbavit pověsti strany „vzniklé z trucu,“²¹⁶ jak stranu popsal v roce 2006 v rozhovoru pro Lidové noviny její zakladatel Jan Ruml. Unii provázel po celou dobu existence problém jasného vymezení identity. V roce 1998 se neúspěšně pokoušela nahradit ODS na místě nejsilnější pravicové strany a nabídnout „slušnou“ alternativu pravicovým voličům. Stranu bylo tehdy možné označit jako liberálně konzervativní. Vznik opoziční smlouvy a následné vytvoření Čtyřkoalice dokázaly tento problém dočasně zakrýt. US sbírala popularitu u voličů svým odmítáním opoziční smlouvy a vymezováním se vůči opozičněsmluvní ODS.

Odchod Jana Rumla z čela strany dokázal stranu výrazně oslabit, protože za celou další dobu své existence za něho nedokázali nalézt náhradu. Za celých osm let parlamentního působení US(-DEU) se v jejím čele vystříдалo šest předsedů, což svědčí o absenci osobnosti schopné vést stranu.

Straně neprosperovala celkově účast ve vládě s levicovou ČSSD a kauzy spojené s činností jejích ministrů, zejména Pavla Němce. Během čtyř let strana postupně ztrácela popularitu. Neúspěšný byl pokus prezentovat se jako jasně liberální a proeropská strana v kontrastu s konzervativnější a spíše euroskeptickou ODS. Ultraliberální program z roku 2006 a s ním spojená „purpurová“ kampaň byly už jen zoufalou snahou o znovuzískání si voličské přízně. Strana navíc prakticky pozbyla smyslu existence, když se po neúspěchu v roce 2006 začala sblížovat s ODS. Strana nezaznamenala po roce 2006 žádné volební úspěchy. V roce 2010 už nekandidovala a na konci téhož roku se rozhodla následovat ODA a ukončit svoji činnost.

Strana zelených si dokázala v roce 2006 vydobýt pozici prakticky jediné alternativy ke stávajícím uskupením, schopné překonat pětiprocentní práh. Stranou zmítala nejen v době parlamentního působení podobně jako dříve ODA rozdělení stran na dva tábory: Umírněné Bursíkovo křídlo a radikálnější „tmavozelenou“ frakci s lidmi jako Dana Kuchtová a Matěj Stropnický. O míře nevráživosti, panující mezi dvěma tábory uvnitř zelenými svědčí i dva případy odchodu části členů do jiného nově založeného zeleného uskupení. K prvnímu štěpení došlo v roce 2005, když byla SZ ještě mimo parlament. Tehdy založil Jakub Patočka z důvodu nespokojenosti

²¹⁶ KALENSKÁ, Renata: *US-DEU? Skupinka lidí s funkcemi*. Lidové noviny, 8.4. 2006, s. 13.

s novým Bursíkovým vedením hnutí Zelení. Další z dělení se odehrálo v roce 2009, kdy zelená poslankyně Věra Jakubková opustila z podobných důvodů jako zmíněný Jakub Patočka stranu a založila Demokratickou stranu zelených.

Martinu Bursíkovi se podařilo otevřít stranu řadě nových voličů, především z řad mladších lidí a bývalých nevoličů, a tím dovést zelené do Sněmovny. Nedokázal však překonat rozdělení strany na dva tábory, což mohlo přispět k opětovnému sestupu strany do neparlamentních pozic.

Kořeny rozpolcenosti strany je však potřeba hledat mnohem dříve než se stal Bursík předsedou strany. Stranu provází už od roku 2002, kdy se jí podařilo nalézt společnou řeč s ekologickými iniciativami, získat nové členy, rekrutující se z jejich řad a tím se dostat z pozice na okraji politické scény. Tzv. tmavozelení (postmateriálně orientovaní noví členové) začali kriticky vystupovat vůči starému vedení, které považovali za technokratické. Samo nové vedení složené z „tmavozelených“ se stalo kvůli svým autoritativním praktikám terčem kritiky většiny členů, což vyústilo ve zvolení Martina Bursíka předsedou strany.

Strana zelených se na rozdíl od ODA a US zaměřuje na specifický okruh témat a má proto šanci navrátit se zpět do parlamentu. Další případné proměny, vývoj uvnitř SZ a případné vymezení pozice strany v českém stranickém systému mohou být námětem pro další bádání.

Obecně tedy můžeme říci, že všechny tři uvedené strany zaujímaly pozici alternativy pro voliče od středu napravo. Z důvodů uvedených výše však u voličů ztratily svoji věrohodnost a dokázaly vydržet v parlamentu maximálně po dobu dvou volebních období. Odlišné ale byly příčiny ztráty jejich popularity a nelze pro ně najít společného jmenovatele pro všechny tři strany. Hypotéza se proto nepotvrdila.

Čtvrtým úkolem práce bylo zjistit, zda měly všechny tři strany stejně rozloženou voličskou podporu. Zaměřil jsem se na volby prvního řádu, tedy do Poslanecké sněmovny. V parlamentních volbách bylo srovnáváno geografické rozložení podpory těchto stran.

Společné území volební podpory zahrnuje celkem šest okresů a ve všech případech se jedná o oblasti, které zčásti, nebo celým objemem zahrnují větší města či jejich okolí: Jedná se o oblast hlavního města Prahy a dva přilehlé okresy Praha východ a Praha západ.²¹⁷ Jedná se o relativně malé území, přestože díky Praze

²¹⁷ Viz příloha č. 5.

zahrnuje relativně velké množství obyvatelstva. Příčinou celkově malé rozlohy území volební podpory je z velké části i proměnlivost územní volební podpory ODA.

Při zanedbání výsledků ODA by vyšla oblast výrazně větší, která by zahrnovala celkově 16 okresů.²¹⁸ US-DEU a SZ se ale podařilo samostatně uspět pouze v jedněch volbách, což prakticky znemožňuje lepší srovnání volební podpory strany a není proto možné zjistit, zda by výsledky obou těchto stran vykazovaly podobnou tendenci jako v případě ODA.

Platnost páté hypotézy byla ověřována v částech věnovaných chování voličů těchto stran. Zatímco u ODA a US lze hovořit o jisté podobnosti voličstva, protože měly podporu mezi stejnými sociálními skupinami. Jediným výrazným rozdílem byla větší podpora mezi samostatně výdělečnými, což lze vysvětlit i relativně vysokým podílem bývalých voličů ODS. Právě občanští demokraté mají nadprůměrnou podporu právě mezi touto skupinou. Naopak výrazně odlišný typ voličů měla SZ. Podobnost elektorátů zelených na jedné a ODA a US na straně druhé, lze při rozdělení na sociální třídy nalézt pouze ve výrazně nízké podpoře mezi dělníky.

Voliči všech tří stran se ve srovnání s ostatními parlamentními subjekty vyznačovali výrazně nižší stranickou identifikací. S tím souvisí i slabé voličské jádro všech zkoumaných stran. Pouze třetina voličů ODA z roku 1992 volila stejnou stranu o čtyři roky později. Poměrně těžko lze hovořit o voličské kontinuitě mezi ODA a US, protože z bývalých voličů ODA jich k nově založené Unii přešla pouze třetina. Navíc v roce 2002 tvořili voliči US pouze 14 % voličů Koalice, kdežto u KDU-ČSL, která měla v roce 1998 pouze o něco lepší výsledek, to byla necelá polovina. V roce 2006 představovali bývalí voliči Koalice (a potenciální bývalí voliči Unie) pouze nepatrné procento celkového elektorátu SZ. Uvedená fakta proto spíše svědčí v neprospěch této hypotézy a z větší části se proto nepotvrdila. V případě ODA a US sice existovala menší skupina pravicových voličů hledajících alternativu k ODS. V případě SZ lze sice také hovořit o alternativě pro voliče řadící se do pravého středu, nicméně jejich charakteristika vykazovala mnohé odlišnosti od předchozích dvou stran.

ODA, US-DEU a SZ jsou navzdory své prakticky totožné pozici, kterou sehrávaly mezi lety 1992-2010 v českém stranickém systému, uskupení silně odlišná v oblasti ideologické a odlišuje je i jejich zařazení ve stranických typologiích.

²¹⁸ Viz příloha č. 6.

Nalezneme však mnohé shodné prvky v jejich historickém vývoji a za velmi podobné bylo i jejich rozložení volební podpory.

Vývoj v tomto segmentu českého stranického systému můžeme vnímat také jako posun liberálních voličů směrem k politickému středu. Nejprve zde existovala ODA, silně akcentující ekonomický liberalismus. Po ní nastoupila Unie svobody, která se také považovala za pravicovou, nicméně se zaměřovala také na ekologická témata a blízké jí byly i některé postmateriální prvky. Na ní navázala středová Strana zelených, které byl naopak neoliberalismus cizí.

Tento jev může být vnímán v mnohém širším kontextu. Od začátku 90. let, kdy byla levice vnímána kvůli zkušenosti s čtyřiceti lety vlády levicové diktatury negativně, nastal mezi voliči značný posun. Resentiment vůči levici se postupně začal vytrácet a řada voličů se proto posunula svým zařazením mnohem více nalevo.

Zůstává otázkou, zda středně velká a spíše konzervativní strana TOP 09 představuje v dlouhodobé perspektivě dostatečnou alternativu pro liberálně smýšlející voliče, nebo v budoucnu opět vznikne mezi liberálními voliči poptávka po nějakém jiném uskupení. Budoucí vývoj však přesahuje rámec této práce a je předmětem dalšího možného výzkumu.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Novou vládu se Stranou zelených! Program pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002 (elektronickou verzi má k dispozici autor)

Oficiální stránky ODA: www.oda.cz

Oficiální stránky US-DEU: www.unie.cz

Oficiální stránky vlády ČR: www.vlada.cz

Program SZ z roku 2003: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>

Přesuny voličské přízně (tisková zpráva CVVM),
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100097s_pv20805.pdf, (15.9.10)

Sociologický datový archív: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>

Stranické preference a volební model v říjnu 2008,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100832s_pv81029.pdf (1.4.11)

Stranické preference na konci června,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100245s_pv30716.pdf, (8.10.10)

Stranické preference na přelomu července a srpna 2005,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100502s_pv50728.pdf, (8.10.10)

Stranické preference v lednu 2003,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100163s_pv30122.pdf, (8.10.10)

Stranické preference v lednu 2006,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100557s_pv60202.pdf, (8.10.10)

Stranické preference v prosinci 2005,
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100543s_pv51222.pdf, (1.3.11)

Volební server ČSÚ: www.volby.cz

Zápis z jednání sjezdu SZ 2010, <http://sjezd.zeleni.cz/17495/clanek/zapis-z-jednani-sjezdu-sz-2010/> (7.3.11)

Zápis ze sjezdu, <http://sjezd.zeleni.cz/2812/rubrika/zapis-ze-sjezdu> (7.3.11)

Zápis ze sjezdu Strany zelených, Pardubice, 24.-25.9. 2005,
<http://sjezd.zeleni.cz/1033/clanek/zapis-ze-sjezdu-strany-zelenych-pardubice-24-25-9-2005/>
(1.3.11)

Zprávy ze sjezdu, <http://sjezd.zeleni.cz/2357/rubrika/zpravy-ze-sjezdu/> (2.3.11)

LITERATURA

"Demokratická výzva": Ustavena vnitrostranická frakce Strany zelených. " Britské listy 31.1. 2009. (<http://blisty.cz/art/45074.html>)

Jan Ruml rezignoval na funkci předsedy Unie svobody, idnes.cz, 1.12.1999. (http://zpravy.idnes.cz/jan-ruml-rezignoval-na-funkci-predsedy-unie-svobody-fya-/domaci.asp?c=991201_111546_domaci_jkl)

Republikové shromáždění US-DEU. Parlamentní zpravodaj, 9, 2003, č. 1, s. 5.

Unie liberálních demokratů-znamé osobnosti a krajší politici. Parlamentní zpravodaj, 10, 2004, č. 5, s. 22.

BERLIN, Isaiah: *Dva pojmy svobody*. Česká mysl, 1993, s. 22.

ČTK: Klub Strany zelených opustily rebelky Zubová s Jakubkovou. Ihned 22.11. 2008. (http://domaci.ihned.cz/1-10070910-30645240-002000_d-2f)

ČTK: Krize v ČT přinesla body Čtyřkoalici, oslabila ODS. Lidové noviny, 19.1.2001, s. 3.

ČTK: Názorovou platformu podporuje polovina poslanců. Lidové noviny, 20. 12. 1997, s. 3.

ČTK: US-DEU chce bojovat proti establishmentu. LN, 24.4.2006, s.2.

ČTK ,Wagner a zelení půjdou společně do voleb. Mladá fronta dnes, 27.2. 1998, s. 2.

ČTK: Zelení vyloučili ze svých řad čtyři rebely. Na Bursíka létala vejce. Idnes 8.3. 2009. (http://zpravy.idnes.cz/zeleni-vyloučili-ze-svych-rad-ctyri-rebely-na-bursika-letala-vejce-10q-/domaci.asp?c=A090308_123956_domaci_bar)

KOLÁŘ, Petr: *Nehulím, uklidňuje Němec podezřívavé spolustraníky*. LN, 4.5.2006, s.1.

CABADA, Ladislav – VODIČKA, Karel: *Politický systém České republiky*. Praha, Portál 2007. 374 s.

DOLANSKÝ, Lukáš: *Do voleb půjde dvojblok stran*, idnes.cz, 6.2.2002. (http://zpravy.idnes.cz/do-voleb-pujde-dvojblok-stran-d2f/zpr_volby.asp?c=A020205_222000_domaci_was)

DOLANSKÝ, Lukáš- KERLES, Marek: *ODS zažívá členský boom*. LN, 15.11.2005, s.4.

DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor & Francis 1963. 493 s.

HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň, Aleš Čeněk 2008. 362 s.

Hrb: *Jak probíhala jednání o sestavování nové vlády*. Lidové noviny, 10.7.1998, s. 2.

KABELE, Jiří- POTUČEK, Martin- PŘÁZOVÁ, Irena, (eds.): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii I – Sociologie, prognostika a správa*. Praha, Matfyzpress 2004, s. 181.

KALENSKÁ, Renata: *US-DEU? Skupinka lidí s funkcemi*. Lidové noviny, 8.4. 2006, s. 13.

KOLÁŘ, Petr: *Karáskovi převrat nevyšel*. LN, 5.12.2005, s.2.

KOLÁŘ, Petr: *Nehulím, uklidňuje Němec podezřívavé spolustraníky*. LN, 4.5.2006, s.1.

- KOPECKÝ, Josef: *Zelení se nadechli. Mají stovky nových členů, chystají i zelenou univerzitu*. Idnes 11.11. 2010. (http://zpravy.idnes.cz/zeleni-se-nadechli-maji-stovky-novych-clenu-chystaji-i-zelenou-univerzitu-lup-/domaci.asp?c=A101111_114903_domaci_kop)
- KUBÍK, Jiří: *ODA doporučila ODS a Unii svobody*. Mladá fronta dnes, 17. 6. 1998, s. 2.
- KUBÍK, Jiří: *Unie slibuje, že zveřejní jména svých sponzorů*. Mladá fronta Dnes, 24.1.1998, s. 2.
- LINEK, Lukáš-MRKLAS, Ladislav-SEIDLOVÁ, Adéla: *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha, Sociologický ústav akademie věd České republiky. 264 s.
- LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš (Eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV 2006, s. 154.
- LOCKE, JOHN: *Second Treatise of Government*. New York, Barnes & Noble Publishing 2004, 154 s.
- MACHÁČEK, Jan: *Otesánek ODA*. Respekt, 5, 1994, č. 52, s. 2.
- MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára: *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000. 402 s.
- MALÍŘ, Jiří-MAREK, Pavel: *Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*. Brno, Doplněk 2005. 1824 s.
- MAREŠ, Miroslav-PŠEJA, Pavel: *Vývoj Občanské demokratické aliance*. Politologický časopis, 5, 1998, č. 3. s. 265-293.
- Mhk: *Marvanová odešla z vedení strany*. Idnes 4.7.2002. (http://zpravy.idnes.cz/marvanova-odesla-z-vedeni-strany-d44-/domaci.asp?c=A020704_120601_domaci_jpl)
- MILL John Stuart: *Utilitarianism, On Liberty and Consideration on Representative Government*. London, Dent 1972. 445 s.
- MISES, Ludwig von: *Liberalismus*. Praha, Ekopress. 186 s.
- MLYNÁŘ, Vladimír: *Trh je výsledkem demokratické volby*. Respekt, 3, 1992, č. 16, s. 9.
- MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991. 232 s.
- NACHTMANOVÁ, Iva: *Strana zelených: Patočka znechuceně odchází, Bursík se těší na volby*. Ekolist 9.9. 2005. (<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/strana-zelenych-patocka-znechucene-odchazi-bursik-se-tes-i-na-volby>)
- NOVÁK, Miroslav: *Systémy politických stran*. Praha, Slon 1997. 275 s.
- „pdk“: *Šéfem Unie svobody je opět Němec*. LN, 5.12.2005, s.1.
- PEČINKA, Pavel: *Boj o moc, pro změnu v zeleném*. Listy, 15, 2004, č. 2. (<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=042&clanek=020407>)
- PEČINKA, Pavel: *Zelená zleva?* Praha, G plus G 2002. 261 s.

POKORNÝ, Jakub: *Novým šéfem US-DEU je Pavel Němec*, idnes.cz, 27.6.2004.
([http://zpravy.idnes.cz/novym-sefem-us-deu-je-pavel-nemec-dor-
/domaci.asp?c=A040627_113703_domaci_klu](http://zpravy.idnes.cz/novym-sefem-us-deu-je-pavel-nemec-dor-/domaci.asp?c=A040627_113703_domaci_klu))

PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj*. Brno, CDK 2005. 203 s.

Rep: *Skalický je znechucen a jako šéf ODA končí*. Mladá fronta dnes, 20. 2. 1998, s. 2.

RAWLS, John: *Theory of Justice*. Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press 1971. 607 s.

SARTORI, Giovanni: *Parties and Party systems: A Framework For Analysis*. New York, Cambridge University Press 1976. 370 s.

SMITH, Adam: *An Inquiry Into the Nature and Cause of the Wealth of Nations*. Indianapolis, Hackett Publishing Company, Inc. 1993. 263 s.

VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 487-508.

Přílohy

Seznam příloh:

A. Mapy:

Příloha č. 1: Území volební podpory ODA v roce 1992

Příloha č. 2: Území volební podpory ODA v roce 1996

Příloha č. 3: Území volební podpory US v roce 1998

Příloha č. 4: Území volební podpory SZ v roce 2006

Příloha č. 5: Společné území volební podpory ODA, US a SZ

Příloha č. 6: Společné území volební podpory US a SZ

B. Grafy

Příloha č. 7: Preference ODA v r. 1995 podle průzkumů IVVM

Příloha č. 8: Preference ODA před volbami v roce 1996 podle průzkumů IVVM

Příloha č. 9: Preference ODA v r. 1997 podle průzkumů IVVM

Příloha č. 10: Preference ODA v prvních měsících roku 1998 podle průzkumů IVVM

C. Tabulky

Příloha č. 11: Hlasy v roce 1992 podle sociální třídy

Příloha č. 12: Hlasy v roce 1996 podle sociální třídy

Příloha č. 13: Hlasy v roce 1998 podle sociální třídy

Příloha č. 14: Hlasy v roce 2006 podle sociální třídy

Příloha č. 15: Změny volebních preferencí 1992-96 (Řádková procenta)

Příloha č. 16: Změny volebních preferencí 1996-98 (Řádková procenta)

Příloha č. 17: Přesuny voličů mezi volbami 2002 a 2006

Příloha č. 18: Vztah voličů ke stranám 1996

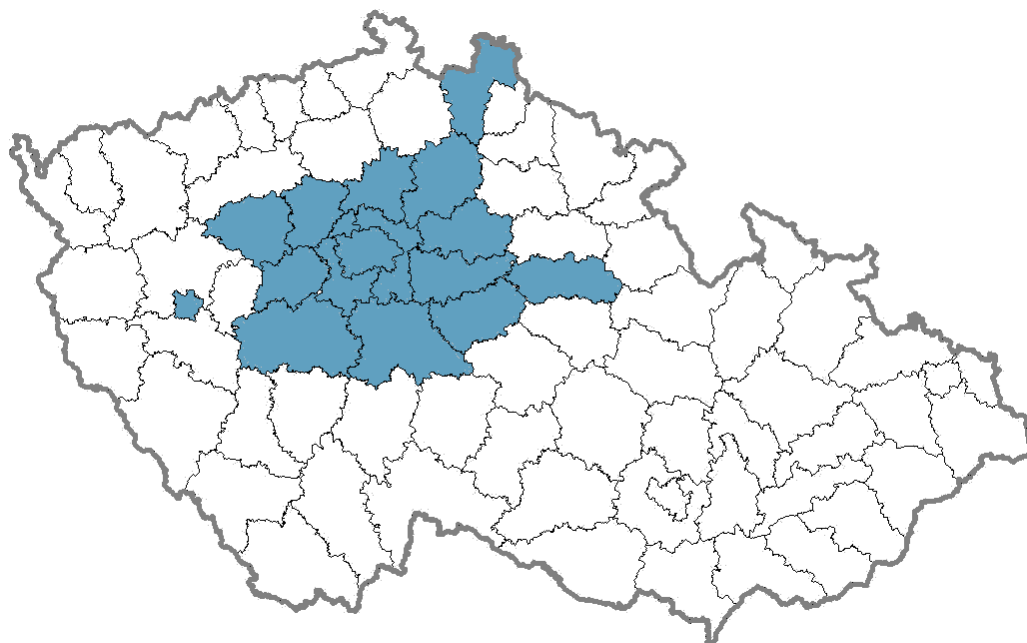
Příloha č. 19: Vztah voličů ke stranám 1998

Příloha č. 20: Vztah voličů ke stranám 2000

Příloha č. 21: Vztah voličů ke stranám 2006

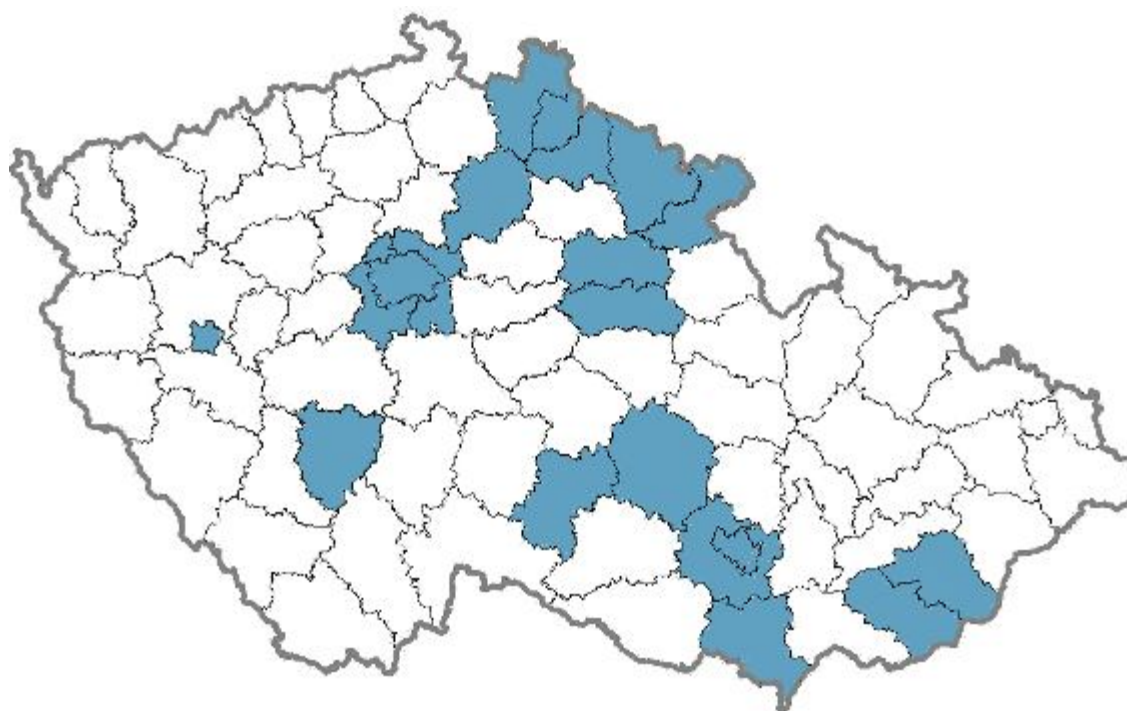
Příloha č. 1: Území volební podpory ODA v roce 1992

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



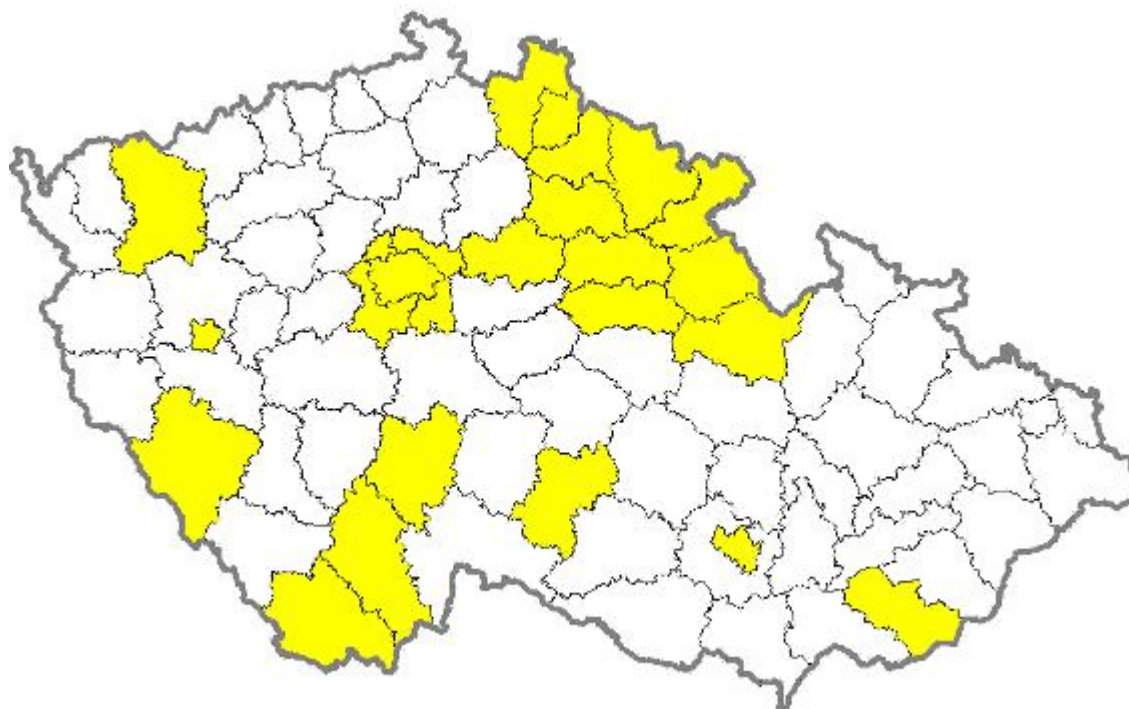
Příloha č. 2: Území volební podpory ODA v roce 1996

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



Příloha č. 3: Území volební podpory US v roce 1998

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



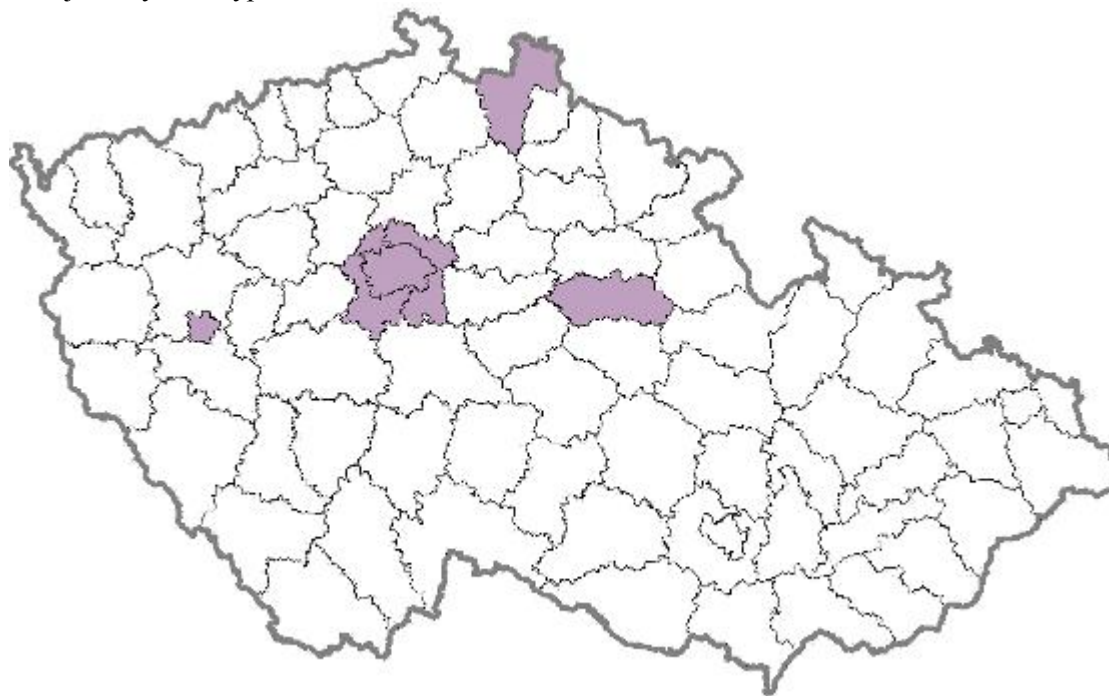
Příloha č. 4: Území volební podpory SZ v roce 2006

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



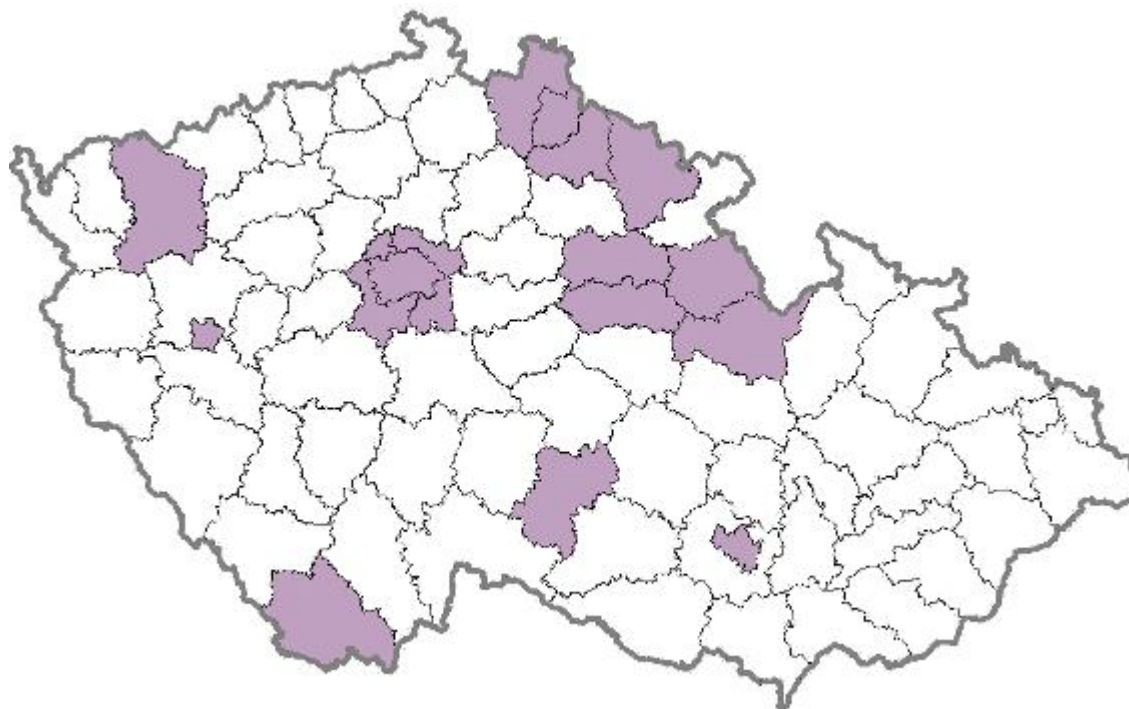
Příloha č. 5: Společné území volební podpory ODA, US a SZ

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



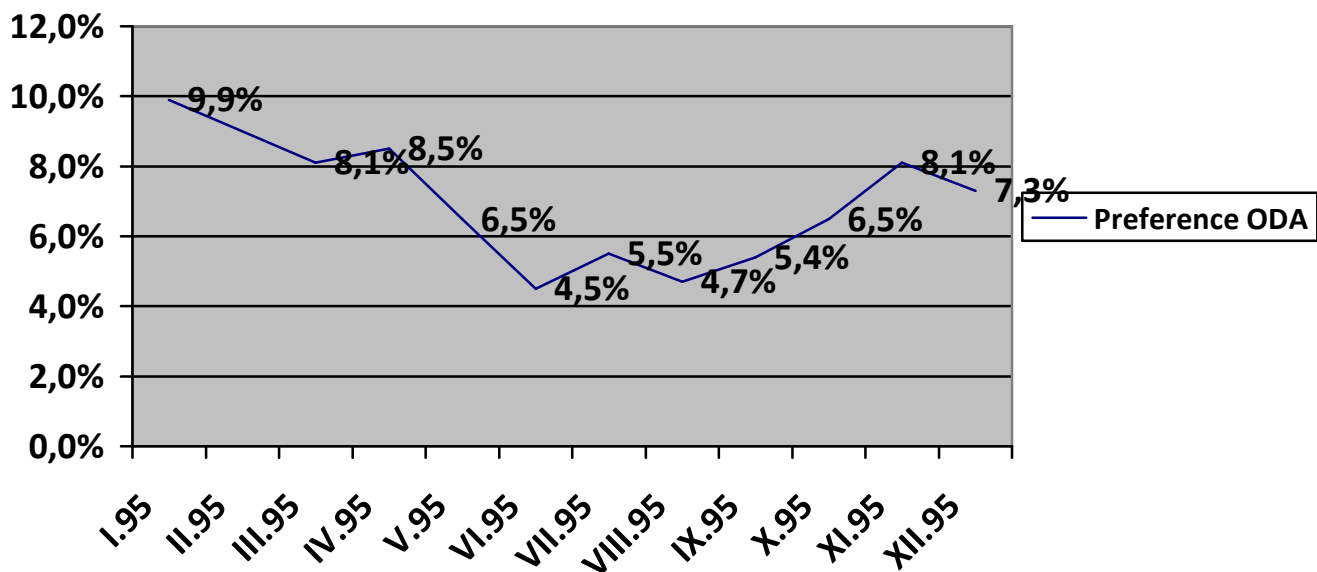
Příloha č. 6: Společné území volební podpory US a SZ

Zdroj: volby.cz a výpočet autora



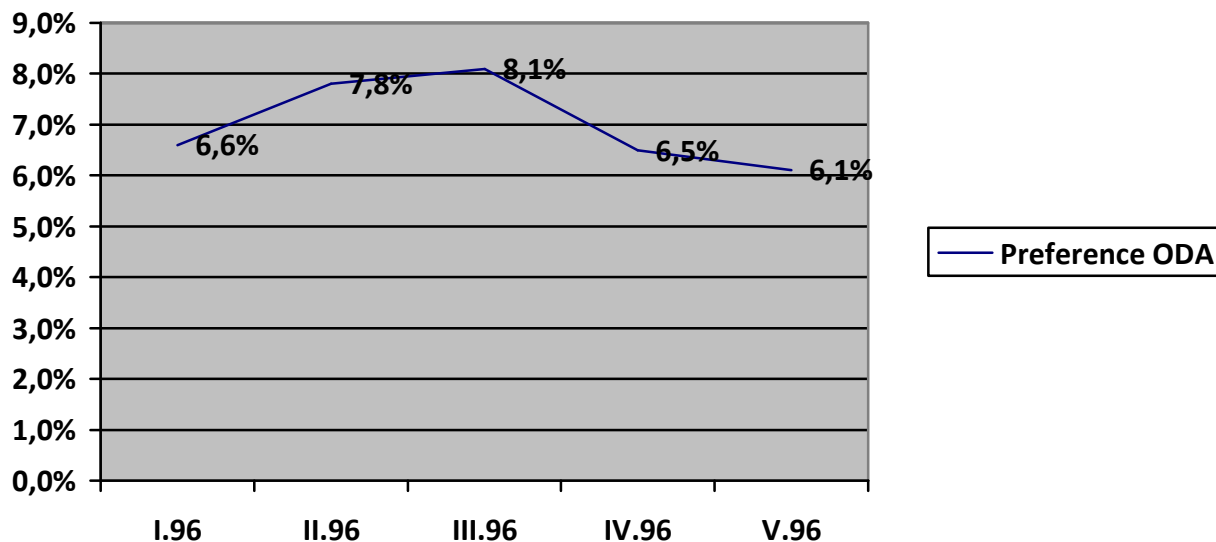
Příloha č. 7: Preference ODA v r. 1995 podle průzkumů IVVM

Zdroj: Sociologický datový archív (<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>)



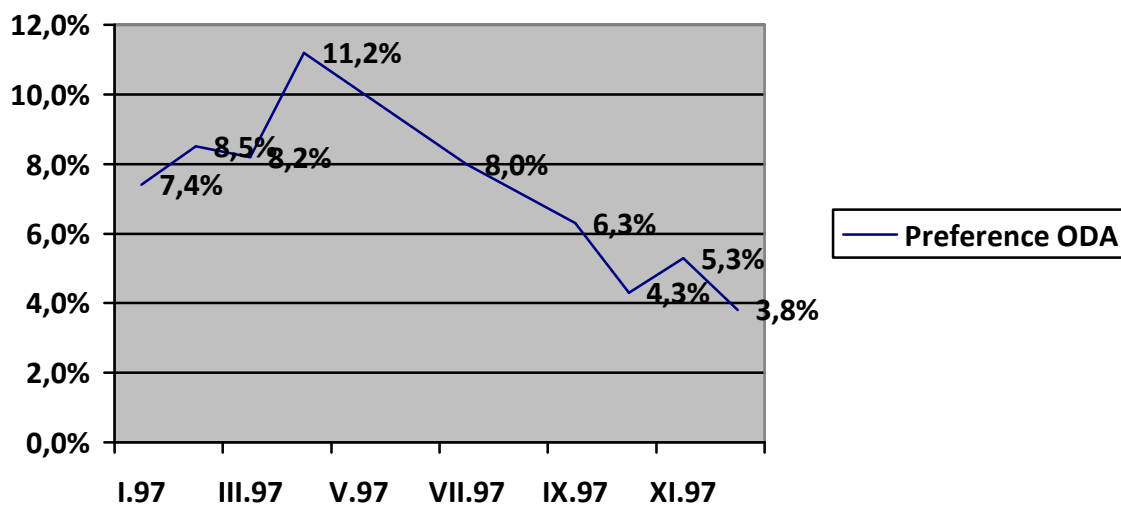
Příloha č. 8: Preference ODA před volbami v roce 1996 podle průzkumů IVVM

Zdroj: Sociologický datový archív (<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>)



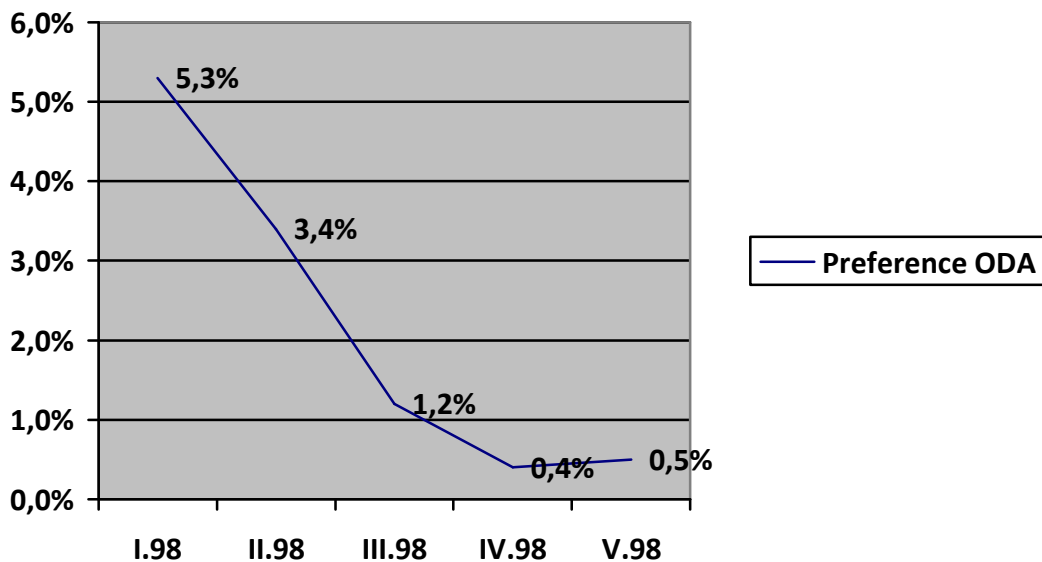
Příloha č. 9: Preference ODA v r. 1997 podle průzkumů IVVM

Zdroj: Sociologický datový archiv (<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>)



Příloha č. 10: Preference ODA v prvních měsících roku 1998 podle průzkumů IVVM

Zdroj: Sociologický datový archiv (<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>)



Příloha č. 11: Hlasy v roce 1992 podle sociální třídy

Zdroj: MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996* In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 314.

Strana	Sociální třída						
	Odborník	Rutinní nemanuální	Samostatný	Dělník	Důchodce	Ostatní	Celkem
ODS	31,7 %	35,7 %	42,7 %	22,8 %	27,1 %	29,5 %	29,0 %
ODA	12,9 %	7,9 %	7,0 %	3,4 %	4,1 %	4,9 %	5,9 %
KDU-ČSL	6,4 %	5,1 %	1,7 %	6,1 %	9,3 %	5,4 %	6,1 %
ČSSD	7,2 %	7,3 %	2,4 %	7,1 %	6,2 %	4,9 %	6,3 %
LB	13,8 %	14,2 %	5,4 %	13,3 %	18,5 %	11,5 %	13,8 %
SPR-RSČ	1,8 %	5,2 %	6,2 %	9,5 %	1,7 %	6,9 %	5,8 %
LSU	7,2 %	6,1 %	2,5 %	8,6 %	3,8 %	6,7 %	6,3 %
HSD-SMS	4,0 %	4,7 %	4,6 %	7,9 %	3,7 %	6,7 %	5,7 %

Příloha č. 12: Hlasy v roce 1996 podle sociální třídy

Zdroj: MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996* In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 315.

Strana	Sociální třída						
	Odborník	Rutinní nemanuální	Samostatný	Dělník	Důchodce	Ostatní	Celkem
ODS	36,2 %	29,8 %	44,8 %	18,9 %	27,5 %	32,7 %	29,5 %
ODA	11,8 %	7,1 %	8,7 %	3,9 %	3,2 %	9,1 %	6,3 %
KDU-ČSL	9,8 %	6,2 %	4,7 %	8,2 %	10,5 %	9,1 %	8,1 %
ČSSD	22,3 %	29,9 %	17,7 %	35,0 %	21,4 %	24,0 %	26,3 %
LB	9,4 %	10,2 %	5,5 %	11,7 %	19,5 %	8,2 %	11,7 %
SPR-RSČ	2,0 %	8,2 %	9,7 %	12,7 %	3,9 %	8,3 %	8,0 %

Příloha č. 13: Hlasy v roce 1998 podle sociální třídy

Zdroj: MATĚJŮ, Petr-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Proměny volebního chování sociálních tříd v letech 1992-1996* In: MATĚJŮ, Petr-VLACHOVÁ, Klára (Eds.): *Nerovnost, spravedlnost, politika*. Praha, Sociologické nakladatelství 2000, s. 338.

Strana	Sociální třída						
	Odborník	Rutinní nemanuální	Samostatný	Dělník	Důchodce	Ostatní	Celkem
ODS	30,1 %	29,6 %	47,9 %	16,6 %	22,2 %	29,5 %	27,7 %
US	13,8 %	8,6 %	12,3 %	4,7 %	5,9 %	11,6 %	8,6 %
KDU-ČSL	10,8 %	7,6 %	5,4 %	9,4 %	11,2 %	9,2 %	8,9 %
ČSSD	29,6 %	35,1 %	19,9 %	42,5 %	27,9 %	31,8 %	32,2 %
KSČM	7,1 %	8,8 %	5,1 %	13,8 %	18,9 %	6,1 %	10,9 %

Příloha č. 14: Hlasy v roce 2006 podle sociální třídy

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára-ŘEHÁKOVÁ, Blanka: *Sociální třída a její vliv na volební chování*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 138.

Strana	Sociální třída					
	Vyšší odborníci	Nižší odborníci	Rutinní nemanuální	Samostatní	Kvalifikovaní dělníci	Polokvalifikovaní/nekvalifikovaní
ODS	55,6 %	43,6 %	36,6 %	69,7 %	19,9 %	15,6 %
SZ	3,7 %	6,7 %	7,8 %	5,0 %	4,5 %	4,5 %
KDU-ČSL	7,4 %	4,2 %	8,8 %	7,6 %	9,7 %	11,7 %
ČSSD	27,4 %	38,2 %	34,1 %	13,4 %	42,0 %	45,3 %
KSČM	5,9 %	7,3 %	12,7 %	4,2 %	23,9 %	22,9 %

Příloha č. 15: Změny volebních preferencí 1992-96 (Řádková procenta)

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 493.

1992	1996						
	KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	ODA	ODS	SPR-RSČ	Jiná
LB	67,1 %	14,2 %	0,4 %	0,5 %	1,3 %	3,9 %	12,6 %
ČSSD	2,7 %	75,3 %	1,6 %	2,5 %	8,2 %	1,5 %	8,2 %
KDU-ČSL	1,4 %	10,4 %	72,8 %	1,1 %	4,7 %	3,6 %	6,1 %
ODA	3,2 %	16,0 %	5,9 %	33,5 %	31,2 %	3,2 %	9,1 %
ODS-KDS	0,9 %	15,4 %	5,2 %	5,6 %	63,3 %	2,5 %	7,1 %
SPR-RSČ	5,5 %	22,0 %	1,7 %	2,0 %	2,8 %	61,6 %	4,4 %
Jiná	11,3 %	29,0 %	5,2 %	4,5 %	23,3 %	6,6 %	20,2 %

Příloha č. 16: Změny volebních preferencí 1996-98 (Řádková procenta)

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 493.

1996	1998					
	KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	ODS	US	Jiná
KSČM	81,7 %	11,9 %	1,0 %	0,8 %	0,7 %	3,9 %
ČSSD	4,9 %	80,8 %	2,6 %	3,6 %	1,8 %	6,1 %
KDU-ČSL	0,3 %	13,7 %	68,8 %	6,3 %	4,3 %	6,7 %
ODA	0,9 %	18,2 %	8,6 %	32,5 %	32,3 %	7,5 %
ODS	1,5 %	15,6 %	4,7 %	59,6 %	12,6 %	6,1 %
SPR-RSČ	6,0 %	29,0 %	2,2 %	4,0 %	2,4 %	56,4 %
Jiná	7,7 %	28,9 %	6,4 %	12,3 %	9,8 %	34,8 %

Příloha č. 17: Přesuny voličů mezi volbami 2002 a 2006

Zdroj: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 6.

Řádková procenta

2002	2006						
	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	SZ	Ostatní	Nevoliči
ČSSD	70	6	4	1	2	2	14
ODS	2	84	0	1	2	2	9
KSČM	9	2	78	1	1	2	8
Koalice	9	12	0	55	2	8	13
SZ	16	16	0	0	47	5	16
Ostatní	18	20	12	8	3	11	27
Nízký věk	6	14	1	2	9	3	66
Nevoliči	12	10	2	2	4	3	67

Sloupcová procenta

2002	2006						
	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL	SZ	Ostatní	Nevoliči
ČSSD	59	4	9	2	10	11	16
ODS	2	60	0	2	8	8	3
KSČM	3	1	67	1	1	3	1
Koalice	2	3	0	63	3	11	2
SZ	1	1	0	0	12	1	0
Ostatní	6	6	10	13	5	19	5
Nízký věk	3	7	1	4	22	8	16
Nevoliči	24	19	13	15	39	38	67

Příloha č. 18: Vztah voličů ke stranám 1996

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 496.

	Vztah ke straně				
	Velmi silný	Silný	Mírný	Slabý	Velmi slabý
KSČM	7,7 %	47,7 %	41,5 %	3,1 %	0 %
ČSSD	5,0 %	19,8 %	60,3 %	11,6 %	3,3 %
SPR-RSČ	11,4 %	22,7 %	52,3 %	4,5 %	9,1 %
KDU-ČSL	2,5 %	34,6 %	50,6 %	9,9 %	2,5 %
ODS	9,5 %	35,1 %	47,5 %	4,5 %	3,3 %
ODA	1,9 %	13,0 %	64,8 %	11,1 %	9,3 %

Příloha č. 19: Vztah voličů ke stranám 1998

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 496.

	Vztah ke straně				
	Velmi silný	Silný	Mírný	Slabý	Velmi slabý
KSČM	11,9 %	31,7 %	47,5 %	5,9 %	3,0 %
ČSSD	2,0 %	21,3 %	61,3 %	11,5 %	4,0 %
KDU-ČSL	7,1 %	23,4 %	58,9 %	8,5 %	2,1 %
ODS	5,3 %	30,5 %	52,2 %	7,3 %	4,7 %
US	1,1 %	17,0 %	61,4 %	13,6 %	6,8 %

Příloha č. 20: Vztah voličů ke stranám 2000

Zdroj: VLACHOVÁ, Klára: *Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice*. Sociologický časopis, 39, 2000, č. 4, s. 497.

	Vztah ke straně				
	Velmi silný	Silný	Mírný	Slabý	Velmi slabý
KSČM	13,6 %	40,9 %	37,9 %	4,5 %	3,0 %
ČSSD	2,3 %	16,2 %	58,4 %	14,5 %	8,7 %
KDU-ČSL	6,8 %	37,8 %	47,3 %	4,1 %	4,1 %
ODS	5,8 %	31,9 %	47,8 %	9,7 %	4,8 %
US	0,0 %	11,1 %	52,8 %	25,0 %	11,1 %

Příloha č. 21: Vztah voličů ke stranám 2006

Zdroj: LYONS, Pat-LINEK, Lukáš: *Povaha a zdroje stranické identifikace*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK-Lukáš-LYONS, Pat (eds.): *Voliči a volby 2006*. Praha, SOÚ AV, s. 154.

	Vztah ke straně				
	Velmi silný	Docela silný	Ne moc silný	Skoro žádný	Žádný
KSČM	22 %	47 %	6 %	2 %	22 %
ČSSD	5 %	49 %	20 %	3 %	23 %
KDU-ČSL	14 %	42 %	9 %	3 %	31 %
ODS	12 %	53 %	12 %	4 %	20 %
SZ	4 %	38 %	18 %	3 %	37 %

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje fenoménu malých stran s liberálním elektorátem, zastoupených v českém parlamentu, respektive jeho dolní komoře mezi lety 1992 a 2010. Žádná z nich však nebyla schopná zachovat si své parlamentní zastoupení po dobu delší než dvě volební období. Za 18 let se v parlamentu postupně vystřídaly strany Občanská demokratická aliance, Unie svobody a Strana zelených.

Uvedená politická uskupení tedy zaujímala prakticky stejnou pozici v českém systému politických stran. Vyplňovala prostor od středu napravo a v této části politického spektra představovala alternativu ke stranám ODS a KDU-ČSL.

Úkolem této práce bylo zjistit specifika a naopak společné rysy těchto tří zkoumaných stran jejich postupným srovnáním na základě pěti kritérií.: Ideologie, typologické zařazení, historický vývoj, geografické rozložení volební podpory a charakteristika voličů těchto uskupení.

Přestože všechny strany zaujímaly prakticky stejné místo v českém stranickém systému, jedná se o uskupení vykazující ve většině zkoumaných aspektů relativně velké rozdíly. Jednak se odlišují po stránce ideologické, protože každá z nich projevovala svůj liberalismus v jiné oblasti. Rozdíly jsou patrné i v typologickém zařazení na základě klasifikace podle systému politických stran. Pokud jde o historický vývoj, můžeme v případě ODA a SZ mluvit o problému rozpolcenosti stran. Největší problém pro US naopak představovalo vymezení vlastní identity.

Společné území volební podpory těchto stran pokrývá relativně malé území ČR, nicméně tomto případě lze hovořit o několika jejích tendencích: Všechny strany měly nadprůměrnou podporu v Praze a jejím nejbližším okolí. Silné byly i v oblastech některých velkých měst jako Plzeň, Pardubice, Liberec a později také v Brně. Podobné voliče oslovovaly strany ODA a US, přestože o voličské kontinuitě obou stran lze hovořit pouze zčásti. Od těchto dvou stran se výrazně odlišoval svoji sociální charakteristikou elektorát třetí SZ. Všechny tři strany se ovšem vyznačovaly nízkou stranickou identifikací svých voličů ve srovnání s ostatními parlamentními stranami.

Klíčová slova: malá strana, liberalismus, ODA, US-DEU, SZ

Abstract

This bachelor thesis deals with the phenomenon of small parties with liberal electorate that used to be represented in Czech parliament between 1992-2010. None of them was able to keep their mandate for longer than two electoral periods. So, in the period of 18 years three parties gradually took their turns: Civic democratic Alliance, Freedom Union and The Green Party.

All of these political subjects occupied the same position in Czech political party system. They filled up the space from centre to right and therefore they aspired to represent an alternative to political parties ODS and KDU-ČSL.

The thesis aims to find out both the specifics and common features of the examined political parties by their comparison based on five distinctive criteria: Ideology, typological classification, historical development, geographical radius of electoral support and finally characteristics of their electorates.

Despite the fact that all mentioned parties took the same position in Czech party system, relatively big differences in the most of examined aspects are apparent. On the one hand, the parties differ in the regard of ideology as each of them expressed a different field of liberalism. There are also obvious differences in their typological classification relevant to Czech political party system. Concerning the historical development, in the case of ODA a SZ the same problem can be observed: Disunity. On the other hand, the worst problem for US was a latter denial of its own identity.

The common territory of electoral support covers a relatively small area of the Czech Republic. Nevertheless, in this case there are also several common tendencies that can be traced. The popularity of these parties was above average mostly in Prague and its surroundings. Consequently, they all used to have a strong position in areas of some other major cities such as Plzeň, Pardubice, Liberec and later in Brno as well. ODA and US addressed a similar kind of voters, although the electorate continuity of both parties can be merely seen as partial. The electorate of The Green Party differed significantly from these previous parties by its social characteristics. All of these three parties shared one common feature: Low party identification compared with other parties represented in Czech parliament.

Key words: small party, liberalism, ODA, US-DEU, SZ